T.C.
YILDIZ TEKNİK ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TÜRK DİLİ VE EDEBiYATI ANA BİLİM DALI
TÜRK EDEBİYATI YÜKSEK LİSANS PROGRAMI
YÜKSEK LİSANS TEZİ

İBRAHİM TAVİL BURSAVÎ VE ŞEHNÂME TERCÜMESİ

MERVE KÖKSAL
11723007

TEZ DANIŞMANI: PROF. DR. CİHAN OKUYUCU
TEZ EŞ DANIŞMANI: YRD. DOÇ. DR. BERAT AÇIL

İSTANBUL
2016

TEZ ONAY SAYFASI

TC
YILDIZ TEKNİK ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TÜRK DİLİ VE EDEBiYATI ANA BİLİM DALI
TÜRK EDEBİYATI YÜKSEK LİSANS PROGRAMI

YÜKSEK LİSANS TEZİ

İBRAHİM TAVİL BURSAVÎ
VE
ŞEHNÂME TERCÜMESİ

MERVE KÖKSAL
11723007

Tezin Enstitüye Verildiği Tarih: …….

Tezin Savunulduğu Tarih: ……...

Tez Oy birliği / ~~Oy çokluğu~~ ile başarılı bulunmuştur.

	Unvan Ad Soyad	İmza
Tez Danışmanı :	Prof. Dr. Cihan Okuyucu	
Eş Danışman :	Yrd. Doç. Dr. Berat Aral	
Jüri Üyeleri :	Prof. Dr. Aynur Koçak	
	Doç. Dr. Sadik YAZAR	
	Doç. Dr. Melda Ünsal Ünsal	

İSTANBUL

2016

ÖZ

İBRAHİM TAVİL BURSAVÎ, ŞEHNÂME TERCÜMESİ

Merve KÖKSAL

Ocak, 2016

Tez konusu olarak hazırladığımız İbrahim Tavil Bursavî'nin Şehnâme Tercümesi, Zagreb İlimler Akademisi Doğu Yazmaları Bölümü'nde 422/1 şeklinde kayıtlı olup 24 varaktır. 1b-25a varakları arasında yer alan nüshanın her sayfasında 17 satır bulunur. Metin harekesizdir. Eser hicrî 1030, miladî 1621 yılında istinsah edilmiştir. Tercüme niteliğinde bir eser olup Şerîfî'nin *Şehnâme Tercümesi* ile büyük oranda benzerlik taşımaktadır.

Bu tezi hazırlamaktaki amaç, *Şehnâme*'nin manzum-mensur bir tercümesini tanıtmaktır. Tezin bölümleri şunlardır: Giriş, İbrahim Tavil Bursavî ve *Şehnâme Tercümesi*, eserde geçen kahramanlar, metin ve sonuç.

Birinci kısım giriş bölümüne ayrılmış olup bu bölümde Firdevsî ve eseri *Şehnâme* hakkında bilgi verilmiş, tercümeleri tanıtılmıştır. İkinci bölümde İbrahim Tavil Bursavî'nin tercüme ettiği *Şehnâme'*den ve onun faydalandığı eserlerden bahsedilmiştir. Bu eserlerle İbrahim Tavil'in hazırladığı tercüme karşılaştırılmıştır.

Üçüncü bölümde İbrahim Tavil'in eserinde geçen olaylar ışığında kahramanlar ve onların verdikleri mücadeleler söz konusu edilmiştir.

Metne dördüncü bölümde yer verilmiştir. Nazım-nesir karışık olan eser çeşitli bölümlere ayrılmıştır. Metnin içindeki başlıklar koyu harfle yazılarak sistematize edilmiştir. Sonuç bölümünde genel anlamda bir değerlendirme yapılmıştır.

Çalışmanın sonuna yirmi beş varağın tıpkıbasımı ilave edilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Şehnâme, Firdevsî, İbrahim Tavil Bursavî, Metin

ABSTRACT

İbrahim Tavil Bursavi, Translation of Şehname

Merve Köksal

January, 2016

Our Thesis is on İbrahim Tavil Bursavi's translation of Şehname, which is registered in Zagreb Academy of Sciences, the Department of Eastern Manuscripts with the registration number 422/1, and it consists of 24 folios. The copy, located among the sheets 1b-25a, contains 17 lines in each page. Vowel points are not used in the text. The piece of work was copied in 1621. The translation has substantial similarities to Şerifi's *Şehname Tercümesi* whereas it has the characteristics of a translation.

The aim of this work is to introduce a metrical-prosaic translation of *Şehname*. The chapters are presented: Introduction, İbrahim Tavil Bursavi and the *Translation of Şehname*, heroes in the work, the text and result.

The first chapter is assigned to the introduction part, which submit information about the author Firdevsi, his piece of work, *Şehname*, and about various translations of the work. In the second chapter, we mention İbrahim Tavil Bursavi's translation of *Şehname* and the reference books he used. Besides, we compare Bursavi's translation to the other works.

In the third part, we study the characters and their struggles in the course of the events in the book.

In the fourth part, the text is studied. The work, which is a mixture of prose and poetry, is composed of numerous chapters. The headings in the text are systematized by being written in bold. An assesment is made in a general sense in the concluding section.

The original copies of the all sheets are appended to the study.

Key Words: Şehname, Firdevsi, İbrahim Tavil Bursavi, Text

ÖN SÖZ

Şehnâme, Firdevsî'nin 10. yüzyılda kaleme aldığı, 60 bin beyitlik eserdir. Bu eser İran edebiyatının en büyük eserlerinden biri olarak kabul edilir. Firdevsî bu eseri yazmadan önce İran esatirini toplamış, üzerinde çalışmış ve ardından uzun senelerin emeği olarak eserini kaleme almıştır.

"Bununla İran milletini yeniden dirilttim." diyerek kendi eserinin değerini belirten Firdevsî, eserinde İran krallığının kuruluşu ile Sasani hanedanlığının tarih sahnesinden çekilmesi arasındaki olayları masalsı bir hava içinde anlatmıştır. Eserde sadece İran tarihi ve yaşanılan olaylar üzerinde durulmamış, İran kültürü ve gelenekleriyle ilgili de bilgilere yer verilmiştir.

Firdevsî'nin eserini bitirmesinin ardından Şehnâmecilik geleneği ortaya çıkar. Bu gelenek önceleri Fars edebiyatında kendini gösterir, daha sonra da Selçuklular vasıtasıyla Osmanlılara geçer. *Şehnâme*, aynı zamanda marzûban-nâme, cihangir-nâme, behmen-nâme gibi türlerin de ortaya çıkmasına vesile olmuştur. Ayrıca yazılan veya tercüme edilen şehnâmelerin bir kısmı minyatürler ile süslenmiştir.

Şehnâme gibi büyük ve hacimli bir eser sadece kendi dilinde okunmamış Türkçeye de çok sayıda tercümesi yapılmıştır. Bu tercümelerden biri de 916'da (1510) Memlük sultanı Sultan Gavri'ye sunulan Şerîfî'nin "*Şehnâme Tercümesi*"dir. Bu eserin yazılmasının ardından eseri gören ve pratikte kullanımının kolay olmadığını düşünen İbrahim Tavil, bu eserin bir kısmını özetleyerek kendi *Şehnâme Tercümesi*'ni oluşturmuştur. Ayrıca kendisi Ahmedî'nin *İskendernâme*'sini, Şükrullah Efendi'nin *Behcetü't-Tevârîh*'ini ve Şeyh Cafer Muhammed-i Taberî'nin *Tarîh-i Taberî*'ni eserinde kaynak olarak kullanmıştır.

Üzerinde çalışılan İbrahim Tavil Bursavî'nin *Şehnâme Tercümesi*'nin tek nüshası bulunmaktadır. Bu nüsha, Zagreb İlimler Akademisi Doğu Yazmaları Bölümü'nde 422/1 şeklinde kayıtlıdır. 1b-25a varakları arasında yer alan nüshanın her sayfasında 17 satır bulunur. İbrahim Tavil bu eseri tercüme etmeye 1019 (m.1610) yılında başlar. Eser, 1030 (m.1621) yılında da istinsah edilmiştir.

Giriş, İbrahim Tavil Bursavî ve *Şehnâme Tercümesi*, eserde geçen kahramanlar, metin ve sonuç bölümleri ile beş kısımda incelenen çalışmanın giriş bölümünde, Firdevsî ve eseri *Şehnâme* hakkında kısaca bilgi verilmiş; *Şehnâme*'nin tercümelerinden bahsedilmiştir. Firdevsî'nin eserini oluşturmasının ardından ortaya çıkan; hükümdarların vasıflarını, şan ve zaferlerini kayıt ve tasvir eden şehnâmelerin yazarları yani şeh-nâmeci veya şeh-nâme-nüvisler giriş bölümünün bir diğer konusudur. Bu geleneğin nasıl ortaya çıktığı ve kimlerin bu gelenek çerçevesinde eser verdiği bu bölümde izah edilmeye çalışılmıştır.

İkinci bölüm hazırladığımız tezin konusu olan İbrahim Tavil ve eserine ayrılmış olup bu eser hem biçim hem de içerik olarak değerlendirilmeye çalışılmıştır. Bu kısımda eserin nüsha ve dil özelliklerinden bahsedilmiş, eser tanıtılmıştır. İbrahim Tavil'in kaynak olarak başvurduğu Ahmedî'nin, Şükrullah Efendi'nin ve Muhammed-i Taberi'nin söz konusu eserleri yine ikinci kısımda tanıtılmış, İbrahim Tavil'in hazırladığı *Şehnâme* ile benzerlikleri üzerinde durulmuştur.

Şehnâme Tercümesi'nde yer alan on yedi kahramana ve maceralarına tezin üçüncü bölümünde yer verilmiştir. Kiyûmers'ten Sührâb'a kadar kahramanların hayatları ve yaşadıkları maceralar sadece üzerinde çalıştığımız nüshada yer verildiği kadar anlatılmıştır. Kahramanların diziliş sırası olayların paralelinde oluşturularak nüshanın dışında herhangi bir kaynaktan yararlanılmamıştır.

Metin bölümünde ise varak numaraları verilip günümüz imlası göz önüne alınarak noktalama işaretleri kullanılmıştır. Genel anlamda bir değerlendirme yapılarak sonuç bölümü yazılmış; tezin sonuna bir de kahramanlar dizini eklenmiş, tıpkıbasım olarak üzerinde çalışılan yirmi beş varak sunulmuştur.

Bu eseri bana Yüksek Lisans Tezi olarak tavsiye eden, tezimin her aşamasında büyük bir sabırla yol gösteren danışman hocam Prof. Dr. Cihan OKUYUCU'ya; bana daima zaman ayıran çalışmalarım esnasında yardımlarını esirgemeyen eş danışmanım Yrd. Doç. Dr. Berat AÇIL'a; her zaman fikirlerine başvurduğum ve feyz aldığım yüksek lisans hocam Yrd. Doç. Dr. Ali Emre ÖZYILDIRIM'a bütün içtenliğimle teşekkür ederim.

Merve Köksal
Ocak 2016

İÇİNDEKİLER

TEZ ONAY SAYFASI .....
ÖZ iii
ABSTRACT iv
ÖN SÖZ v
İÇİNDEKİLER vii
KISALTMALAR LİSTESİ x
1. GİRİŞ 1
1.1. Firdevsi 1
1.2.Şehnâme 3
1.2.1.Şehnâme Yazma Geleneği 4
1.2.2.Şehnâme Hakkında Farklı Görüşler 7
1.2.3.Doğuda ve Batıda Şehnâme Tercümeleri 8
1.2.4.Şehnâme'nin Türkçe Tercümeleri 8
1.2.4.1.Mensur Tercümeler 8
1.2.4.2.Manzum Tercümeler 9
1.3.Tezin Hazırlanmasında İzlenen Yöntem 11
2.İBRAHİM TAVİL BURSAVÎ VE ŞEHNÂME TERCÜMESİ 12
2.1.İbrahim Tavil Bursavî 12
2.2.Eserin Nüsha Özellikleri 13
2.3.Eserin Biçim Özellikleri 14
2.4.Eserin İçerik Özellikleri 16
2.5.Eserin Dil ve Üslup Özellikleri 18
2.5.1.Ünlü Harflerin Yazılışı 18
2.5.2. Ünsüz Harflerin Yazılışı 19
2.6.Şehnâme Tercümesi'nin İçinde Geçen Eserler 21
2.6.1.Ahmedî, İskendernâme 21
2.6.2.Şükrullah Efendi, Behcetü't-Tevârîh 21

2.6.3.Şeyh Cafer Muhammed-i Taberî, Târîh-i Taberî.....22
2.7.Şerîfî'nin Şehnâme Çevirisi ile İbrahim Tavil Bursavî'nin Şehnâme Tercümesi Üzerine.....23
2.8.İbrahim Tavil Bursavî'nin Şehnâme Tercümesi ve Ahmedî'nin İskendernâme'si Üzerine.....32
2.9.İbrahim Tavil Bursavî'nin Şehnâme Tercümesi ve Şükrullah Efendi'nin Behcetü't Tevârîh Eseri Üzerine.....34
2.10.İbrahim Tavil Bursavî'nin Şehnâme Tercümesi ve Şeyh Cafer Muhammed-i Taberî'nin Târîh-i Taberî Eseri Üzerine.....35
2.11.Şehnâme Tercümesi'ne Kaynaklık Eden Eserlerin Değerlendirilmesi.....37
3.ESERDE GEÇEN KAHRAMANLAR.....39
3.1. Kiyûmers.....39
3.2. Siyâmek.....39
3.3. Hoşnek.....40
3.4. Tahmerûs (Tahmurs).....40
3.5. Cemşîd.....41
3.6. Dahhâk.....42
3.7. Ferîdûn.....44
3.8. Selm, Tûr, İrec.....45
3.9. Menûçehr.....46
3.10. Sâm Oğlu Zâl.....46
3.11. Rüstem.....47
3.12. Nûder.....47
3.13. Zev.....49
3.14. Gürşâsb.....49
3.15. Keykubâd.....49
3.16. Keykâvus.....50
3.17. Sührâb.....51
4.METİN.....53
5.SONUÇ.....103
KAYNAKÇA.....104
KAHRAMANLAR DİZİNİ.....106
TRANSKRİPSİYON CETVELİ.....108
TIPKIBASIM.....109

ÖZ GEÇMİŞ 133

KISALTMALAR LİSTESİ

age : Adı geçen eser

a.s.: Aleyhisselâm

b.: Beyit

Bkz.: Bakınız

c.: Cilt

Çev.: Çeviren

h.: Hicri

Haz.: Hazırlayan

Hz: Hazreti

m.: Miladi

M.E.B.: Milli Eğitim Bakanlığı

r.a.: Radıyallahu anh

s.: Satır

sy.: Sayfa

S.: Sayı

s.a.v.: Sallahu aleyhi vesellem

TDK: Türk Dil Kurumu

trc.: Tercüme

v.: varak

vb.: ve benzerleri

yay.: Yayınları

1. GİRİŞ

1.1. Firdevsi

İran'ın milli destanı *Şehnâme*'nin müellifi Firdevsî-i Tûsî'nin doğum tarihi kesin olarak bilinmemekle beraber h. 329 (m. 940) olduğu tahmin edilmektedir. İsmi kaynaklarda farklı şekillerde geçmekteyse de künyesi Ebû'l-Kâsım, lakabı Fahreddin, mahlası Firdevsî'dir. Tûs şehrine bağlı Tâberân'ın Bâj köyünde doğduğu, babasının Tûs ırmağından ayrılan Âbrâhe çayı kenarında bir çiftlik sahibi olduğu bilinmektedir.[1]

Firdevsî'nin çocukluğu ve eğitimi hakkında kaynaklarda yeterince bilgi bulunmamaktadır. Ancak bazı kaynaklar onun Pehlevîce ve Arapça bildiğini zikretmektedir. Genç yaşta geçmiş olayları öğrenmeye karşı merak duyan Firdevsî, eserini yazmaya başladıktan sonra tarihi bilgisini de arttırmıştır.[2]

Firdevsî'nin 370 (980) veya 380 (990) yıllında Şehnâme'yi yazmaya başladığı bilinmektedir. Bu sıralarda 45 yaşında olduğu tahmin edilen Firdevsî'nin eseri neden yazdığı ya da kimler tarafından desteklendiği hakkında çok sayıda rivayet dile getirilmektedir. Firdevsî eserinin mukaddimesinde bir dostunun kendisine Pehlevîce'den Farsça'ya aktarılmış olan mensur Şâhnâme getirdiğini ve bu eseri nazım etmeğe teşvik ettiğini söyler.[3]

Firdevsî bu eseri 81 yaşında bitirmiş; 44 yıl bu eserle meşgul olmuştur. 12 yıl kadar Gazneli Mahmud'un sarayında kalmış, burada rakipleri tarafından kıskanıldığı için sıkıntı çekmiş ve Gazne'den kaçmıştır.[4]

Bir rivayete göre eserini ilk zamanlar gizli yazmaya başlamış Horasan Kumandanı ve Tûs valisi Ebû Mansûr b. Muhammed onu korumuştur. Bir başka rivayete göre Gazneli Mahmud, sarayının şairlerinden Unsurî'den İran padişahlarının

---

[1] Mehmet KANAR; "Firdevsî", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, c.13, sy.125
[2] Necati LUGAL; (Önsöz: Kenan AKYÜZ) *Şâhnâme I*, Şark-İslam Klasikleri:10, Maarif Vekâleti, sy.III
[3] Necati LUGAL, age, sy.16
[4] Rıza NUR; *Türk Bilig Revüsü, İran-Turan Cenkleri*, Haz.Mehmet Soğukömeroğulları, Ankara 2012, Grafiker yay., sy.48

tarihini yazmasını istemiş ancak Unsurî kendisinin bu konuda yetersiz olduğunu düşünüp Sultan Mahmud'a Firdevsî'den söz etmiştir. Diğer bir rivayete göre de Firdevsî eserinin karşılığını alabilmek için Gazne'ye doğru yola çıkmış; fakat saray şairleri o gelmeden sultana onu kötülemişlerdir. Gazneli Mahmud'un ona ilgi gösterdiği, bir daire ayırttığı, Firdevsî'nin her yazdığı beyit için altın ihsan ettiği yine rivayetler arasındadır.

1003-1004 yılları arasında eserinin ilk redaksiyonunu tamamlayan şair eserini Gazneli Mahmud gibi büyük bir hükümdara sunmak ister. Rivayete göre Gazneli Mahmud esere gereken ilgiyi göstermez. Bunun üzerine de Firdevsî Herat'a giderek Sultan Mahmud'u hicveden 100 beyitlik bir eser yazar. Bu hicvin akıbeti hakkında çeşitli rivayetler mevcuttur.[5]

Firdevsî'nin otuz yedi yaşındaki oğlunu kaybettiği ve bir de kızının bulunduğu onun ailesi hakkında elimizde bulunan az sayıdaki bilgilerdendir. Yaşının seksene yaklaştığı sırada eserini bitirdiği, Sultan Mahmud'a sunduğu; ancak sultanın veziri Ayaz'ın da içinde bulunduğu birtakım olaylar geliştiği bilinir.[6] Sonuç itibariyle Firdevsî eserinin hak ettiği değeri görmediğini düşünür.

Hayatı genel anlamda yoksulluk içinde geçen Firdevsî, son zamanlarında döndüğü Tûs şehrinde vefat eder. Ölüm tarihi 411 (m.1020) veya 416 (m.1025) olarak kaynaklarda yer alır. Ölümünün ardından Gazneli Mahmud'un eserinin değerini anladığı ve ona 60.000 altın değerinde iki deve çivit yüklü kervan yolladığı rivayet edilir.[7]

Necati Lugal'ın Türkçe'ye çevirdiği ve Kenan Akyüz'ün düzenleyip önsözünü yazdığı *Şehnâme*'de Kenan Akyüz'ün Firdevsî ve eseri için söylediği şu sözler konuyu özetler niteliktedir:

> "Doğunun ve bütün dünyanın sayılı ve en büyük epopelerinden biri olan Şehname'nin yazılışı ve onun şairi hakkında bilgimiz, çoğunlukla birbirini tutmayan, eksik söylentilerden ibarettir. En eskilerden en yenilere varıncaya kadar, elimizde bulunan kaynakların ve yapılan incelemelerin hiçbiri, şairin hayatındaki ve eserini yazışındaki karanlıkları layıkıyla anlatamıyor."[8]

---

[5] Mehmet KANAR; age, sy.126
[6] Mehmet KANAR; age, sy.126
[7] Mehmet KANAR; age, sy.126
[8] Necati LUGAL; age, sy.I

1.2.Şehnâme

İranlıların Müslüman olmadan önceki bin yıllık tarihini anlatan *Şehnâme* uzun bir milli destandır. Bu destanda ilk mitolojik kahraman olan Keyûmers'ten başlanarak son Sâsânî hükümdarı III. Yezdicerd'e kadar olan hükümdarların yaptığı savaşlar anlatılır.

Mesnevi tarzında aruzun "faûlün faûlün faûlün faûl" kalıbında yazılan bu eser altmış bin beyittir. Dönemin sultanı Gazneli Mahmud'a sunulmuş olup İran'ın tarihi ve mitolojisi hakkında sayısız bilgiyi içinde barındırır. İlk redaksiyonuna 370 (980) veya 380'de başlanan bu eser, 408 (1018) yılının ardından son şeklini almıştır.[9]

Şehnâme'de az miktarda Arapça kelime bulunur. Eserde modern Farsçada kullanılan bazı kelimelerin eski biçimlerine ve nadir kullanılan fiillere sıkça rastlanır.[10] Dil bakımından sade olmakla beraber bediî sanatlara çok fazla yer verilmeyen bir eserdir. Ancak tasvirlerin ve anlatımın mükemmel olması onun şöhretini meşrulaştırmıştır. Şöhreti, hem doğu ülkelerinde hem de batı ülkelerinde yayılmıştır.[11]

Şehnâme'de geçen hikayeler tarihi olsa da genel anlamda olaylar masal havası içerisinde verilmiştir. Padişahlar, metinde sadece kahramanlıkları ve cesaretleri ile yani güçlü yönleri ile verilmemiş; ölümleri de söz konusu edilmiştir.

Şehnâme'de anne-oğul ilişkisi gibi masumane konuların yanında savaş ve kan davaları gibi sahneler de yer alır. Kadınlar bu destanın içinde ancak aşk mevzuunda yer alırlar. Kahramanlar, ideal İran kahramanıdır; hepsi cesur, mağrur ve dindar… [12]

Fars edebiyatının en büyük eserlerinden biri olan Şehnâme'nin kaynağını 9. yüzyılın sözlü gelenekleri ve manzum-mensur şehnâmeler oluşturur. Bunlar Sâsânî Hükümdarı I. Hüsrev devrinden *Hudâynâme*, Ebü'l- Müeyyed-i Belhî'nin *Kitâb-ı Gerşasb*'ı, Sâmânîler devri Horasan sipehsâları ve Tûs hâkimi Ebû Mansûr Muhammed b. Abdürrezzâk'ın dört yazara hazırlattığı mensur *Şâhnâme-yi Ebû Manşûrî* ve *Mes'ûdî-yi Mervezî* ile Dakîkî'nin manzum şehnâmeleridir.[13]

---

[9] Mehmet KANAR; "Şâhnâme", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, c.38, sy.289
[10] Mehmet KANAR, age, sy.290
[11] Hasan GÜLTEKİN, *Fırdevsî, Şeh-nâme, Şeh-nâmecilik ve Meşâhîr-i İslâm'da Fırdevsî maddesi*, International Journal of Social Science, Volume 6 Issue 3, March 2013, sy.243
[12] Ali Nihat TARLAN*; İran Edebiyatı*, Remzi Kitapevi, İstanbul, sy.50
[13] Mehmet KANAR, age, sy.290

İran'da padişahların, kahramanların hayatlarını, eğlencelerini yazma geleneği Firdevsî'nin yaşadığı çağdan önce başlamıştır. Firdevsî de yazılı kaynaklardan olduğu kadar sözlü gelenekten de yararlanmıştır. Zerdüşt'e kadar olan padişahların tarihi Zerdüştlerce kutsal kabul edilen *Avesta*'da yer alır. Zal, Rüstem ve Ferhat gibi kahramanlar da Firdevsî tarafından *Şehnâme*'ye ilave edilmiş kahramanlardır. Huşeng ve Cemşîd de İranlıların, Hintlilerden ayrılmasından önceki çağların mitolojisinde görülen ilk insan tipleridir.[14]

Şehnâme'nin kuruluşu kronolojik bir sıra taşır:

1. Pişdadîler: Burada Cemşid, Ferîdûn, Sâm, Rüstem gibi hükümdarların saray hayatları ve savaşları anlatılır.

2. Keyânîler: Keykâvus, Keykubad, Keyhüsrev gibi hükümdarlar anlatılır.

3. Eşkanîler: İskender'in doğu geleneğinde gelişmiş olan efsanevî hayatı ve Dârâ ile aralarındaki mücadeleler anlatılır.

4. Sasanîler: Dokuz Sasanî hükümdarının anlatılmasından sonra bu sülalenin tarihten silinişi yer alır.[15]

Şehnâme'de tarihi gerçeklere uygun olarak, İranlılarla Türk toplulukları, Çinliler, Yunanlılar ve Araplardan bahsedilir. Ancak İran'dan uzakta bulunan Hintliler, Berberi ve Hazarlarla daha önemsiz küçük topluluklardan bahsedilmez.[16]

1.2.1.Şehnâme Yazma Geleneği

Hükümdarların vasıflarını, şan ve zaferlerini kayıt ve tasvir eden eserlere şehnâme, bunu yazana da şeh-nâmeci veya şeh-nâme-nüvis denir.[17] Firdevsî'nin *Şehnâme*'sinden hareketle Arapça ve Farsça tercümelere dayalı hikayeler anlatan meddah tipindeki hikayecilere Şehnâme-hân/Şehnâme anlatıcısı da denilmektedir.[18] İlk şehnâmeler manzum olarak, 16. yüzyıldan sonra ise manzum-mensur karışık olarak yazılmıştır.

---

[14] Zuhal KÜLTÜRAL; *Şerîfî, Şehnâme Tercümesi I*, Giriş-Metin, (Doktora Tezi) İstanbul 1994, s.XIII
[15] İskender PALA; *Ansiklopedik Divan Şiiri Sözlüğü*, Kapı yay., 2007, sy.424
[16] Tadeeusz KOWALSKİ, *Les Turcs dans le Şahname (Şehnâme'de Türkler)* Çev.Yar.Doç.Dr. Harun GÜNGÖR Rocznık Orıentalistyczny tom, XV, 84-97
[17] Mithat SERTOĞLU; "*Şeh-nâmenüvîsler, Vak'anüvîsler ile Diğer Mühim Osmanlı Müverrihleri ve Eserleri I-IV*", Yeni Tarih Dergisi, 1960, sy.754
[18] Bekir ŞİŞMAN, Muhammed KUZUBAŞ; *Şehnâme'nin Türk Kültür ve Edebiyatına Etkileri*, Ötüken yay.2007, sy.14

Firdevsî'nin eserini bitirmesinin ardından Şehnâmecilik geleneği ortaya çıkar. Bu gelenek önceleri Fars edebiyatında kendini gösterir, daha sonra da Selçuklular vasıtasıyla Osmanlılara geçer. *Şehnâme*, aynı zamanda marzûban-nâme, cihangir-nâme, behmen-nâme, ferâmurz-nâme gibi türlerin ortaya çıkmasına vesile olmuştur.

> "Firdevsî'nin *Şâhnâme*'si, hem kendisinden sonra aynı konuda mesnevî yazanlara örnek teşkil etmiş hem de taklit edilerek pek çok hâmâsî mesnevî meydana getirilmiştir. Bunlardan bazıları: Esedî-i Tûsî'nin *Gerşasb-nâme*'si, İrânşâh bin Ebi'l-Hayr'ın *Behmen-nâme'*si ve Osman Muhtâr-ı Gaznevî'nin *Şehriyâr-nâme*si."[19]

Şehnâme'nin ilham kaynağı olduğu farklı türden eserler ise şunlardır: Ahmedî, *İskender-nâme*; Ali Şir Nevâyî, *Sedd-i İskenderî*; Ahmed Rıdvân, *İskender-nâme*; Hayatî, *İskender-nâme*; Figânî-i Karamânî, *İskender-nâme;* Fahrî, *Hüsrev ü Şirin.*[20]

Günümüze ulaşan en eski *Şehnâme* olarak bilinen nüsha, 1217 yılında istinsah edilmiş; söz başları Selçuklu üslubunda tezhiplenmiştir. Yine Anadolu Selçuklu hükümdarlarının çoğunun isminin Şehnâme kahramanları ile aynı olması, *Şehnâme*'nin Anadolu'daki beğenilirliğini ve şöhretini gösterir.[21]

Anadolu'da, şehnâme yazma geleneği, ilk olarak Türkiye Selçukluları Dönemi'nde ortaya çıkmış, 13. yüzyılın ikinci yarısında Emir Ahmet Kâni'î tarafından *Selçuklular Şehnâmesi*'nin te'lifi ile bu gelenek başlamış ve Karamanlılar tarafından sürdürülmüştür.[22]

Karamanlı Dönemi'nde şehnâmelerinin ilki, 1313 yılında Ünsî'nin yazdığı *Şehnâme-i Selçuk*; ikincisi 14. yüzyılın ilk yarısında Dehhânî'nin kaleme aldığı *Şehnâme*; üçüncüsü ise 14. yüzyılın ikinci yarısında Yarcânî'nin yazdığı *Karaman Şehnâmes*i'dir.[23]

Osmanlı Dönemi'nde Şehdî, Fethullah Ârifî, Eflatun-i Şirvânî, Mahremî, Seyyid Lokman, Talikî-zâde Mehmed, Kâtib Hasan Hukmî, Mehmed Gani-zâde Nâdirî ve İbrahim Mülhemî şehnâme kaleme alan yazarlardır.[24] Öte yandan

---

[19] Ahmet KARTAL; *Doğunun Uzun Hikayesi*, Doğu Kütüphanesi yay., 2013, sy.40
[20] Hasan GÜLTEKİN, age, sy.245
[21] Tülün DEĞİRMENCi; *İktidar Oyunları ve Resimli Kitaplar*, "Sultanın Kitabı: Şehnâme-i Türkî" Kitap yayınevi, 2012, sy.91
[22] İsmail ÇİFTÇİOĞLU; "Karamanlı Dönemi Şehnâme Yazarları ve Eserleri Üzerine" http://www.aku.edu.tr/aku/dosyayonetimi/sosyalbilens/dergi/IV2/4-%2857-66%29.pdf
[23] İsmail ÇİFTÇİOĞLU, age, sy.57
[24] Hasan GÜLTEKİN, age, sy.247,248

Şehnâme'nin Osmanlılar tarafından alımlanışı üç yönlü olarak karşımıza çıkar: ilki mevcut *Şehnâme* yazmaları, ikincisi *Şehnâme* çevirileri, üçüncüsü ise *Şehnâme*'den etkilenen eserlerdir.[25]

Şehnâme, Osmanlı sarayında sadece tarihçilerin okunması gereken bir eser olduğunu söylediği bir yapıt olarak kalmamış, sarayda ve halk arasında kullanılan, yaşayan bir eser olmuştur. Sarayda *Şehnâme* okuyan "şehnâmegûyların" varlığı, *Şehnâme* okumanın önemli bir saray eğlencesi olduğunu göstermektedir.[26]

Şehnâme'nin divan edebiyatına ve akabinde gelen Türk edebiyatına da etkisi söz konusudur. Divan edebiyatında şair, memduhuna olağanüstü vasıfları yüklemeyi ve onu yüceltmeyi adet edinmiştir. Övülen kişilerin *Şehnâme*'deki kahramanlara benzetilmesi zamanla bir gelenek haline gelir.[27]

Yazılan veya tercüme edilen şehnâmelerin bir kısmı minyatürlerle süslenmiştir. Esere renklilik kazandıran ve anlatılanların somutlaştırılmasını sağlayan minyatürler, özellikle Osmanlı padişahlarının ilgisini çekmiş; çoğunun maiyetinde bir şehnâme yazarı bulunmuştur. Eserin pehlivanları ve kahraman şahları övmesi sadece Osmanlı padişahlarının değil, Selçuklu hükümdarlarının, Moğol ve Timur sultanlarının da ilgisini çekmesine sebep olmuştur.

> Şehnâme'nin uluslararası prestiji sadece çevirilerinin yapılmasını değil, aynı zamanda onu taklit eden, daha doğrusu, savaşla ilgili konusundan ya da sadece başlığından etkilenen eserlerin yazılmasına neden olmuştur.[28]

Minûçehr Murtazavî, Firdevsî'den sonra ortaya çıkan şehnâmecilik geleneğini "şâhnâme taklitçileri" olarak değerlendirir ve onları üç grupta toplar. Birinci gruptakiler, kendi kişisel zevkleriyle İranlıların destanlarını kalıcı kılmak isteyenlerdir. İkinci gruptakiler maddi çıkar endişesi ve bahşiş alma düşüncesi içinde olup şahlarının veya onların atalarından birini eserlerine konu edinirler. Üçüncü gruptakiler ise Gazneli Mahmud'dan kendisini küçük görmeyen şahların Firdevsî gibi bir şaire ihtiyaç duymalarından ortaya çıkan taklitçilerdir.[29]

---

[25] Jan SCHMİDT; "Firdevsî'nin Şehnâmesi'nin Osmanlılar Tarafından Alımlanması", Çev.Hatice Aynur, *Nazımdan Nesire Edebi Türler (25 Nisan 2008 Bildiriler)* Turkuaz yay.İstanbul 2009, sy.186
[26] Tülün DEĞİRMENCi, age, sy.89
[27] Rıza NUR; *Türk Bilig Revüsü, İran-Turan Cenkleri*, Haz.Mehmet Soğukömeroğulları, Ankara 2012, Grafiker yay., sy.19
[28] Jan SCHMİDT; age, sy.192
[29] Minûçehr MURATAZAVÎ; "Timur ve Moğol Devirlerindeki Şâh-nâme" Taklitçileri, Çev.Selami Turan, Aliye Yılmaz, Turkish Studies, Volume 4/7 Fall 2009, s.687

1.2.2.Şehnâme Hakkında Farklı Görüşler

Firdevsî'nin eseri, döneminde ve döneminden sonra büyük ilgi görmüş, birçok esere ilham kaynağı olmuştur. Nitekim Firdevsî sözlü ve yazılı kaynaklardaki esatirleri ustalıkla derlemiş; kendi hayal gücünü de katarak okuyucunun beğenisini kazanmış; birçok edebi eserin ortaya çıkmasına vesile olmuştur. Kaynakların çoğu Firdevsî'nin eserinin hem şekil hem muhteva yönünden mükemmel olduğu kanısındadır.

Farklı bir görüş olarak ise Rıza Nur: "Edebi değer olarak bu eseri, büyük bir şöhrete layık görmez. Ancak "propaganda"sı çok yapıldığı için büyük bir eser olduğu kanaatindedir. İlk okunduğu zaman insanları etkilese de birinci ciltten sonra bu gücünü yitirdiği görüşündedir. Aynı zamanda teşbih ve hayalleri de klişedir ve tekrarlar halindedir. Abartı çok fazladır ve Firdevsî olayları birbirine bağlamakta acemidir."[30] Kendisi bu eseri tarihi açıdan da değerli görmez. Bunun bir nedeni de Firdevsî'nin Fars milliyetçiliği yaptığı kanısında olmasıdır.

Öte yandan Tadeusz Kowalski tarafından yazılan Harun Güngör'ün çevirdiği "Şahnamede Türkler" isimli makalede, Firdevsî'nin Türklere karşı önyargılı olduğu ifade edilir. Kowalski'ye göre eserde asker olarak Türklere pek önem verilmemiş; bu konuda Firdevsî taraflı davranmış; eserde Türkleri genellikle hasım, düşman olarak göstermiştir.[31]

Jan Schmidt ise *Şehnâme*'nin Osmanlı sarayında ve toplumunda pek bir etki yaratmadığı görüşündedir. Ona göre Firdevsî, Osmanlı topraklarında Sa'dî veya Hâfız'la rekabet edememiştir. Bunun bir nedenin de eserin içeriğinin olabileceğini düşünür. Çünkü Osmanlılar, *Şehnâme*'nin Turan'ı anlatan bölümünde kendi tarihlerinin kısmında zorla da olsa kendilerini bulabilmişlerdir; nitekim bu eser bir Türk destanı değil özü itibarıyla Fars tarihi hakkında bir destandır.[32]

> "Ulemâ, *Şehnâme*'yi biliyordu ve alıntı yapıyordu ama seçkinlerin bu eserleri gerçekten okuduğu ya da okuttuğu ise şüphelidir. Yazmalar üzerine yapılan çalışmalar ile bibliyografik kanıtlar, ne özgün *Şehnâme* metninin ne de taklitlerinin imparatorluk dahilinde bir okuyucu kitlesi bulunmadığına işaret etmektedir. Bazı çevirilen ve taklitlerin kısa bir süre sonra değerini yitirdiği, ya tamamen, ya da kısmen Saray Kütüphanesi'nin raflarında, modern araştırmacılar tarafından yeniden keşfedilinceye kadar kaybolduğu

[30] Rıza NUR, age, sy.21
[31] Tadeeusz KOWALSKİ, age, sy.300
[32] Jan SCHMİTH, age, sy.195,196

anlaşılmakta, nüshası elde olmayan metinlerin belki de hiç üretilmediği düşüncesini akla getirmektedir."[33]

1.2.3.Doğuda ve Batıda Şehnâme Tercümeleri

Şehnâme'nin doğuda ilk tercümesi Arapça olup 12. yüzyılın sonlarına doğru, Kavamüddin Ebul Fettah İbni Ali tarafından yapılmıştır. Bu tercüme tam değildir.

Batıda ilk olarak Turner Maçan tarafından neşredilen eserin sonradan birçok baskısı yapılmştır. Eser, 1774 yılında Sir w. Jones tarafından Latinceye; 1785 yılında Joseph Champion, 1905-1923 yılları arası F.Warner ve 1907'de A.Rogers tarafından İngilizceye çevrilmiştir. Almancaya ise 1851-1865 yılları arasında Adolf Friedrich-von Schlack, 1890-1895 yılları arasında Friedrich Kückert tarafından çevrilmiştir. Pizzi ve Torino tarafından 1886-1888 yıllarında İtalyancaya; 1876-78 yıllarında da Julee Mohl tarafından Fransızcaya çevrilmiştir.[34]

1.2.4.Şehnâme'nin Türkçe Tercümeleri

1.2.4.1.Mensur Tercümeler

Şehnâme'nin bilinen ilk Türkçe tercümesi Sultan II. Murad'ın emriyle on beşinci yüzyılın ilk yarısında yapılmıştır. Topkapı Sarayı Hazine kitapları arasında 1518'de kayıtlıdır.[35] Harekeli güzel bir nesihle yazılmış olan bu nüsha, 328 varaktır. İçinde dokuz minyatür bulunur ve kim tarafından çevrildiği bilinmez.[36]

Aynı kütüphanenin Hazine 1116 numarada kayıtlı bir *Şehnâme* tercümesi daha vardır. Bu tercüme, *Şehnâme*'nin başından Keyhüsrev ile Efrâsiyâb'ın muharebesinin anlatıldığı kısma kadar olup müellifi bilinmemektedir.[37]

İstanbul kütüphanelerinin birinde yer alan, Eyyûbî adlı birisi tarafından çevrilen ancak hakkında çok az bilgi bulunan mensur bir tercüme vardır.[38]

---

[33] Jan SCHMİTH, age, sy.194,195
[34] Necati LUGAL, Kenan AKYÜZ; age, sy. XXI
[35] Orhan Şaik GÖKYAY; *Destursuz Bağa Girenler*, "Şehnâme ve Türkçe Tercümeleri", Dergah yay. sy.46
[36] Zuhal KÜLTÜRAL, Latif BEYRELİ; *Şerîfî Şehnâme Çevirisi*, Türk Dil Kurumu, Ankara, 1999 c.1 sy. XXI
[37] Yusuf ÖZ, *Şehnâme Tercümeleri ve Sözlükleri,* Name-i Aşina III, Ankara, 2002,sy.26
[38] Jan SCHMİTH, age, sy.190

Bir başka mensur tercüme, Mehdî mahlaslı Derviş Hasan tarafından II. Osman'ın emriyle yapılan tercümedir. *Şehnâme*'nin 1. cildini içeren bu eserde minyatür de yer alır.[39]

Mütercimin bilinmediği Topkapı Sarayı Kütüphanesi Hazine 1116'da kayıtlı olan bir nüsha daha vardır. Harekeli nesihle yazılmış olan bu nüsha, 320 varaktır.[40]

Necati Lugal tarafından Türkçeye çevrilen, Kenan Akyüz'ün önsözünü yazdığı *Şehnâme*'nin mensur çevirisi, ilk 20.000 beyitle sınırlıdır. Eserin önsözünde Firdevsî'nin hayatı ve eserini yazışı hakkında geniş bilgiye yer verilir.

Muallim Cevdet'in, *Şark İlyadası Şâhnâme* adlı eserinde bir kısmını yayımladığı; İstanbul Belediyesi Atatürk Kitaplığı'nda bulunan, mütercimi bilinmeyen ve baş tarafı eksik bir mensur Şehnâme Tercümesi de vardır.[41]

Prof. Dr. Rıza Nur tarafından *Şehnâme*'nin bazı bölümleri, yer yer kısaltılarak Türkçe'ye çevrilmiştir. Türk Bilig Revüsü'nün dördüncü sayısı bu çevriye ayrılmıştır.

İlk defa Orhan Şaik Gökyay tarafından bahsedilen mensur bir şâhnâme tercümesi de İstanbul Üniversitesi Merkez Kütüphanesi'de yer alır.[42] Üç cilttir ve mütercimi belli değildir. Bu eser üzerine, Ahmet Topaloğlu ve Zuhal Kültüral danışmanlığında çok sayıda tez hazırlanmıştır.

1.2.4.2.Manzum Tercümeler

Şehnâme'nin tek manzum çevirisi Diyarbekirli Şerîfî'nin *Şehnâme* çevirisidir.

Şerîfî'nin *Şehnâme Tercümesi* 56506 beyit olup Sultan Gavri'ye sunulmuştur. Topkapı Sarayı Kütüphanesi Hazine 1519'da kayıtlı olan bu eserin; Süleymaniye Kütüphanesi, Milet Kütüphanesi, New York Public Library gibi yerlerde de nüshası bulunmaktadır.[43] Şerîfî'nin bu eserini Zuhal Kültüral birinci cildini, Latif Beyreli ikinci cildini doktora tezi olarak hazırlamış; ardından Zuhal Kültüral ve Latif Beyreli bu eseri dört cilt halinde kitap olarak basmışlardır.(1999)

---

[39] Zuhal KÜLTÜRAL; "*Şehnâme Türkçe Tercümeleri*", Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi, c.38, sy.291
[40] Zuhal KÜLTÜRAL, Latif BEYRELİ, age, sy. XXI.
[41] Zuhal KÜLTÜRAL, age, sy.291
[42] Orhan Şaik GÖKYAY; sy.48
[43] Zuhal KÜLTÜRAL, Latif BEYRELİ, age, sy. XV-XIX

Aruzun "mefâ'îlün mefâ'îlün fe'ûlün" kalıbıyla yazılan bu eserin her sayfasında iki sütun halinde 25 satır bulunmaktadır. İçerisinde 62 minyatür de bulunan eserin ilk sayfası tezhipli olup ketebesinde Şerîfî tarafından istinsah edildiği ve bitiş tarihi kayıtlıdır.[44]

Zilhicce 916'da (Mart 1511) hükümdara sunulan eserin[45] birinci cildi 29709 beyit; ikinci cildi 26795 beyittir. 55684-56048 beyitleri arasında Şerîfî tarafından ifade edilen mensur bir kısım yer almaktadır. Bu mensur kısımda Firdevsî'nin Sultan Mahmud'la ve onun maiyetindeki şairlerle tanışması, eseri yazmaya başlaması ve bitirmesi, memleketine dönmesi ve ölümü anlatılır.[46]

16. yy Anadolu Türkçesi'ne ait ses özelliklerinin yanı sıra söz varlığını da yansıtan Şerîfî'nin *Şehnâme* tercümesi bizim hazırladığımız tez için önemli bir kaynaktır. İbrahim Tavil Bursavî'nin *Şehnâme* tercümesi, bu eserle büyük oranda benzerlik gösterir. Bu benzerlik, İbrahim Tavil'in eserinin manzum kısmını bu eserden yazmasıyla başlar. Şerîfî'nin *Şehnâme* tercümesi tarih olarak İbrahim Tavil Bursavî'nin *Şehnâme* tercümesinden önce yazıldığı için İbrahim Tavil'in bu eseri görmesi muhtemeldir. Tezin ilerleyen kısımlarında iki eserin benzerliklerine ve farklılıklarına değinilecektir.

[44] Zuhal KÜLTÜRAL, Latif BEYRELİ, age, sy.XVII
[45] Zuhal KÜLTÜRAL, age, sy.291
[46] Zuhal KÜLTÜRAL, Latif BEYRELİ, age, sy.XVII

1.3.Tezin Hazırlanmasında İzlenen Yöntem

1. *Şehnâme* çevirileri hakkında bilgi verilmiştir.
2. İkinci bir nüsha tespit edilemediği için eser, Zagreb İlimler Akademisi Doğu Yazmaları Bölümü 422/1 demirbaş numarasıyla kayıtlı nüsha esas alınarak çevriyazıya aktarılmıştır.
3. Eser, Eski Anadolu Türkçesi dil özelliklerini taşımaktadır. Bu nedenle bu özelliklere uygun olarak çevriyazıya aktarılmıştır. Metnin imla özellikleri belirtilmiştir.
4. Metinde geçen kahramanlarla ilgili bir dizin hazırlanmıştır.
5. Üzerinde çalışılan varakların tamamı metnin sonuna eklenmiştir.

2.İBRAHİM TAVİL BURSAVÎ VE ŞEHNÂME TERCÜMESİ

2.1.İbrahim Tavil Bursavî

Kaynaklarda İbrahim Tavil Bursavî hakkında hiçbir bilgiye rastlanmamıştır. Onun hakkındaki bilgimiz eserinde yer alan "İftitâh-ı Kitâb" bölümüyle sınırlıdır.

Bu bölümden öğrendiğimiz kadarıyla yazar, eseri tercüme etmeye m. 1610 yılında başlar. Dolayısıyla yazarın 16 ve 17. yüzyıllar sırasında yaşadığı bilgisi ortaya çıkar. Yine bu bölümde bahsettiği üzere tercümeyi "livā-i Bosna'da ḳaṣaba-i maḥrūsa'i Banālūḳada" yapmıştır. Hem bu bilgiden hem de metnin sonunda yer alan müstensihin notundan hareketle İbrahim Tavil'in o zamanlar Bosna'ya bağlı Banaluka [47] şehrinde yaşadığı kanısına varabiliriz. Kendisi metni Banaluka'da tercüme etmiş olmakla beraber müstensih de istinsahını Grad Kalesi'nde[48] yani yine Bosna sınırları içerisinde yapmıştır.

Banaluka şehrinin kurulma ve gelişim sürecine baktığımızda şehrin her yönden gelişimi 1600'lü yıllara denk düşer. İbrahim Tavil'in yaşadığı yılları doğru olarak saptadığımızı varsayarsak onun Osmanlı İmparatorluğu'nun yardımıyla

---

[47] Banaluka, Bosna Hersek Federe Cumhuriyeti'nin kuzeyinde, Sava nehrinin kolu olan Vrbas'ın iki kıyısında yer alır. Şehrin tam olarak ne zaman kurulduğu belli değilse bile 1463 yılı sırasında olduğu tahmin edilmektedir. Sık sık Osmanlı akınlarına uğrayan şehir Mohaç Zaferi'nin ardından 1527-1528 yılllarında alınmıştır. Osmanlı zamanında gelişen Banaluka, idarî bakımdan 1540'ta Bosna sancağına bağlı müstakil bir yerleşim yeri olmuştur. 1552'den itibaren Bosna sancak beylerinin ikametine tahsil edilir. 1929'da yeni idarî teşkilata göre Yugoslavya dokuz idarî birime ayrılınca Banaluka Vrbas banlığının merkezi haline gelir .Evliya Çelebi de bu şehri ziyaret etmiştir. Gelibolulu Âlî 1574-1575 yılları arasında bu şehirde *Zübdetü't-tevârîh* adlı eserini kaleme almıştır. (Bkz: Diyanet Vakfı İA. C.5 sy.49-51)

[48] Bosna'nın en görkemli tarihi kalesidir. Kalenin yapılışı ve kimler tarafından yapıldığı bilinmemekle beraber kale son şeklini Osmanlı Dönemi'nde almıştır. Kalenin 14.yy ikinci yarısında inşa edildiği tahmin edilmektedir. 3 Haziran 1463'te Fatih Sultan Mehmet tarafından kuşatılmıştır. Bugün "Starri Grad" yani eski şehir olarak isimlendirilmektedir. Bkz: http://travnikuniversitesi.net/course/travnik-stari-grad-kalesi/

gelişmiş Banaluka'da şehrin tarihi açısından önemli bir zaman diliminde yaşadığını düşünebiliriz.

Yine eserin "İftitâh-ı Kitâb" bölümünden öğrendiğimiz kadarıyla İbrahim Tavil Bursavî döneminde Bosna mukabelecisidir.[49] Okuma kültürüyle içiçe olan yazar, "*Şehnâme* geleneği" bağlamında bu eseri özetleyerek okuma meclislerinde kendi oluşturduğu bu tercümeden faydalanmak istemiş olabilir.

Daha önceki bölümlerde bahsedildiği gibi *Şehnâme* geleneği Osmanlı sınırları içerisinde yaşayan coğrafyalarda yayılmış; hem saray çevresinde hem halk meclislerinde, kahvehanelerde hoş vakit geçirmek amacıyla bu gelenek sürdürülmüştür. Öte yandan Nâimâ savaş zamanlarında halkın toplu bulunduğu yerlerde cesaretlerini arttırmak için *Şehnâme'*den hikayeler anlatılması gerektiğini söyler.[50] İbrahim Tavil de bu eseri özetlemesinin bir nedeni olarak eserin sadece barış zamanında değil savaş zamanında da kullanıma elverişli hale getirmek olduğunu söyler. Dolayısıyla müellif, *Şehnâme* geleneğinin içerisinde yer aldığına dair söz konusu bölümde cümleler sarfetmiştir.

Şehnâme'nin hacimli bir eser oluşu ve yapılan tercümelerinin de kısa olmayışı İbrahim Tavil'i bu eseri kısaltarak özetlemeye yönlendirmiştir. Her ne kadar "tercüme" kelimesi kullanılsa da burada birebir tercümeden bahsedilemez. Eser İbrahim Tavil tarafından manzum olarak okunup mensur olarak özetlenmiştir. Dolayısıyla ortaya belli bir dil ve üslup özelliği olan yeni bir metin çıkmıştır.

Özetlenen *Şehnâme* anlatısı mukabeleci İbrahim Tavil için pratik bir kullanıma sahip olacak ve gideceği yerlerde, yapacağı okumalarda kendi özeti onun işini kolaylaştıracaktır.

2.2.Eserin Nüsha Özellikleri

İbrahim Tavil Bursavî'ye ait manzum-mensur *Şehnâme Tercümesi*'nin bir başka nüshasına rastlanmamıştır. Elimizde bulunan tek nüsha Hırvatistan'ın başkenti Zagreb'te bulunmuştur. Zagreb İlimler Akademisi Doğu Yazmaları Bölümü'nde

---

[49] Yazılı kağıtları karşılıklı okuyup tatbik etmeye mukabele; bu vazifeyi görene de mukabeleci denirdi. Talebenin hocasından yazdığı hadisleri onun nüshasıyla karşılaştırarak kontrol etmesi manasında da kullanılır. (Bkz: Mehmet Zeki PAKALIN; *Osmanlı Tarih Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü II*, M.E.B. Devlet Kitapları, Milli Eğitim Basımevi, İstanbul 1983, sy. 574 ; Ataullah ŞAHYAR; "Mukabele" *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, 2006, c.31, s.101)
[50] Tülün Değirmenci; age, sy.90

422/1 şeklinde kayıtlı eser 24 varaktır. 1b-25a varakları arasında yer alır. Her sayfada 17 satır bulunup, metin harekesizdir.

Başlıklar kırmızı mürekkeple atılmış olup; her bölümde nazım ve nesir kısımları yine kırmızı mürekkeble müstensih tarafından belirtilmiştir.

Nüsha başlangıcı:

Çü bismillāh ile āġāz ola iş
Biter ger çoḳ ola ger az ola iş

Ḥaḳ'uñ ismi durur her gence miftāḥ
Fütūḥ ebvābın açar dinse fettāḥ

Nüsha sonu:

Olaruñ ile dīn irdi kemāle
Bulardan ümmete irdi nevāle

Merḥamet ḥaḳ ola ol ṣāliḥa
Rūḥum içün oḳuya bir fātiḥa

2.3.Eserin Biçim Özellikleri

Eser manzum bir şekilde başlar; tevhid, naat, münacat gibi bölümlerin ardından mensur olarak devam eder. Mensur kısımlar arasında da şair konuyla ilgili manzumeler yazar. Eserin manzum bölümlerinin tamamı mesnevi nazım biçimiyle yazılmıştır.

"Mefâilün/mefâilün/feûlün" vezniyle yazılan *Şehnâme Tercümesi* 29 bölümden oluşur. Bu bölümler sırası ile şöyledir:

1. Bismillāhirrāḥmanirraḥīm (Tevhid bölümü) (1-13.beyit)

2. Münācāt-ı Bārī Teʿālā (14-27.beyit)

3. Naʿt-ı Muḥammed Muṣṭafā ṣallahu ʿaleyhi vesellem (28-41.beyit)

4. Fī beyān-ı miʿrāci'n-nebīyyi ʿaleyhisselām (42-62.beyit)

5. Naʿt-ı Ebū Bekr-i Ṣıddīḳ raḍiya'llāhu ʿanh (63-67.beyit)

6. Naʿt-ı ʿÖmer Fārūḳ raḍiya'llāhu ʿanh (68-72.beyit)

7. Naʿt-ı ʿOṯmān-ı ẕi'nnūreyn raḍiya'llāhu ʿanh (73-77.beyit)

8. Naʿt-ı ʿAlīyy-i velī raḍiya'llāhu ʿanh (78-82.beyit)

9. Tāriḫ-i Sulṭān Ġavri Ḥakim-i Vilāyet-i Mısr Fī Sene 906 (83.beyit)

10. İftitāḥ-ı Kitāb (4A/4B)

11. Evvel Kesī ki Pādişāhī-kerd der-Dünya Kiyūmerṯ-būd (4B/5A/5B)

12. Der-Beyān-ı be-taḫt-nişesten-i Hoşnek (6A)

13. Pādişāh-ı Ṭahmūrṯ Dīv-bend der zamān-ı İdris a.s. (6A/6B/7A)

14. Be-taḫt-nişesten-i Cemşīd der zamān-ı Nūḥ (7A/7B)

15. Ṣıfat-ı cām-ı Cemşīd (7B/8A)

16. Musallaṭ şüden-i Ḍaḥḥāk ber-ser-i Cemşīd (8A/8B/9A/9B)

17. Giriftār gerden-i Ḍaḥḥāk Cemşīd-rā vü dü-nīme gerden bārre (9B/10A)

18. Nişesten-i Ḍaḥḥāk be-Cāy-ı Cemşīd der zamān-ı Nūḥ (10A/10B)

19. Ḫᵛāb-dīden-i Ḍaḥḥāk-ı nā-pāk (10B/11A)

20. Der-zamān-ı vilādet-i Firīdūn-gūyed (11B/ 12A/ 12B)

21. Ber-taḫt-nişesten-i Firīdūn der zamān-ı Hūd a.s. (12B/13A/13B)

22. Nişesten-i Menūçehr be-Cāy-ı Firīdūn der zamān-ı Mūsī (13B/14A)

23. Ferẕend-ṭalebīden-i Sām ez-Ḫudā-yı Teʿālā (14A/14B/ 15A/15B/16A)

24. Be-āḫir-resīden-i ʿömr-i Menūçehr der zamān-ı ḥażret-i Mūsī ʿaleyhisselām (16A/16B)

25. Nişesten-i püser-i Menūçehr be-Cāy-ı Peder (16B/ 17A/ 17B/ 18A)

26. Gürīḫten-i Nūder ez-Pīş-i Efrāsiyāb (18A/ 18B)

27. Be-taḫt-nişesten-i Zev ez-Nesl-i Firīdūn (18B/19A/19B)

28. Be-taḫt-nişesten-i Keyḳubād der zamān-ı Ẕülkifl a.s. (19B/20A/20B)

29. Be-ḥükūmet-nişesten-i Keykāvus der zamān-ı Dāvud (20B/21A/21B/ 22A/ 22B/ 23A/ 23B/ 24A/ 24B/ 25A)

2.4.Eserin İçerik Özellikleri

İbrahim Tavil Bursavi'nin *Şehnâme Tercümesi* manzum ve mensur biçimde oluşturulmuş harekesiz bir metindir. Besmele ile başlayan birinci kısım tevhid bölümü niteliğindedir. Bu bölümde Allah'ın alemi yaratışı, O'nun eşsiz ve benzersiz bir şekilde tüm varlıklardan münezzeh oluşu anlatılır.

Münacaat bölümü diye isimlendirilen bölümde 14 beyit yer alır. Allah, yoktan var edendir ki onun cömertliğinden hiç şüphe yoktur. İnsan günahkâr bir varlık olarak daima O'nu anar. Klasik denebilecek nitelikte oluşturulan bu bölümde, şair günahlarının affını dileyerek naat bölümüne geçer.

Şaire göre, Hz. Muhammed'in yüzü suyu hürmetine yaratılan bu âlem, O'nun ile güzellik bulmuştur. Mana cevherinin incisi, bütün ademlerden önce yaratılmış ve zamanı geldiğinde vücut bulmuştur.

14 beyitin yer aldığı naat bölümünün akabinde 21 beyitle anlatılan miraç bölümü başlar. Burada Hz. Muhammed'in miraca çıkışı tasvir edilir. Cebrail gelerek Hz.Muhammed'i uyandırmış; bu alemlerin, cennetin onun için yaratıldığını bildirmiştir. Gökyüzü ve yeryüzü O'nun nuruna muhtaçtır. O gece Hz.Peygamber cismin farklı bir boyutuna geçmiş, mekansızlığı tatmıştır.

Dört halifenin ilki Hz. Ebu Bekir'in naatı 63. beyitle başlar. Onun "sıddîk" oluşu, Hz. Muhammed'e yakın duruşu ve miracı ilk onun kabul edişi beyitlerde işlenmiştir. Hemen ardından Hz. Ömer'in anıldığı bölüm başlar. Metne göre İslam, Hz. Ömer zamanında şevket bulur. Adaletli oluşuyla bilinen halife Hz. Ömer, bu konuda oğluna dahi iltimas tanımamış, Hak yolundan ayrılmamıştır.

Hz. Osman ise üçüncü halife olarak Kur'an'ı Kerim'i cem eder. Hem biçimce hem özce Kur'an'ı Kerim'i yaşamış birisi olarak onun nurunu taşır. Hz. Osman'ın kanıyla Kur'an'ı Kerim boyanmıştır.

Ve son halife Hz. Ali… Tanrı'nın arslanı Hz. Muhammed'in canıdır. Ona ilahi sırlar vasıl olmuş, ilmî kapılar kendisine aralanmıştır.

Her halifeyi beşer beyitle anlatan şair Sultan Gavri için sadece bir beyit yazmıştır. Hicretten 906 sene sonra yani 1506 yılında Sultan Gavri tahta geçer. Zamanında Firdevsî, Acem'de meşhur Farsça *Şehnâme*'yi yazmış ve Sultan Mahmud'a sunmuştur. Sultan Gavri de Mısır'da bir şaire bu eseri Türkçeye tercüme

ettirmiştir. Bu eser otuz cüz mikdarında olup taşınması zor, hacimli bir eserdir. Savaşta ya da olası durumlarda taşınabilecek nitelikte değildir. İbrahim Tavil de bu durumu göz önüne alarak bir de okuyanların hayır duasını almak ümidiyle bu eseri sene 1019/m.1610'da tercüme etmeye karar verir. Bu metinden bazı beyitleri eserine nakletmiştir. Ayrıca İbrahim Tavil, Ahmedî'nin *İskendernâme*'sinden; Şükrullah Efendi'nin *Behcetü't-Tevârîh*'inden; Şeyh Cafer Muhammed-i Taberî'nin *Târîh-i Taberî* isimli eserinden faydalandığını bu bölümde belirtir.

İbrahim Tavil'in "İftitâh-ı Kitâb" bölümünde bahsettiği, "seyyid" namı ile bilinen ancak ismini tam zikretmediği kişi Şerîfî'dir. Eser ise *Şehnâme Tercümesi*'dir. Bu eser oldukça hacimli olmakla beraber eserin büyük kısmı manzum şekilde oluşturulmuştur. İbrahim Tavil'in de söylediği gibi bu eserin sadece ilk cildi tercüme edilmiş, beyitler olduğu gibi Şerîfî'nin *Şehnâme Çevirisi*'nden alınmıştır. Ancak İbrahim Tavil, eserinin mensur kısımlarını birebir tercüme etmemiş, şablon metin olarak kullandığı Şerîfî'nin eserini okuyup kendi cümleleriyle özetlemiştir.

İbrahim Tavil, eserini risale gibi düşünmüş olsa gerektir ki Şerîfî'nin eserindeki birçok konuya ya hiç değinmemiş ya da çok kısa cümlelerle ifade etmiştir. Şerîfî'nin onlarca beyitte anlattığı olayı İbrahim Tavil Bursavî bir cümleye sığdırmaya çalışmıştır. Şerîfî'nin 14847 beyitle anlattığı içeriği İbrahim Tavil 278 beyit ve mensur yazdığı kısımlarla özetlemiştir.

Eser, Kiyûmers'in anlatımıyla başlayıp Sührâb'ın hikayesiyle son bulur. Bu da İbrahim Tavil'in tercümesinin *Şehnâme*'de geçen hikayelere göre oldukça kısa olduğunu gösterir. Öyle ki *Şehnâme*'de geçen Behrâm, Bîjen, Hürmüz, İskender gibi birçok kahraman bu metinde geçmez.

Elimizdeki metinde kahramanlar hep hareket halindedir. İbrahim Tavil özellikle tasvire yer vermemiş, durağan olabilecek olay ve durumları çok kısa ifade etmiştir. Dolayısıyla biz kahramanların olaylar karşısındaki duygu durumlarına çok nadiren rastlarız.

Kahramanların tamamı erkektir. Kadınlar ya eş olarak ya evlad olarak mevcuttur. Olayların içinde etkileri çok zayıftır. Sadece birkaç hikayede aktif bir fert olarak yer alırlar.

2.5.Eserin Dil ve Üslup Özellikleri

İbrahim Tavil Bursavî'nin hazırladığı *Şehnâme Tercümesi*'nin gerek nazım kısımları gerek nesir kısımları sade bir dille yazılmıştır. Arapça ve Farsça kelimeler az miktarda olup anlaşılması kolaydır. Tercüme, 17. yüzyılda istinsah edilmiş olmasına rağmen Eski Anadolu Türkçesi'nin dil özelliklerini taşımaktadır.

Eser her kesimden insanın okuyup anlayabileceği yalınlıktadır. Okuyucuya olayları özetleme niyetiyle oluşturulan eserde tabii olarak tasvirler hemen hiç yer almaz. Gerek savaş sahneleri gerek diğer olaylar okuyucunun gözünde canlandırılmak niyetiyle oluşturulmamıştır. Cümleler çok kısa ve nettir. Hiçbir konu ayrıntılı anlatılmaz. Yazar, eseri oluştururken eserin edebî özelliğinden çok olayların anlaşılmasını göz önünde tuttuğundan cümle yapısına pek önem vermemiştir.

Metinde, aynı kelimelenin yazılışında harf değişikliğine az da olsa rastlanmaktadır. Özelikle zarf fiil eki metinde çok fazla kullanılmış, aynı cümlede yargılar birbirine genellikle bu ekle bağlanmıştır. Bağlaç olarak ise vu, vü bağlaçları sıkça karşımıza çıkmaktadır.

Bu bölümde genel olarak metnin dil özellikleri hakkında bilgi verilmeye çalışılacaktır.

2.5.1.Ünlü Harflerin Yazılışı

/a/Ünlüsünün Yazılışı

/a/ ünlüsü, ön seslerde çoğunlukla elif (ا) ile gösterilmiştir. Bazen de medli elif (آ) ile gösterilmiştir.

atadan (1b/11.), aña (6b/14.), andan (6b/14.), aḫşama (18a/6.)

İç seslerde/ a/ ünlüsünü göstermek için elif (ا) kullanılmıştır.

babañ (9a/2.s.), añaru (12b/11.s.), ṭaġ (22b/9.)

Son seste elif (ا) ve güzel he (ه) ile yazılmıştır.

aña (1b/3.), zamāne (8a/8.s.), gice (15b, 3.s.), ṣoñra (15b, 4.s)

Uzun a'ların yanında daima elif (ا) kullanılır.

ziyāde (10a/15.s), nāmına (19a/ 8.s.), elā (1b, 14.s.), iẓhār (3a/10.s.)

/e/ Ünlüsünün Yazılışı

Ön seste /e/ ünlüsü elif (ا) ile yazılmıştır.

eyü (10a/8.s), eyledikde(11a/9.s), erlik(20a/12.s)

İç seste /e/ ünlüsünü göstermek için bir harf kullanılmamıştır.

eger اکر(14b/ 4.s), evvel اول(1b/8.satır), kimesne کمسنه(1b/9.satır)

Son seste /e/ ünlüsü güzel he (ه) ile gösterilmiştir.

hükmüne حکمنه(7b/1.s.), pādişāha پادشاهه(9b/7.s.), cenge جنکه(22a/10.s.)

/ı/ ve /i/ Ünlüsünün Yazılışı

Ön seste /ı/ve /i/ ünlüleri elif ye (ای) ile gösterilmiştir.

idüp (19b/14.s.), ikinci (7a/12.s.), içün(7b/8.s.)

İç seste bu harfler bazen ye (ی) harfi ile gösterilmiş, bazen gösterilmemiştir.

elini (18b/7.s.), gibi(7b/5.s.), bile(11b/3.s.)

Son seste düzenli olarak ye (ی) ile gösterilmiştir.

babası (11a/11.s.), yedi(8a/5.s.), daḫı(6b/10.s.)

/o/, /ö/, /u/ ve /ü/ Ünlüsünün Yazılışı

Ön seste /o/ /ö/ /u/ ve /ü/ ünlüleri elif vav (او) harfleri ile gösterilmiştir.

olupdur(2b/16.s.), özi(3a/13.s.), üçünci(7a/12.s.), üzerinde(7b/9.s.)

İç ve son seste bu ünlüler vav (و) ile yazılmıştır.

diyü (8b/5.s.), bölük(7a/10.s.), düzüp(7b/8.s.), güne(7b/10.s.)

2.5.2. Ünsüz Harflerin Yazılışı

/c/Ünsüzünün Yazılışı

Metinde cim (ج)ve çim (چ)harfleri genellikle karışık yazılmıştır. İkili kullanım müstensihle ilgili olabilir.

gice(2b/12.s.), niçe(7b/16.s.), cümle(10a/1.s.), egerçi(17a/2.s.)

/h/Ünsüzünün Yazılışı

/h/ harfi metinde aynı kelimelerde farklı şekilde yazılmış, ya da sürekli aynı şekilde yanlış yazılmıştır. Ha (ح) ve hı (خ) harfleri ile ilgili yazım karışıktır. Özellikle ḫalḳ, ḫoşnud, taḫt gibi kelimeler sürekli ḥalḳ, ḥoşnud, taḥt şeklinde yazılmıştır. Aşağıda yer verilen örnekler bunlardan sadece bir kaçıdır.

ḫaṭāmuzuñ(2a/11.s.), baḫtı(2b/12.s.), ḫalīfeyken(3b/9.s.) ḫoş(8a/8.s.), ḫasta(7b/14.s.)

/g/ Ünsüzünün Yazılışı

/g/ ünsüzü ince seslerde kef (گ/ك)harfi ile kalın seslerde gayın (غ) harfi ile gösterilmiştir.

ġayib(9b/6.s.), azġun (8a/11.s.), göge(22b/8.s.), gice(23b/4.s.), gerçi(2a/12.s.), ġussa(8a/2.s.)

/k/ Ünsüzünün Yazılışı

/k/ ünsüzü ince seslerde kef (گ/ك) ile kalın seslerde kaf (ق) ile gösterilmiştir.

kāyinat(1b/7.s.), ḳamu(1b/8.s.), ḳıṣṣa(7b/17.s.), kendü(18b/8.s.)

/ ñ/ Ünsüzünün Yazılışı

/ñ/ ünsüzü bu metinde kef harfi (ك) ile gösterilmiştir. Ancak nazal ne ile yazılması gereken bazı yerlerde nun harfi (ن)de kullanıldığı olmuştur. Bu farklılığın müstensih kaynaklı olabileceği kanısındayız.

ṣoñra(8b/5.s.), cihānuñ(14b/5.s.), aña(3b/15.s.), etlerin(6a/5.s.), südlerin(6a/5s.)

/p/ Ünsüzünün Yazılışı

/p/ ünsüzü, zarf fiil eki (-up,-üp) görevindeyken be (ب) harfi ile yazılmıştır. Bu görevde olmayan p, pe (پ) harfi ile yazılmıştır; nadir de olsa p harfi yerine b harfi ya da tam tersi söz konusudur.

ṭapuña(2a/3.s.), olupdur(2b/16.s.), ḳazup(7b/3.s.), virüp(9b/9.s.), hep(3a/9.s.), bes(4a/3.s.)

/s/ Ünsüzünün Yazılışı

/s/ ünsüzü, ince seslerde sin (س), kalın seslerde sad (ص) ile yazılmıştır.

sürüp(20b/1.s.), ṣoñra(8b/5.s.), ṣabāḥ(15b/5.s.), söze(4b/12.s.)

/t/ Ünsüzünün Yazılışı

/t/ ünsüzü ince seslerde te (ت), kalın seslerde tı (ط) ile yazılmıştır.

ḳaḥṭlıḳ(6b/11.s.), ṭapmaḳ(6b/14.s.), defter(2a/11.s.), otuz(6b/15.s.)

2.6.Şehnâme Tercümesi'nin İçinde Geçen Eserler

2.6.1.Ahmedî, İskendernâme: Asıl adı Tâceddin İbrahim b. Hızır olan Ahmedî'nin eseridir. Bu eser Türk edebiyatında ilk *İskendernâm*e olma özelliği taşır. Osmanlı tarih yazıcılığında önemli bir yeri olan Ahmedî 735(1334-35) yılında doğmuş, Germiyan Beyliği sarayında yetişmiş, daha sonra Osmanlılar'a intisap etmiştir. Sırasıyla Yıldırım Beyâzıd, Timur ve Yıldırım'ın şehzâdesi Emir Süleyman'a hizmet eder. Son olarak Osmanlı sultanı Çelebi Mehmed'in hizmetinde bulunan şair, ona şiirlerini ve eserini sunar. 792 (1390) yılında telif edilen *İskendernâme*'ye Ahmedî sonradan eklemelerde bulunmuştur. Eserin konusu İskender'in hayatı olmakla beraber aynı zamanda bir öğüt ve ahlak kitabıdır. 8754 beyit ihtiva eden eserde İskender'le ilgili asıl kısımlar 5894 beyittir. Aruzun "fâilâtün fâilâtün fâilün" vezniyle yazılan İskendernâme'de olaylar anlatılırken bir tarih verilmemiştir. Ahmedî'nin bu eseri iskender-nâme türü içinde özgün bir yere sahip olup, kendisinden sonra yazılan iskender-nâmelere örnek teşkil etmiştir. [51] Döneminde Eski Anadolu Türkçesiyle eser veren Ahmedî, yazdığı manzum eserlerle hem Anadolu sahası Türk dilinin gelişmesine hem de klasik Türk edebiyatının kurulmasına büyük katkıda bulunmuştur.[52] Ahmedî, eserinde *Şehnâme*'den fazlasıyla istifade etmiştir.[53]

2.6.2.Şükrullah Efendi, Behcetü't-Tevârîh: Şükrullah b. Şehâbeddin Ahmed b. Zeynüddin Zeki asıl adıdır. Doğum yeri ve tarihi tam olarak bilinmemektedir. Kendisi *Behçetü't-Tevârîh*'te yirmi iki yaşında iken Osmanoğulları'nın hizmetine girdiğini ve bu eseri kaleme aldığında yetmiş yaşını geçtiğini ifade eder. Zamanının ilim dallarından haberdar âlim bir kişidir. Babası ve dedesi de zamanın önemli âlimlerinden olup Şükrullah Efendi'nin yetişmesi için

[51] Günay KUT; Ahmedî, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, c.2, sy.165,166
[52] Ahmet Attila ŞENTÜRK, Ahmet KARTAL; *Eski Türk Edebiyatı Tarihi*, Dergah yay. sy.159
[53] Hasan GÜLTEKİN, age, sy.244

gereken hassasiyeti göstermişlerdir. Şükrullah Efendi, 861 (1456) yılında Fatih Sultan Mehmed'in sadrazamı Mahmud Paşa için, on üç kısma ayrılmış *Behcetü't-Tevarih* isimli eserini yazmıştır. Bu eser, başlangıçtan 855(1451) yılına kadarki olayları konu alan bir genel dünya tarihidir. Ancak eseri İslam tarihi olarak değerlendirmek daha doğrudur. Eser, tarih olarak geniş bir zaman dilimini kapsamasına rağmen kısa sayılabilecek niteliktedir. On üç bölümden meydana gelen eserin birinci bölümünde feleklerin, yıldızların meydana gelişi, insanlığın yaratılışı, insan organlarının meydana gelişi, yerkürenin yüzölçümü, dünyanın yedi iklimi ve yedi denizi, yerküre üzerinde yaşayan milletler anlatılmaktadır. İkinci bölümde Kur'an'da adı geçen peygambelerden; üçüncü bölümde Hz. Muhmammed'in nesebinden; dördüncü bölümde Hz. Muhammed'in doğumundan ve dünyadan ayrıldığı zamana kadar geçen olaylardan; beşinci bölümde Hz. Muhammed'in eşleri, evlatları, amcalarından; altıncı bölümde aşere-i mübeşşere sahabelerden; yedinci bölümde aşere-i mübeşşere olmayan sahabelerden; sekizinci bölümde dört mezhep imamı, altı hadis imamı ve sekiz imamdan; dokuzuncu bölümde tarikat şeyhlerinden; onuncu bölümde Yunanlı filozoflar ile diğer dinlerin önemli filozoflarından; on birinci bölümde Melikler, Keyler, Eşkânîler ve Sâsânîlerden; on ikinci bölümde Emevî, Abbasî, Alevî ve Selçuklu sultanlarından; on üçüncü bölümde Osmanlı Devleti'nin kuruluşu ve Fatih Sultan Mehmed'e kadar gelen Osmanlı padişahlarından bahsedilmektedir. Şükrullah Efendi eserini oluştururken kendi zamanından önce yazılmış eserleri kaynak olarak kullanmıştır. Eserin tarihî açıdan asıl değeri Eski Türkler ve Fatih'in tahta oturuşuna kadar geçen Osmanlı tarihini ele alışı nedeniyle olup; ayrıca bugün elde bulunan Osmanlı tarihine ait kaynaklar içerisinde Ahmedî'nin *İskendernâme*'sinden sonra en eskisi olmasından dolayıdır. [54]

2.6.3.Şeyh Cafer Muhammed-i Taberî, Târîh-i Taberî : IX-X. yüzyılda yaşamış tefsirci, tarihçi, fakih, müfessir olan Taberî, Taberistan'ın merkezi Amül'de doğar. Rey, Küfe, Mısır, Suriye gibi beldeleri dolaşarak buralarda bulunan alimlerden dersler alır. Zamanında fıkıh, hadis, tarih ve edebiyat alanlarında dersler alarak kendisini yetiştirip bu alanlarda eserler vermiş, özellikle hadis konusunda büyük âlim olmuştur. Babası rüyasında onun büyük bir âlim olacağını görmüş ve geçimi için ona arazi miras bırakmıştır. Nitekim Bağdat'da yaşadığı sırada Taberî bu araziler ile geçimini sağlamıştır. Ömrünün sonuna kadar tasnif ve telifle ilgilenen

[54] Şükrullah Efendi; *Behcetü't-Tevârîh*, Haz. Hasan Almaz, Mostor yay. İstanbul 2013, sy. 37-50

Taberî, birçok eser kaleme alır ve çok sayıda öğrenci yetiştirir. Zamanında halk tarafından sevilen biridir ancak muhalifleri de çoktur. Eserlerinin bazıları zaman içerisinde kaybolmuş bazıları günümüze ulaşabilmiştir. Târîh-i Taberî olarak bilinen eser *Târîhu'l-Ümem ve'l-Mülûk* ve *Târîhu'r-Rusül ve'l-Mülûk* adlarıyla da bilinmektedir. Bu eser dünyanın yaratılışından 302(915) yılana kadar olan olayları içermektedir. Hz.Adem'in yaratılışından başlayarak Hz. Muhammed'in hicretine kadar meydana gelen olayları kaleme alan Taberî, hicretten sonraki olayları belgeleriyle birlikte yazmıştır. Kendisinden sonra gelen birçok esere kaynaklık etmiştir.[55]

2.7.Şerîfî'nin Şehnâme Çevirisi ile İbrahim Tavil Bursavî'nin Şehnâme Tercümesi Üzerine

İbrahim Tavil Bursavî, eserinin sebeb-i telif bölümünde açık ve net bir şekilde amacının –isim vermeden- hazırlanan *Şehnâme* tercümesini kısa ve yalın bir hale getirmek olduğunu belirtir.

"Sulṭān Ġavrī Mıṣr'da sulṭān olduḳda muḳaddemā 'Acem'de Firdevsī-i Ṭūsī Sulṭān Maḥmūd'a zebān-ı Fārisī üzre naẓm eyledügi meşhūr olan *Şehnāme*'yi Mıṣr'da seyyid nāmına bir şā'ire lisān-ı Türkī üzre tercüme itdürdügi *Şehnāme* ṭabaḳdan otuz cüz miḳdārı naẓmla ġāyet mufaṣṣal u muṭavvel olup seferde vü ḫaẓarda götürülmesi mümkin olmamaġla"

İsmi verilmeyen, Mısır'da bulunan ve tercümeyi gerçekleştiren kişi şair Şerîfî'dir. Orhan Şaik Gökyay, *Şehnâme ve Türkçe Tercümeleri* isimli makalesinde şöyle bir bilgiye yer verir:

> "İkinci tercüme, Seyyid Şerifî'nin tercümesidir. Tam adı Hüseyin b. Hasen Muhammed Hüseyni Hanefi'dir. Kitabın başka yerlerinde adı Şerif, Şerifî diye geçiyor. Bir yerde de yazar kendisini Seyyid diye vasıflandırıyor."[56]

Seyyid Şerîfî, Diyarbekirli olup memleketinde tahsilini tamamladıktan sonra İstanbul'a gelmiş, buradan Mısır'a geçmiştir. *Şehnâme*'yi tercüme ederek Sultan Kansu Gavri'ye sunmuştur.

Şerîfî, tercümesinde Sultan Gavri'nin çok okuyan, ilimle meşgul olan bir padişah olduğunu söyledikten sonra bir gün kendisini çağırdığını belirtir. Sultan

---

[55] Mustafa FAYDA; Taberî, Muhammed b.Cerîr, *Türkiye Diyanet Vakfı İA*, c.39, sy.314-318
[56] Orhan Şaik GÖKYAY, age, sy.46

Gavri, Şerîfî'ye elinde bir metin bulunduğunu Türkçeye çevrilmesini istediğini söyler. Bunun üzerine Şerîfî de sultana, Acem dilini çok iyi bildiğini neden bu eserin Türkçeye çevrilmesini istediğini sorar. Sultan Gavri, bu eserin Türkçeye çevrilmesinin ve kişilerce okunmasının bir hayır olduğunu, kendisinin de böyle bir hayra vesile olmak istediğini söyleyince Şerîfî de teklifi kabul eder.[57]

Eseri tercüme eden Şerîfî, Sultan Gavri'ye sunar. İbrahim Tavil'in sözlerinden anladığımız kadarıyla o da bu eseri görmüş, bunun hacimce fazla olduğunu düşünmüş ve eseri kısaltmaya karar vermiştir.

İsmi zikredilmemesine rağmen bu tercümeyi yapan kişinin Şerîfî olduğunu iddia etmemizin birkaç sebebi bulunmaktadır. Bunlardan ilki yukarıda bahsettiğimiz Orhan Şaik Gökyay'ın belirttiği gibi Şerifî'nin döneminde "seyyid" namıyla bilinmesi ve bizim hazırladığımız tercümede de "seyyid" sıfatıyla bilinen bir kişiden tercüme edildiğinin söylenmesidir.

Diğer sebebleri ise şu şekilde özetlenebilir: İbrahim Tavil bu eserin nazım kısımlarından alıntılar yaptığını söyler. Nitekim iki eser karşılaştırıldığında nazım kısımları ortaktır. Şerîfî, eserini m. 916'da (h.1511) tamamlamış, İbrahim Tavil hemen akabinde m. 1019 (h.1610/1611) tercümesini yazmaya başlamıştır. Yine İbrahim Tavil'in eserindeki başlıklar birebir Şerîfî'nin başlıklarıyla aynıdır.

Nitekim İbrahim Tavil'in sözlerinden onun şairlik iddiasının bulunmadığını ancak hem hayır duası almak amacıyla hem de bu eseri kısaltarak daha kullanışlı hale getirmek sebebiyle bu işe giriştiğini öğreniyoruz.

Özellikle nazım kısımlarını tabir-i caizse elini sürmeden kendi eserine aktarması onun bu konuda pek de meziyetinin olmadığını gösterir. Nesir kısımlarında ise olaylar çok kısa cümleler ile özetlenmiş bazı yerlerde anlam kargaşası oluşmuştur.

Bu kısımda her iki eser karşılaştıralarak farklılıklar ve benzerlikler üzerinde durulacaktır.

[57] Zuhal KÜLTÜRAL, Latif BEYRELİ, age, sy.18,19

Aynı Beyitte Kelime veya Ek Değişikliği

Şerîfî 00047. beyit:

Ki ṭapuña senüñ bil baġlayalar
Daḫı derdüñe göñül ṭaġlayalar[58]

İbrahim Tavil Bursavî 18. beyit:

Ki ṭapuña senüñ bel baġlayalım
Daḫı derdüñle göñül ṭaġlayalım

Şerîfî 00109. beyit:

Kerāmet anuñ-ıla buldı ādem
Niẓām anuñla ṭutdı cümle ālem[59]

İbrahim Tavil Bursavî 30. beyit:

Kerāmet anuñ ile buldı ādem
Niẓāmı anuñ ile ṭutdı ʿālem

Şerîfî 00177. beyit:

Çü Ḥaḳ kendüzin itdi aña iẓhār
Yüridi ḳapladı kendüyi envār[60]

İbrahim Tavil Bursavî 57. beyit:

Çü Ḥaḳ kendüzin itdi aña iẓhār
Büridi ḳapladı kendüyi envār

Şerîfî 00184. beyit:

Yazuḳlu ümmeti çün buldı ġufrān
Gine yirden yaña eyledi cevlān[61]

İbrahim Tavil Bursavî 59. beyit:

---

[58] Zuhal KÜLTÜRAL, Latif BEYRELİ; age, sy.2
[59] Zuhal KÜLTÜRAL, Latif BEYRELİ; age, sy.5
[60] Zuhal KÜLTÜRAL, Latif BEYRELİ; age, sy.7
[61] Zuhal KÜLTÜRAL, Latif BEYRELİ; age, sy.8

Yazuḳlu ümmeti çün buldı ġufrān
Yine yirden yaña eyledi cevlān

Şerîfî 00188. beyit:

Daḫı āline vü etbāʿına hem
Daḫı ezvācına eşyāʿına hem[62]

İbrahim Tavil Bursavî 62. beyit:

Daḫı āline vü etbāʿına hem
Daḫı ezvācına eşbāʿına hem

Şerîfî 00744. beyit:

Ḥükūmet eyledi ḳırḳ yıl tamāmī
İder devrinde rāḥat ḫāṣ u ʿāmı[63]

İbrahim Tavil Bursavî 99. beyit:

Ḥükūmet eyledi ḳırḳ yıl tamāmī
Olur devrüñde rāḥat ḫāṣ u ʿāmı

Şerîfî 01124. beyit:

Adı Ḍaḥḥāk' idi ol nev-cüvānuñ
Dilīr ü pehlevānı-dı zamānuñ[64]

İbrahim Tavil Bursavî 127. beyit

Adı Ḍaḥḥāk idi ol nev-cevānuñ
Dilīr ü pehlivān idi cihānuñ

Şerîfî 01150. beyit:

Yigit sāde-dil idi batdı ṭaña
Ne kim ol didi bu and içdi aña[65]

---

[62] Zuhal KÜLTÜRAL, Latif BEYRELİ; age, sy.8
[63] Zuhal KÜLTÜRAL, Latif BEYRELİ; age, sy.28
[64] Zuhal KÜLTÜRAL, Latif BEYRELİ; age, sy.41

İbrahim Tavil Bursavî 128. beyit:

Yigit sāde-dil idi ḳıldı ṭaña
Ne kim ol didi bu and içdi aña

Şerîfî 01923. beyit:

Pes andan Gāve oġlın bī-tekellüf
Alup oġlını çekmedi tevaḳḳuf[66]

İbrahim Tavil Bursavî 148. beyit:

Pes andan Gāve oġlın bī-tekellüf
Alup gitdi ü çekmedi tevaḳḳuf

Şerîfî 04597. beyit:

Çü Ḥaḳḳ'uñ ṣıbġatından sen ḳaçarsın
Ḳaçan sen ḥaḳḳı bāṭıldan seçersin[67]

İbrahim Tavil Bursavî 166. beyit:

Çü Ḥaḳḳ'uñ ḳudretinden sen ḳaçarsın
Ḳaçan sen ḥaḳḳı bāṭıldan seçersin

Şerîfî 04599. beyit:

Saña çirkin eger görindi oġlan
Gözet kim nāz-ıla bisledi Yezdān[68]

İbrahim Tavil Bursavî 167. beyit:

Saña çirkin eger görindi oġlan
Gözet kim ḳuşlara besletdi Yezdān

Şerîfî 04794. beyit:

---

[65] Zuhal KÜLTÜRAL, Latif BEYRELİ; age, sy.42
[66] Zuhal KÜLTÜRAL, Latif BEYRELİ; age, sy.69
[67] Zuhal KÜLTÜRAL, Latif BEYRELİ; age, sy.163
[68] Zuhal KÜLTÜRAL, Latif BEYRELİ; age, sy.163

Yüzidür māh illā pür-mehābet
Boyıdur serv leykin pür-ṣalābet[69]

İbrahim Tavil Bursavî 168. beyit:

Yüzidür māh illā pür-mehābet
Boyıdur serv-i alā pür-ṣelābet

Şerîfî 04793. beyit:

Ṣanasın Sām'dur yāḫud Nerīmān
Elinden fīl anuñ ḳurtaramaz cān[70]

İbrahim Tavil Bursavî 169. beyit:

Ṣanasın Sām'dur yāḫud Nerīmān
Elinden bebr ü fīl ḳurtarımaz cān

Şerîfî 07336. beyit:

Ṣaḳın kim çıḳmayasın buyruġından
Ne dirse dönme azından çoġından [71]

İbrahim Tavil Bursavî 182. beyit:

Ḥaḳ'ın kim çıḳmayasın buyruġından
Ne dirse çıḳma azından çoġından

Şerîfî 07757. beyit:

Ḳażādan ceng iderken şāh Nūder
Olur Efrāsiyāb'ıla ber-ā-ber[72]

İbrahim Tavil Bursavî 201. beyit:

Ḳażādan ceng içinde şāh Nūder
Olur Efrāsiyāb ile ber-ā-ber

---

[69] Zuhal KÜLTÜRAL, Latif BEYRELİ; age, sy.170
[70] Zuhal KÜLTÜRAL, Latif BEYRELİ; age, sy.170
[71] Zuhal KÜLTÜRAL, Latif BEYRELİ; age, sy.260
[72] Zuhal KÜLTÜRAL, Latif BEYRELİ; age, sy.274

Şerîfî 07921. beyit:

Ḳażā gibi irer ardından anuñ
Alur yolını ol şāh-ı cihānuñ[73]

İbrahim Tavil Bursavî 209. beyit:

İrüp Efrāsiyāb ardından anuñ
Alur yolını ol şāh-ı cihānuñ

Şerîfî 08675. beyit:

Göçüp Efrāsiyāb iline geldi
Bu yaña şāh-ı Īrān anda ḳaldı[74]

İbrahim Tavil Bursavî 213. beyit:

Göçüp Efrāsiyāb iline gitdi
Bu yaña şāh-ı Īrān anda ḳaldı

Şerîfî 08925. beyit:

Bize evvel gerekdür bir ulu baş
Çeri anuñ öñinde ide ṣavaş[75]

İbrahim Tavil Bursavî 220. beyit:

Bize evvel gerekdür bir eyü baş
Çeri anuñ öñinde ide ṣavaş

Şerîfî 11253. beyit:

Eline bend ü boynına selāsil
Ayaġına ḳodılar ḳayd-ı müşkil[76]

İbrahim Tavil Bursavî 243. beyit:

---

[73] Zuhal KÜLTÜRAL, Latif BEYRELİ; age, sy.280
[74] Zuhal KÜLTÜRAL; Latif BEYRELİ; age, sy.306
[75] Zuhal KÜLTÜRAL; Latif BEYRELİ; age, sy.314
[76] Zuhal KÜLTÜRAL; Latif BEYRELİ; age, sy. 398

Eline bend ü boynuna selāsil
Ayağına ḳodılar bend-i müşkil

Şerîfî 11727. beyit:

İşitdi ol fiġānı şāh-ı Tūrān
Dirīġa dir işüm oldı perīşān[77]

İbrahim Tavil Bursavî 249. beyit:

Bu ḥāli görüben ol şāh-ı Tūrān
Dirīġa dir işüm oldı perīşān

Şerîfî 12681. beyit:

Atañ adına dirler Rüstem-i Zāl
Elif ḳaddini ḫaṣmınuñ ider dāl[78]

İbrahim Tavil Bursavî 260. beyit:

Atañ adına dirler Rüstem-i Zāl
Elif ḳaddini ḫaṣmınuñ ḳılur dāl

Şerîfî 14736. beyit:

El urdı yaḳasını eyledi çāk
Eli-le ṭoldururdı başına ḫāk[79]

İbrahim Tavil Bursavî 263. beyit:

El urdı yaḳasını eyledi çāk
İki eliyle döger başına ḫāk

[77] Zuhal KÜLTÜRAL; Latif BEYRELİ; age, sy.415
[78] Zuhal KÜLTÜRAL; Latif BEYRELİ; age, sy.449
[79] Zuhal KÜLTÜRAL; Latif BEYRELİ; age, sy.521

Aynı Beyit İçerisinde Yeri Değiştirilen Kelimeler

Şerîfî 00172. beyit:

Ḳadem başdı çü milk-i lā-mekāna
Özinden geçdi vardı irdi cāna[80]

İbrahim Tavil Bursavî 53. beyit:

Ḳadem başdı çü mülk-i lā-mekāna
Özinden vardı irdi geçdi cāna

Şerîfî 00208. beyit:

İderdi Ḥaḳḳ'a ol şükr ü sipāsı
Ḫalīfeyken muraḳḳa'dı libāsı[81]

İbrahim Tavil Bursavî 71. beyit:

İderdi ol Ḥaḳ'a şükr ü sipāsı
Ḫalīfeyken muraḳḳa'dı libāsı

Şerîfî 01110. beyit:

Çü Cemşīd'üñ ḳarañu oldı güni
Gözine bir görindi güni düni[82]

İbrahim Tavil Bursavî 123. beyit:

Çü Cemşīd'üñ ḳarañu oldı güni
Gözine bir görindi düni güni

Şerîfî 11831. beyit:

Pes andan oldı dün gün fikre meşġūl
Ki nice bula göge çıḳmaġa yol[83]

İbrahim Tavil Bursavî 254. beyit:

---

[80] Zuhal KÜLTÜRAL; Latif BEYRELİ; age, sy.7
[81] Zuhal KÜLTÜRAL; Latif BEYRELİ; age, sy.9
[82] Zuhal KÜLTÜRAL; Latif BEYRELİ; age, sy.40
[83] Zuhal KÜLTÜRAL; Latif BEYRELİ; age, sy.419

Pes dün ü gün oldı fikre meşġūl
Ki nice bula göge çıḳmaġa yol

Yukarıda bahsedilen küçük farklılıklar dışında her iki eserin nazım kısımları aynıdır.

2.8.İbrahim Tavil Bursavî'nin Şehnâme Tercümesi ve Ahmedî'nin İskendernâme'si Üzerine

İskendernâme, 8754 beyitten oluşan manzum, mesnevi tarzında yazılmış telif bir eserdir. Hz.Adem ile başlayan eser, Makedonya kralı İskender'in hayatı ve kahramanlıkları ile devam eder. Aynı zamanda eserde felsefe, psikoloji, coğrafya, tarih, tıp gibi birçok alanda ansiklopedik bilgiler yer alır. Aristo, Hipokrat, Sokrat gibi ideal hükümdarların vasıfları, dünya tarihinde adı geçen güçlü sultanların başarılarının sırları ve ülkesini felakete sürükleyen sultanların hatalarının sebebleri gibi konulara yer verilir.[84]

Ahmedî eserinde dönemin felsefî, tasavvufî bilgilerini tartışarak zamanının ilmî bilgilerini özetler. *İskendernâme* sırf tarihî bilgileri ardı ardına veren bir eser olmaktan ziyade kültürel bilgileri de içinde barındıran bir yapıttır. Eser bu yönüyle hazırladığımız *Şehnâme Tercümesi*'nden farklıdır. Ahmedî'nin eseri çok daha hacimli, konu olarak çok daha çeşitlidir.

Ahmedî, eserinde İbrahim Tavil Bursavî'den farklı olarak birçok konuya yer vermiştir ki bunlardan biri de aşktır. Firdevsî'nin de ele aldığı aşk konusu İbrahim Tavil Bursavî'de yer almaz. Görüp beğenme şeklinde kısa bir bölüm yer alır.

İskendernâme'de Hz. Adem ile başlayan yolculuk Emevî, Abbasî, İlhanlı ve Osmanlı Devletleri'ne kadar uzanır. Bu açıdan geniş bir zaman dilimini kapsar. İbrahim Tavil'in yaptığı tercümede çok daha dar bir zaman dilimi yer alır.

Keyûmers'in padişahlığı ile başlayan süreçte her iki eser aynı olmasa da benzer cümlelerle konuyu özetler:

İbrahim Tavil Bursavî:

Ve ṭūfān-ı Nūḥ'da bir ulu ṭaġda maġāraya girüp ve anda ḳalup soñra ilhām-ı Rabbānī ve ʿināyet-i Sübḥānī olmaġın (5a)

[84] Günay KUT; age, sy.165

Ahmedî:

5086. Līki Tūfāndan helāk olmış-ıdı
Yiryüzi_anlardan tehī kalmış-ıdı
5087. Tagda bir gār içre olmışdı nihān
Ol Keyūmers olmadın Tūfān ayān
5088. Anda tāat kılur-ıdı rūz u şeb
Hālıkuñ Rıdvānın iderdi taleb[85]

İbrahim Tavil Bursavî Hoşnek ile ilgili:

99. Ḥükūmet eyledi ḳırḳ yıl tamāmī
Olur devrüñde rāḥat ḫāṣ u ʿāmı

Ahmedî:

5103. Kırh yıl dünyāda hükm itdi temām
Soñra gitdi kaldı ansuz bu makām[86]

İbrahim Tavil Bursavî Dahhâk ile ilgili:

Pādişāh daḫı ḳabūl idüp ve İblīs öpüp ġāyib olup omuzlarında iki yılan biter (9b)

Ahmedî:

5218. Birgün opdı_anı omuzından nihān
Bitdi iki omuzında_iki yılan[87]

İbrahim Tavil Bursavî Ferîdûn'un oğullarıyla ilgili:

Memleketini üç ḳısm idüp ulu oġlı Selm'e cümle Rūm u Maġrib memleketini virdi. İkinci oġlı olan Tūr'a Çīn u Māçīn ve Semerḳand'dan añaru (13a) Türk ü Tātār memleketini virdi ki aña Tūrān dirler. Vü üçünci oġlı İrec ġāyet kendünüñ maḳbūli olup ziyāde sevmekle Bābil ü Irāḳ tā Hind memleketine varınca kendü oturduġı Īrān memleketi…

Ahmedî:

[85] http://ekitap.kulturturizm.gov.tr/Eklenti/10667,ahmediskendernameyasarakdoganpdf.pdf?0 sy.317
[86] http://ekitap.kulturturizm.gov.tr/Eklenti/10667,ahmediskendernameyasarakdoganpdf.pdf?0 sy.318
[87] http://ekitap.kulturturizm.gov.tr/Eklenti/10667,ahmediskendernameyasarakdoganpdf.pdf?0 sy.325

5327. Tūr'a Türk ü Çīni bildürmüş-idi
Selm'e Rūm u Magrib'i virmiş-idi
5328. Fārs kalmışdı İrac'a vü hem Irāk
Līki bu iş geldi Tūr u Selm'e şāk[88]

İbrahim Tavil Bursavî ve Ahmedî, padişahların zamanında zuhur eden peygamberleri de söylemişlerdir. Ahmedî bu peygamberleri metnin içine dahil ederken İbrahim Tavil Bursavî sadece başlık kısmında peygamberlere yer vermiştir.

2.9.İbrahim Tavil Bursavî'nin Şehnâme Tercümesi ve Şükrullah Efendi'nin Behcetü't Tevârîh Eseri Üzerine

Eserini 861 (m.1456) yılında bitiren Şükrullah Efendi, başlangıçtan 855 (m.1451) yılına kadar olan süreci anlatır. Genel bir dünya tarihi gibi gözükse de içeriği itibariyle İslam tarihi mahiyetindedir.[89]

İran'ın destansı tarihini anlatan *Behcetü't-Tevârîh*; coğrafya, kozmografya, astronomi ve din gibi konulara da değinir. Bu yönüyle üzerinde çalıştığımız *Şehnâme Tercümesi*'nden farklıdır. Her iki yazar da eserlerinin başında hangi kaynaklardan yararlandıklarını belirtirler. Anlattıklarını belli bir kaynağa dayandırmaları eserlerini nesnel ve resmi bir havaya büründürür.

Şerîfî'nin tercümesini bir şablon metin olarak kullanan İbrahim Tavil, eserinin başına koyduğu referanslar ile farklı bir yol izler. Bu anlamda İbrahim Tavil eserini tarih metni olarak gösterme yoluna gitmiştir. Ancak olaylar anlatılırken tarih verilmemiştir.

İbrahim Tavil, eserinde olayları nesirle anlatırken araya beyitler serpiştirir. Aynı durum *Behcetü't-Tevârîh*'de de mevcut olmakla beraber Şükrullah Efendi araya hikayeler de eklemiştir. İbrahim Tavil'in padişahlardan bahsederken özellikle hangi icadı gerçekleştirdiğini söylemesi yine iki eserin ortak noktalarından biridir.

İbrahim Tavil, padişahların hangi nesebten geldiğini daha dar bir şekilde açıklarken (Zâl oğlu Rüstem, Neriman oğlu Sam şeklinde) Şükrullah Efendi bunu ayrıntılı bir biçimde verir. (Efrâsiyâb b. Yâsir b. Rây b. Burek b. Sâsib b. Zu Surur

[88] http://ekitap.kulturturizm.gov.tr/Eklenti/10667,ahmediskendernameyasarakdoganpdf.pdf?0 sy.332
[89] Şükrullah Efendi, age, sy.38

b. Tuh b. Ferîdun) Şükrullah Efendi daha uzun cümleler ve tasvirler ile metnini oluşturur iken; İbrahim Tavil çok daha kısa cümleleri tercih eder ve betimleme yapmaktan kaçınır.

Tarihe ışık tutma niyetinde olan *Behçetü't-Tevârîh* isimli eser, İbrahim Tavil'in başvurduğu ve referans gösterdiği bir kaynak olmuş ve bununla sınırlı kalmıştır.

2.10.İbrahim Tavil Bursavî'nin Şehnâme Tercümesi ve Şeyh Cafer Muhammed-i Taberî'nin Târîh-i Taberî Eseri Üzerine

İslam Tarihinin büyük eserlerinden olan *Tarih-i Taberi* hicri üçüncü asırda Arap dili ile yazılmış olup yazarı ünlü tarihçi Şeyh Cafer Muhammed-i Taberî'dir. Bizim gördüğümüz dört ciltlik eser, Topkapı'da bulunan nüshasıdır. Kitabın Türkçe tercümesi Hüsameddin Çelebi'ye aittir.

Tarih-i Taberî oldukça hacimli ve kapsamlı bir eser olup dünyanın yaratılışından 302 (915) yılına kadar olan olayları konu edinir. Eser, Allahü Teâla'nın bu kainatı niçin yarattığı sorusu ile başlayarak; sırasıyla Hazret-i Adem'in yaratılışı, Adem'e meleklerin secde edişi, Adem ile Havva'nın cennetten çıkarılışı, Adem'in yere inişi ve diğer hadiseler ile devam eder. Özellikle eserin peygamberler tarihi açısından geniş bilgiler ihtiva etmesi önemini arttırır.

Tarih-i Taberî'nin, İbrahim Tavil'in *Şehnâme Tercümesi* ile olan müşterekliği kısa bir kısımdır. Şeyh Cafer Muhammed-i Taberî'nin tarihini yazdığı zaman dilimi diğer tarih kitaplarına göre kısa gözükse de hadiseler üzerinde ayrıntılı duruşu önemlidir. Şeyh Cafer Muhammed-i Taberî eserinde Firdevsî'nin *Şehnâme*'sinden de alıntı yapmıştır. Bu kısımlar hariç eser tümüyle nesir biçiminde yazılmıştır.

Tarih-i Taberî'nin bir başka yönü de eserde hikayelere çokça yer verilmesidir. Olay anlatılır akabinde olayla ilgili bir kıssaya yer verilir. Şeyh Cafer Muhammed-i Taberî anlattıklarını yer yer hadis ve ayetlerle destekler. Bu eserde cümlelerin kısa tutulması İbrahim Tavil Bursavî'nin *Şehnâme Tercümesi*'yle benzerlik gösteren bir husustur. Keyûmers'in hikayesi iki eserde şu şekilde nakledilir:

İbrahim Tavil Bursavî:

“Kiyūmerş cihānda evvelā pādişāh olup oḳumaḳ u yazmaḳ ve ekmek ü biçmek ve nice ṣanaʿtlar ve hünerler evvelā dünyāda ol īcād eyledi ve nesebinde iḫtilāf olunup üç rivāyet erbāb-ı tevārīḫden naḳl olınmışdur. (4b)

Evvelki rivāyet Ādem ʿaleyhisselām oġlıdur. İkinci rivāyet Ādem oġlı olan Şīt’üñ ʿaleyhisselām oġlıdur. Üçünci rivāyet Nūḥ’uñ ʿaleyhisselām dördünci oġlı Sām’dur. Ve biñ yıl ʿömri oldı pādişāh daḫı olmadın (5a) ḫalāyıḳdan ḳaṭʿ-ı ʿalāḳa idüp ṭaġlarda vüḥūş ile üns ṭutup gezüp Allāh Teʿālāya ṭāʿat u ʿibādet iderdi. Ve ġayrı libāsı olmayup ḳaplanlar derisinden libās u tāc giyüp ve yemişler yiyüp ot otlardı.”

Şeyh Cafer Muhammed-i Taberî:

“Keyûmers Hazret-i Adem’e denilirdi. Halk bütün Keyûmers’ten gelmiştir! derler. Onların inanışına göre Keyûmers’e Cilşah’ta denilmiştir. Çünkü o balçıktan yaratılmıştır.”[90]

İbrahim Tavil eserinde kahramanların dış görünüşü hakkında bilgi vermezken; Şeyh Cafer Muhammed-i Taberî anlattığı olay ve kişi hakkında bütün ayrıntıları vermeye özen gösterir:

“Keyûmers, Kaynan oğlu Mehlail’in oğullarındandı ve adil bir kimseydi! Adı dünyayı tutan padişahlardandı ve cihanı onaran, şehirler kuranlardan birisiydi derler. Keyûmers, çok güzel yüzlü idi. Ona gezici de derlerdi. Mekanı dağ içindeydi. Halk ile az görüşürdü. Çok uzun boyluydu. Her kim onu görse onun heybetinden korkardı. Yün eğirmek, kıl örmek ondan kalmıştı. Bu sanatları icat etmişti. Elbise dikmişti. Ve Hazret-i İdris’ten terzilik öğrenmişti, derler.”[91]

Cemşid ile ilgili olarak İbrahim Tavil Bursavî:

“ve insānı daḫı dört bölük eyledi: Bir bölügi pādişāhlar ḳapusında ḫidmete ḳābil ḫāṣ diyü taʿyīn eyledi. Ve ʿālem ehline ṭaġlarda maḳām idüp Ḥaḳḳ’a ʿibādet ü riyāżet eyleyeler diyü ikinci bölük eyledi. Ve üçünci bölügi cenge yararu intiḫāb idüp pādişāhlara ʿasker olmaḳ içün ʿavām üzerine sipāhi vü begler aġalar idüp tımār ve ʿulūfe taʿyīn eyledi. Ve dördünci bölügi zirāʿat u ḥırāsat içün reʿāya

[90] Ebû Cafer Muhammed bin Cerir’üt-Taberî; Tarih-i Taberî, Trc.M.Faruk Gürtunca, Sağlam Yayınevi, sy.120
[91] Ebû Cafer Muhammed bin Cerir’üt-Taberî, age, sy.131

ḳısmı ekinci taʿyīn idüp aṣlā biri biri ile ḳarışmayup her biri öz işine meşġūl olmaḳ içün tenbīh idüp elli yıl daḫı bu işlere muḳayyed oldı" (7a)

Şeyh Cafer Muhammed –i Taberî:

"Cemşîd halkı dört kısma ayırmıştır.

Birinci kısım: Asker taifesiydi.

İkinci kısım: Devlet mallarını yazanlardı. Bunlar yapıcılar, defterdarlar, eminlerdi ki hazine için devlete ait olan malları toplarlardı.

Üçüncü kısım: Çiftcilerdi. Onlara yerler, bağlar verip ekincilik sanatını öğretmişti.

Dördüncü kısım: Şehirlilerdi.[92]"

Tarih-i Taberî de olaylar sırasıyla verilmeye çalışılmıştır. Bu anlamda eserde sıra Keyûmers, Hüsnek Şah, Tahmurs Şah şeklinde giderken Hz. Nuh, Hz. İbrahim, Hz. İsmail, Hz. Yakup ve diğer peygamberlerin hayatları ve başlarından geçen olaylar verilmiş; zamanı geldiğinde Menuçehr'den Keykubad'dan bahsedilmiştir. Hazırladığımız *Şehnâme Tercüme*'sinde ise bu zamanda gelen peygamberler hakkında -başlıktaki kısımlar dışında- bilgi verilmemiştir.

2.11.Şehnâme Tercümesi'ne Kaynaklık Eden Eserlerin Değerlendirilmesi

İbrahim Tavil, eserinin "İftitāḥ-ı Kitāb" bölümünde Şerîfî'nin tercüme ettiği metni basitleştirdiğini/sadeleştirdiğini yani bu eserin tercüme şeklini özet haline getirme gayesiyle bu işe başladığını belirtir. Bununla birlikte kendi tercümesi yaparken sadece bu esere bağlı kalmadığını, başka kaynaklardan da faydalandığını açıklar.

Bu bölümde bu eserlere değinilmiş ve hazırlanan tercümeyle benzerlikleri ve farklılıkları ortaya konulmaya çalışılmıştır. Buna göre İbrahim Tavil'in şablon metin olarak kullandığı Şerîfî'nin *Şehnâme Tercümesi* ile hazırladığımız Şehnâme *Tercümesi* birçok açıdan benzerdir. Ahmedî'nin *İskendernâme*'si, Şükrullah Efendi'nin *Behcetü't-Tevârîh*'i ve Şeyh Cafer Muhammed-i Taberî'nin *Tarîh-i Taberî* isimli eserleri de İbrahim Tavil'in tam olarak ifade ettiği gibi sadece başvurulan kaynak niyetinde kullanılmış eserlerdir. Bu üç eser hacimleri ve

[92] Ebû Cafer Muhammed bin Cerir'üt-Taberî, age, sy.133

donanımlarıyla İbrahim Tavil Bursavî'nin tercüme ettiği metinden çok daha geniş kapsamlıdırlar.

İbrahim Tavil Bursavî, bu tercümeyi hazırlarken sadece elinde bulunan metinle yetinmemiş; başka eserlere de bakıp bu eserleri kaynak olarak kullanmıştır. Bu durum onun tercüme işini ciddiye aldığını gösterir ki kendisinin de belirttiği gibi amaç sahih olan bilgiyi nakletmektir.

3.ESERDE GEÇEN KAHRAMANLAR[93]

3.1. Kiyûmers

Eserin ilk kahramanı Kiyûmers, esere göre ilk padişahtır. Okumak, yazmak ekmek ve biçmek insanlığa ondan kalmıştır. Nesebi hakkında üç rivayet mevcuttur. Birinci rivayet Adem Aleyhisselam'ın, ikinci rivayet Şit Aleyhisselam'ın oğlu olduğudur. Üçüncü rivayet ise Nuh Aleyhisselam'ın dördüncü oğlu olan Sam olduğuna dairdir. Kiyûmers dağlarda gezip Allah'a ibadet etmekte; kaplan derisinden giysiler giyip; yemişler yemektedir.

Esere göre Kiyûmers, Nuh tufanında bir mağaraya sığınır. Ardından Babil iline inerek padişah olur. Çok sayıda şehirler ve binalar imar eder. Astahra ve Demâvend isimli iki şehir bünyad eder ki bunlar kendi içindir. Yaz ve kış Astahra'da duruyor, zaman zaman da Demâvend'de bulunuyordur.

Devler, periler, cinler ve şeytanlar Kiyûmers'in hükmüne mahkumdur. Ehl-i ilim olan Kiyûmers'in Siyâmek isimli güzel bir oğlu vardır.

Var idi bir güzel oġlı o şāhuñ
Ki yüzi ṭalʿat idi mihr ü māhuñ

3.2. Siyâmek

Kiyûmers'in oğlu Siyâmek, babasına göre daha kısa bir ömür sürer. Kiyûmers'in tek düşmanı Ehrimen ve Ehrimen'in oğlu, Kiyûmers ve Siyâmek 'e gece gündüz zarar verme fikrindedirler. Bunlar kendilerine tabi olan devlerle birlikte taarruza çıkarlar. Dev ordusu Siyâmek'i şehit edip, askerlerini dağıtır. Bunu duyan Siyâmek'in babası Kiyûmers kahrolur. Ah ve figan ile inleyip Ehrimen'den intikam almak için Allah'a yalvarır.

[93] Bu bölümde kahramanlar, üzerinde çalıştığımız nüshada yer verildiği kadar anlatılmış ve kahramanların sıralanışı eserde geçen olaylar doğrultusunda oluşturulmuştur.

Allah Kiyûmers'in dualarını kabul eder ve ona melek gönderir. Siyâmek'in oğlu Hoşnek, devler ülkesine giderek babasının intikamını alır. Ve az zaman sonra Kiyûmers vefat eder.

Kiyūmerṣ'e irüp emr-i İlāhī
Ḳodı Hoşnek başa tāc-ı şāhī

3.3. Hoşnek

Dedesi Kiyûmers'in ölümünün ardından padişah olan Hoşnek, akil ve adil bir padişah olur. Sanatlar icat edip, taştan ateşi çıkarır. Ateşi, Allah Teâlâ'nın nuru olarak düşünmüş ve ateşe tapmak ondan kalmıştır.

Kömürü ve demiri kullanılabilir hale getirmiş, hayvanları birbirinden ayırıp onların derilerini kullanmıştır. Hayvanların etlerini, sütlerini, yağlarını yemek ve vahşi hayvanlardan her türlü kürk yapmak yine Hoşnek zamanından kalmıştır. Kırk yıl hüküm süren Hoşnek, padişahlığı süresince halka rahatlık ve huzur sağlamıştır. Ömrü sora erdiğinde de o da ataları gibi geride bir erkek evlat bırakır.

3.4. Tahmerûs (Tahmurs)

Hoşnek'in oğlu olan Tahmerûs'un lakabı "divbend" yani devbağlayandır. Adaletli, adil ve kamil bir padişah olan Tahmerûs, yeni sanatlar ortaya çıkarır. Vahşi hayvanları ve kuşları besleyip, avlayıp onları evcilleştirir.

Zamanında devler toplanıp Tahmerûs ve askerlerine saldırırlar. Tahmerûs onların üzerine ism-i azam duası okur ve onlara karşı zafer kazanarak devleri haps eder. Onlardan aman dileyenleri, kensine yeni sanatlar öğretmeleri şartı karşılığında özgür bırakacağını söyler. Devler de ona birçok dil ve sanat öğretirler.

Yazu yazmaġı şāhā resmi ile
Degil bir dürlü otuz ḳısmı ile

Tahmerûs'un zamanında kıtlık olunca, o da zenginlerin bir öğün yiyip fakirlere de yardım etmesini buyurur. Ayrıca bu zamanda veba salgını olur ve halk hastalıktan kırılır. Bu devirde olan bir başka durum ise: Herkes sevgilisinin şeklini ve suretini tasvir eder, karşısına koyup, öperek ona tapar. Puta tapmak da bu zamandan insanlığa kalmıştır. Halkı puta tapsa da Tahmerûs puta tapmamıştır.

Otuz yıl hüküm süren şah Tahmerûs eceliyle ölür. Geride Cemşîd isminde bir oğul bırakır.

3.5. Cemşîd

Cemşîd'in evvelden ismi Cem iken güneş demek olan Şîd'in eklenmesiyle Cemşîd olur. Yani güneşin toplandığı kişi anlamına gelen bu isim dünyada adilliğin sembolüdür.

Yüzü güzel, sözü tatlı olan Cemşîd demiri ateşe salıp çekiçle döverek onu yumuşak hale getirmiştir. İnsanların yaradılışına göre yazın ve kışın ayrı ayrı giyinmek Cemşîd'in keşfettiği bir şeydir. Bunlarla uğraşırken bir elli yılı geçirir Cemşîd.

O, insanları dört bölüğe ayırır: Birinci bölük padişahın kapısında hizmet eyleyenlerdir. İkinci bölüğü dağları kendine makam/mekan edinerek kendini ibadet ve riyazete verenler oluştururken; üçüncü bölüğü padişahın yanında savaşa giderek cenk edenler oluşturur. Ki bunları da kendi içinde ayırmıştır. Dördüncü bölüğe ise ekincileri tayin eder. Bunlar ziraat işleriyle uğraşır. Elli yılını da bu işlerle uğraşmakla geçiren Cemşîd, ayırdığı bölüklerin ve işlerinin birbirine karışmaması için çaba sarfetmiştir.

Devler ve cinlere musahhar olan Cemşîd onlara binalar bünyad ettirir. Duvarlar, kubbeler, kemerler, hamamlar yaptırır. Dağları kazdırıp mağaralardan altın ve gümüş çıkartır. Dahası denizde sadeften inciler çıkartmak Cemşîd'den kalmıştır. Çeşitli otların kokularını keşfetmiştir. Bunlar: anber, susen, menekşe, gül… Ayrıca gemileri denizde yüzdürmeyi başarmıştır. Bir elli yılı da Cemşîd böyle geçirir.

Yine bir elli yıl müddet tamāmī
Bu işler üstİne virdi niẓāmı

Bundan sonra altın ve gümüşten kendine taht düzen Cemşîd, periler ve cinleri de toplayıp eğlenceler düzenlemeye başlar. Bu eğlenceler Cemşîd ile anılır olmaya başlanır; o güne "nevruz" denir ve Acem yılbaşı olarak kutlanır. Cemşîd bu olaydan sonra üç yüz yıl geçirir ve bu süre zarfında hiç hasta olmaz.

Cemşîd'in düzenlediği eğlencelerin sonu gelmez; o dahil herkes mutludur. Etrafına alimleri, bilginleri toplayıp geçmiş ve gelecekten bilgi alan Cemşîd istediği

zaman her haberi öğrenmek ister. Mütemadiyen içerek dert yüzü görmez. Hem insanlar hem cinlere hükmederek yedi yüz yıl ömür sürer. İblis onu Hak'dan uzaklaştırarak mağrur olmasına sebep olur. Cemşîd etrafındaki her şeye sahip olduğunu ve hükmettiğini düşünmektedir. Halktan kendisine secde etmesini ister ki zira ona göre ondan başka secde edilecek biri yoktur. Bunun üzerine halk Cemşîd'den nefret etmeye başlar. Hikayeye göre Allah, Cemşîd'in bu azgınlığının karşısında onu Dahhak'a havale eder.

3.6. Dahhâk

Rivayete göre Arap içinde Hatem-i Tayyi[94] gibi cömert, mert, akil, adil, binicilikte iyi Mirdâs isimli biri vardır. Birçok deveye, ata, koyuna ve kuzuya sahipti. Bu hayvanlardan kesip fakir fukaraya yedirirdi. Mirdâs'ın ismi Buyûresb, lakabı ise Dahhâk olan yürekli ve cesur bir oğlu vardır. Pehlevice de "Buyūr" on bin; "esb" ise at demektir.

Dahhâk, gece gündüz av ile meşgul iken İblis insan suretinde onun yanına gelir ve ona övgülerde bulunur. Mülayim sözler ile Dahhâk'ın gönlünü alır, ona nasihatlerde bulunur, doğrudan-yanlıştan bahseder. Bir gün yine Dahhâk'ın yanına gelerek ona bir sır vereceğini söyler. Verilecek olan bu sır İblis'e göre Dahhâk'ın faydasına olacaktır. Onu, menfati doğrultusunda ikna etmeye çalışır.

Yigit sāde-dil idi ḳıldı ṭaña
Ne kim ol didi bu and içdi aña

İblis, Dahhâk'a babasının ömrünün uzun olacağını eğer onu öldürürse memlekete ve hazineye sahip olacağını söyler. Dahhâk bu konuşmadan sonra huzursuz olur, niye insan babasını öldürsün ki diye düşünür. Ancak İblis bir kere kafasını karıştırmıştır. İblis, Dahhâk'a babasını nasıl öldüreceğini de anlatır ve Dahhâk İblis'ten etkilenerek babasını öldürür. Dahhâk tahta geçip padişah olur. Bu sefer İblis güzel bir yiğit suretinde Dahhâk'ın yanına gelip mutfakta görevlendirilmek üzere iş ister.

Mutfağa kabul edilen İblis, padişaha kimsenin duyup bilmediği çeşitlilikte yemekler hazırlar. Padişah bunun karşısında İblis'e "Dile benden ne dilersen?" diye

[94] Arap kabileleri arasında tanınmış "Tayyi" kabilesine mensup ve cömertliğiyle meşhur olan İbnü Abd-illâh Bin Sa'd'ın lakabı.

sorar. İblis padişahın iki omzunun arasından öpmek istediğini söyler. Onun kötü niyetinden bihaber padişah razı olur. İblis'in öpmesiyle padişahın yani Dahhâk'ın omzundan iki tane yılan ortaya çıkar. Acı veren yılanlar karşısında Dahhâk hemen ülkenin dört bir yanında derdine derman aramaya başlar. Şeytan bu sefer de hekim kılığında saraya girer. Her gün iki adam katledip, bunların beyinlerini yılanlara yedirip Dahhâk'ın acısını hafifletir.

Diğer taraftan Cemşîd "Ben Allah'ım, bana secde edin" diye halkına zulüm yapmaktadır. Halk bunu kabul etmeyip, firar ederek Dahhâk'a sığınır. Dahhâk, Arap ve Acem'den asker toplayıp Babil tarafından Cemşîd'in üzerine doğru gider. Cemşîd korkar, tahtını bırakarak firar eder ve dokuz yıl saklanır. Dahhâk onun memleketini, tahtını ve hazinesini zapt eder. Cemşîd, Çin denizini geçmiş iken Dahhâk arkasından asker gönderip yakalatıp iki parçaya ayırır. Sonunda Cemşîd'in devleti ve tacı Dahhâk'a kalır.

Rivayete göre Dahhâk bin yıl Cemşîd'in tahtında oturup hüküm sürer. Ancak hikayeye göre İblis'e uyarak adalet göstermez. Onun zamanında büyücüler ve cadıların eline fırsat geçer, uygun olmayan kişiler göreve gelir.

Diğer taraftan Cemşîd'in iki güzel kızı da burada yaşamakta olup birinin adı Şehrinâz diğerinin adı Ernevâz'dır. Dahhâk tarafından saygı görmektedirler. Cemşîd ile savaşından önce Dahhâk'ın omzunda olan yılanlar, yine bu süre içinde insan beyniyle beslenmişlerdir. Hala iki adam katledilip bunlarla yılanlar beslenmektedir.

O ülkede din ve dünya işlerine bağlı Ermâyil ve Kermâyil adında iki şehzade vardır. Bu iki şehzade bir yolunu bulup, Dahhâk'a aşçı olarak mutfağa girerler. O güne kadar insan beyni yedirilen yılanlara, Ermâyil ve Kermâyil Dahhâk'dan habersiz koyun ve sığır beyni yedirirler. Böylece hergün öldürülecek insanları kimse görmeden dağlara yolluyor, koyun ve sığır keserek de yılanları besliyorlardır.

Öte yandan Dahhâk kendi nefsinin peşinde koşuyor; güzel kız veya erkekleri etrafına toplayarak eğleniyordur. Ömrünün son kırk yılına girerken bir gece Ernevâz isimli Cemşîd'in kızıyla sarayında yatarken bir rüya görür. Rüyada büyük bir köşkten elinde gürz olan üç kişi çıkar. Bunlar Dahhâk etkisiz hale getirerek, ellerini bağlar ve onu Damâvend dağında hapsederler. Bunu görerek uyanan Dahhâk çok korkar ve bağırmaya başlar. Onun sesinden saray inler. Ernevâz yanına gelerek neler

olduğunu sorunca Dahhâk da rüyasını anlatır. Kız bunun iyi bir alamet olmadığını ertesi gün hemen müneccimleri çağırmasını söyler.

Ertesi gün gelen feraset sahibi müneccimlerden biri Dahhâk'a rüyayı tabir eder. Buna göre Dahhâk bir adamı öldürecek sonra onun oğlu gelip Dahhâk'tan intikamını alacaktır. Bu kişi Ferîdun'dur lakin daha doğmamıştır. Ferîdun rüyaya göre sadece intikamını değil Dahhâk'ın tacını da elinden alacak; o doğduğunda annesi onu saklayarak çobanların yanında inek sütüyle besleyecektir. Ayrıca bunun için yapılacak bir şey olmadığını bu takdirin Allah'tan geldiğini müneccim sözlerine ekler.

3.7. Ferîdûn

Ferîdûn'un babası Tahmûras'ın nesli Nuha dayanmaktadır. Ferîdûn dünyaya gelince annesi onu bir zaman yanında beslemiş ancak sonra dağda çobanlara vermiştir. Dağda üç yıl kalan Ferîdûn'a riyazet ehli bir pir rast gelerek; onu alıp on üç yıl besleyip, terbiye eder. Ferîdûn on altı yaşına gelince şehre gelerek annesini bulur ve babasından haber sorar. Annesi ona "Sen pirin yanında terbiye edinirken Dahhâk çobanı bulup katletti. Evimizi ateşe vererek babanın beynini yılanlara yedirdi." der.

Annesinden olanları öğrenen Ferîdûn, Hindistan taraflarına doğru yola çıkar ve Dahhâk'ı aramaya başlar. Diğer yandan Dahhâk gördüğü rüyanın etkisiyle korkar ve halkına adaletli davranmaya karar verir. Bunu duyan demirci ustası Gâve, Dahhâk'a "Sen mi adaletli davranacaksın? İki yiğit oğlum vardı. Birinin beynini, omzundaki yılanlara yedirdin; diğerini adamların esir almış. Sen adaletin öte ucusun." der. Bununla da yetinmez Dahhâk'a isyan eder, halkı toplayıp Ferîdûn'u bulmak için Hindistan taraflarına doğru yola çıkar. Dahhâk'ın adaletsizliğinden ve zulümden yaka silken halk Gâve'ye katılır. Ferîdûn, Gâve, halk ve diğer demirci ustalarıyla Dahhâk'ın üzerine saldırırlar.

Dahhâk'ı yakalayarak Demâvend dağına götüren Ferîdûn, Cemşîd'in kızları Ernevâz ve Şehrinâz'ı yanına alır. Dahhâk sonunda yılanlara kendi yem olur. Ferîdûn onun ülkesini ve tacını ele geçirir.

3.8. Selm, Tûr, İrec

Dahhâk'dan devraldığı tahta oturan Ferîdûn, halkına adaletli davranır; tutsakları azad eder ve ardından validesiyle buluşur. Elli yıl böyle geçer gider. Ferîdûn'un Cemşîd'in kızları olan Şehrinâz'dan iki oğlu, Ernevâz'dan bir oğlu vardır. Bunların her biri yağız delikanlıdır.

Yemen şahının üç kızıyla evlenen Ferîdûn'un üç oğlu hakkında bir gün müneccimler bazı sözler sarfederler. Ferîdûn müneccimlere bu üç oğlanın gelecekteki ilişkisini sormuş, onlar da Ferîdûn'u üzecek cevaplar vermişlerdir. Buna göre iki oğlan fitne çıkararak küçük oğlanı öldürecektir. Bu duruma üzülen Ferîdûn kendince bir yöntem geliştirir.

Buna göre memleketi üç kısma ayırarak büyük oğlu Selm'e, Rum ve Batı ülkelerini verir. İkinci oğlu olan Tûraçîn u Mâçîn'e Semerkant'tan öteye Türk ve Tatar memleketini verir. Üçüncü oğlu İrec'i ise Babil ve Irak'a varıncaya kadar İran memleketi dedikleri kendi tahtının da olduğu yere tayin eder. Ferîdûn'un İrec'e ayrı bir sevgisi olduğu için onu kendinden uzağa göndermek istemez. Diğer iki oğluna kararlarını bildirip onları atandıkları yerlere gönderir.

Atandıkları yerlere giden iki oğlan yerlerini beğenmezler. Kendileri İrec'den büyük oldukları için İran tahtının onlara kalması gerektiğini düşünerek, birkaç yıl sonra İrec'i öldürüp başını babaları Ferîdûn'a gönderirler. Ferîdûn bu duruma çok üzülür. Ölen İrec'in kızından bir oğlan vücuda gelir ve onun adını Menûçehr koyarlar.

Menûçehr büyüyüp yiğit bir delikanlı olduğunda Selm ve Tûr'a savaş açar. Yedi yüz fil ve askerle cenk ederek Turan sınırına ulaşıp Selm ve Tûr'u katledip başlarını babaları Ferîdûn'a götürür. Böylece İrec'in intikamı alınmış olur. Bu intikam her ne kadar Ferîdûn'u mutlu etse de diğer iki oğlu için de gözyaşı döker. Bu olaydan sonra Ferîdûn tahtını Menûçehr'e bırakıp vefat eder.

Firīdūn çün gönüldi miḫnet ile
Menūçehr aġladı çoḳ ḥasret ile

3.9. Menûçehr

Ferîdûn'un ölümüyle sarsılan ve beş yüz yıl cihana hakim olan Menûçehr tahta geçer. Gayet adil ve akil olan Menûçehr hak dini üzerine yaşar. Padişahlığından altmış yıl geçtiği vakit Hz. Musa (a.s.) zuhur eder.

Ferîdûn'un katında hizmet eden Neriman oğlu Sâm gibi her ne kadar büyük pehlivanlar varsa Menûçehr'in hizmetine girer. Menûçehr herkese istikakınca altın ve gümüş dağıtarak adaleti sağlamaya çalışır.

3.10. Sâm Oğlu Zâl

Sâm devlet içinde yüce bir yere gelmiş ancak yüreği evlat özlemiyle yanmıştır. Her gün Allah'a dua ederek evlat ister. Allah onun duasını kabul ederek ona bir evlat verir. Ancak başında ve kaşlarında olan kılları beyazdır. Sâm bu işe çok şaşırır ve çocuğu kabullenemez. Halk ne der diye, bu çocuğu Elburuz dağına bırakır.

Bir gün Simurg yavrularına av ararken dağda kundak içinde bir oğlan görür. Allah tarafından yüreğine merhamet gelip o bebeği çocuklarıyla birlikte besler. Diğer taraftan bir gece Sâm'ın rüyasına bir adam gelir. Adam: "Allah sana bir oğlan verdi ve sen onu beğenmeyip bir dağa bıraktın. Ancak onun kaderinde orda ölüm yoktu, hala hayatta. Kuşlar tarafından besleniyor." der.

Sâm yaptığına pişman olarak rüyayı müneccimlere yorumlatır ki ilk aklına gelen çocuğun büyük bir pehlivan olacağı hissidir. Bıraktığı yere gittiğinde çocuğu bulamaz, Simurg'un yuvasına doğru gider. Simurg oğlanı Sâm'a teslim eder. Ayrılırken çocuğa tüylerinden bir tüy verir; yardıma ihtiyacı olduğunda yakmasını, kendisinin hemen geleceğini söyler.

Metnin bu kısmına kadar ismi söylenmeyen beyaz saçlı Sâm'ın oğlunun ismi bu kısımda hemen bir cümle içinde zikredilir. Sâm tarafından Elburz dağından alınan Zâl'den Menûçehr'in haberi olmuş, onu hürmetle karşılamıştır.

Menûçehr, Zâl gibi bir pehlivana altınlar gümüşler dahası Kâbilistân ve Hindistân memleketlerini; Sistân ve Zâbilistân illerini vermiştir. Ayrıca Zâl ülkesine döndüğünde orada her ne kadar alim, bilgin ve ileri gelen varsa onun etrafında yer almıştır. Sâm Zâbilistan'da kalmış, oğlu Zâl ise askerleriyle Kâbilistân'a varıp oranın

hakimi Mihrâb ile görüşmüştür. Mihrâb'ın güzel bir kızı vardır ki Zâl onunla evlenmek ister. Mihrâb ve kızı bu işten razı olur.

Adı verilmeyen kız, bir zaman sonra Zâl'den hamile kalır. Ancak doğum anı yaklaştığında çok sancı çeker. Bunun üzerine Zâl Simurg'un ona verdiği tüyü hatırlar ve yakar. Simurg gelince bir üstad hekim getirerek kadının karnını yardırır. Ve yiğit bir pehlivan olacak olan Rüstem dünyaya gelir.

3.11. Rüstem

Rüstem, büyüdüğünde akil ve adaletli bir yiğit olmakla beraber cesurlukta dedesi Sâm ve babası Zâl'i geçen bir hal içinde olmuştur. Öyle ki Zâl'in azgın bir fili vardır ve bir gece zincirlerinden kurtulup birçok kişiyi helak eder. Bunu gören Rüstem gürzüyle fili alaşağı eder. Zâl oğlunun bu pehlivanlığına ve cesaretine hayran olur, şükürler eder.

Zâl, Rüstem'in yiğitliğini görüp ondan dedesi Nerîmân'ın intikamını almasını ister. Nerîmân (ismi verilmeyen) bir kaleyi almak istemiş ancak orada şehit olmuştur. Sâm da bu kaleyi almaya çalışmış fakat muvaffak olamamıştır. Zâl, kale halkının tuz için canını bile vereceğini, onlar için tuzun çok önemli olduğunu da sözlerine ekler. Rüstem oraya tuz götürürse kapıdan rahatlıkla geçebileceğini düşünerek bunu eyleme döker. Yanına pehlivanlarını da alıp yola çıkar. Kale halkına malı karşılığında tuzu satar. Oradan ayrılırken kaleyi yakarak ceddi Nerîmân'ın intikamını alır. Bunu duyan Zâl ve Menûçehr onunla gurur duyarlar.

3.12. Nûder

Menûçehr kısa bir zaman sonra hayatını kaybeder. Ölmeden önce oğlu Nûder'ı yanına çağırarak ona nasihatlerde bulunur. Öncelikle hayatta yüz yirmi yıl kaldığını ancak her ne kadar yaşarsa yaşasın herkesin ömrünün bir sonu olduğunu belirtir. Çok sayıda şehir ve memleketler almış, mal ve servet edinmiştir ancak insanın daima Hak yolunda olmasını, O'nun buyruklarından çıkmaması gerektiğini vurgular. Oğluna da Hakk'ın emrinden çıkmamasını tenbih edip vefat eder.

Rivayete göre Nûder babasının ölümünün ardından tahta çıkmış; yemeği, içmeyi, uyumayı çok sevmiş; halka kibirle bakıp zulümle yanaşmıştır. Ancak babası Menûçehr ölmeden önce ona göz kulak olmasını Sâm'a tembihlemiştir. Halk, Sâm'a

Nûder'i şikayet etmiş o da gelip Nûder'e nasihatlarda bulunmuş arada uzlaşma sağlamıştır.

Uzlaşmanın ardından Nûder biraz sakinleşse de kısa bir zaman sonra yine zulüme başlar. Diğer taraftan Turan padişahı Peşeng, babası Tûr'un intikamını Menûçehr ve neslinden almak istiyor, bunun için uygun zaman arıyordur. Peşeng, Nûder'in yaptığı zulmü duyup bu karışıklıktan faydalanmak isteyerek oğlu Efrâsiyâb'ı ve askerlerini yola çıkarır. Ceyhun'a erişen ordu ile savaş başlar. Savaş sırasında Sâm vefat eder. Sâm'ın vefatından etkilenen askerler perişan olur

Bu bir Türk-İran savaşıdır. İran ordusu Türk ordusunun yarısı bile değildir. Savaşta çok sayıda pehlivan şehit düşer. Nûder ve Efrâsiyâb sabahtan akşama kadar cenk ederler. Nûder'in savaşacak gücü kalmaz ve geceyi bahane eder. İki asker çadırlarına çekilince Nûder kendi kendine düşünür: Büyük olasılık ertesi gün Efrâsiyâb galip gelecektir. Nûder'in aklına iki oğlu gelir ki birinin adı Güstehem, diğerinin adı Tûs'dur. Bunları yanına çağırarak nasihat eder ve ülkeden kaçmalarını ister.

Ertesi gün olduğunda yine sabahtan akşama kadar cenk olup kayıplar verilir. Nûder o gece askeriyle firar eder. Efrâsiyâb onun kaçtığını farkedince hemen ardından askeriyle yola düşer ve bir zaman sonra onları yakalar. Nûder'in ordusundan bin iki yüz adam yakalanır bazıları kaçar. Nûder esir alınır.

Efrâsiyâb'ın Agrira adında bir kardeşi vardır ki esir alınan bin iki yüz beyi Efrâsiyâb'ın öldürmesine izin vermez. Onları bir kalede hapseder. Zâl, Agrira'ya mektup göndererek esirleri bırakması için yalvarır. Agrira esirleri aşama aşama serbest bırakır ancak abisi Efrâsiyâb'a Zâl'in ordusunun gelip askerleri kurtardığını söyler. Durumu farkeden Efrâsiyâb kardeşi Agrira'yı katleder.

Kardeşinin ardından Efrâsiyâb, Nûder'i de öldürür. Zâl bu haberleri alınca huzursuz olup askeriyle Efrâsiyâb üzerine gelir. Ancak Zâl ve pehlivanlar başlarında biri olmadığını, birinin seçilmesi gerektiğini düşünerek savaşmak istemezler. Başa geçecek kişinin öldürülen Nûder'in oğulları olmasını da istemezler. Zira onlar da Nûder gibi uğursuz olabilir diye düşünüp akıllarına bir başka kişi gelir. Bu Ferîdûn'un neslinden Tahmâsb'ın oğludur. Seksen yaşında olup adı Zev'dir.

3.13. Zev

Adil, tedbirli, gözü açık bir padişah olan Zev'in ilk işi Efrâsiyâb ile buluşup savaşmak olur. Sonunda iki taraf da uzlaşmaya varır; oturulup yeminler hazırlanır, nameler imzalanır. Beş yıl boyunca İran'da barış ve huzur olur.

Kendi zamanında bir evin bile viran olmadığı Zev, vefat edince Gürşâsb adındaki oğlu başa geçer.

3.14. Gürşâsb

Gürşasb, tahta oturduktan kısa bir süre sonra vefat eder. İran ülkesi yine padişahsız kalır. Bunun üzerine Efrâsiyâb anlaşmayı bozar ve askeriyle Ceyhun'u geçip İran'ı harap etmek için yola çıkar.

İran halkı Efrâsiyâb'ın hareketlendiğini duyunca hemen Zâl'e haber verir. Ona veryansın ederek ondan yardım dilerler. Zâl, bu duruma kayıtsız kalmayarak oğlu Rüstem'i görevlendirir.

Rüstem, İran'a doğru askeriyle yola çıkar. Beyleri toplar ve öncelikle iyi bir liderin başlarında olması gerektiğini vurgular. Bunun üzerine beyler Ferîdûn neslinden Keykubâd'ı söyler. Rüstem de kabul ederek Elburz dağından Keykubâd'ı getirir.

3.15. Keykubâd

Keykubâd, tahta oturup askerini toplar. Efrâsiyab üzerine askeriyle birlikte yürür. Büyük bir savaş olur ki iki taraftan da çok sayıda şehit verilir. Bu sırada Rüstem, cenk sırasında Efrâsiyâb'a rastlayıp onu atından yere yıkar. Ancak Turan askerleri bu durumu farkedince hemen Efrâsiyâb'ı kurtarırlar.

Savaş Efrâsiyâb'ın aleyhinde olup Turan askerlerinden çok sayıda şehit verilir. Efrâsiyâb, babası Peşeng'e giderek Keykubâd'ın padişah olduğunu Rüstem'in iyi bir pehlivan olduğunu anlatınca Peşeng de eğer böyle giderse Turan'ın içinde bir can kalmaz korkusuyla Keykubâd'a barış mektubu yollar. Ayrıca Peşeng, Rüstem ve askerlerine vilayetler verip ihsanlarda bulunacağını söyler.

Sulhu kabul eden Keykubâd cihanda yüz yıl yaşayıp vefat eder. Yerine oğlu Keykâvus padişah olur.

3.16. Keykâvus

Keykâvus, babasının ardından tahta geçer ve adaletli bir padişah olur. Yemek, içmek ve eğlence ile meşgul olmak yerine Acem ülkesini batı sınırına kadar genişletir. Yemen, Mısır, Hicaz, Arap ve Babil memleketlerini zapt eder, devleri kullanarak binalar kurdurur. Bir yandan da mutlu, huzurlu bir memleket var mı diye ararken Mâzenderân'ın methini duyar.

Keykâvus'un içine Mâzenderân ülkesini alma ateşi düşer. Askeriyle yola çıkar ancak unuttuğu bir şey vardır Mâzenderân periler, cadılar ülkesidir. Rüstem de Zâl'siz Mâzederân'a doğru yolu çıkar. Bu sırada Keykâvus ve askerleri devler tarafından esir alınır. Rüstem, Zâl'e mektup gönderir. Zâl askeriyle Keykâvus'u kurtarır, Mâzenderân da ellerine geçer. Oraya kendilerine tabi bir padişah bırakırlar ve İran'a mutlu bir şekilde dönerler. Keykâvus Rüstem'e veda eder ve onu Zâbilistân'da bırakır.

Kâvus, İran'a giderken Hâmâverân ve Berber vilayetleri için cenk eder. Keykâvus, Hâmâverân'da bulunduğu sırada Hâmâverân şahının kızını görür ve çok beğenir. Kızı babasından ister ancak Hâmâverân şahı kızını vermeye pek razı değildir. Kızı verir ancak bir hile düşünmüştür.

Hâmâverân şahı Keykâvus'u beyleri ile ziyafete çağırır. Hâmâverân şahının kızı babasının kuracağı tuzağı farkeder ve Keykâvus'u uyarır. Keykâvus kızı dinlemez. Hâmâverân şahı Keykâvus ve beyleri sarhoş edip, hapseder.

Turan şahı Efrâsiyâb, Keykâvus'un durumunu öğrenir. Askerini toplar ve İran'a gelir. Bu sırada Rüstem ve Zâl de olanları öğrenir hemen askerleriyle gelip Hâmâverân ile Berber askeriyle cenk ederler. Keykâvusu kurtarırlar ve İran'a doğru yol almaya başlarlar. Keykâvus, Hâmâverân ve Berber şahını affeder. Hâmâverân şahından elli bin, Berber şahından elli bin asker toplar. Dahası Kayser ve Hisar'dan çok sayıda asker gelir.

Büyük bir ordu kuran Keykâvus, Efrâsiyâb'a savaş açar. Efrâsiyâb mağlup olacağını anlayınca canı gideceği korkusuyla kaçar. Ardından Keykâvus İran'a gelir. Hâmâverân, Kayser ve Rûm askerinin yardımını kabul etmez, onlara icazet verip geri gönderir. Rüstem ve pehlivanlarına da icazet vererek ihsanlarda bulunur.

Keykâvus uzun süren Türk-İran savaşlarının ardından yine tahtına geçer. Eğlence ile geçirdiği günlerden birinde mağrurlanıp göğe çıkmak ister. Memleketinde her ne kadar ilim, hikmet sahibi kimse varsa etrafına toplar. Bunun mümkün olmadığını belirten ilim sahibi kişiler bir fikir de öne sürmekten geri durmazlar. Buna göre kuş yavrularını toplayıp, besleyip tahtının dört tarafını tutturup onlarla birlikte göğe doğru uçabilecektir. Keykâvus buna uyup denilenleri yapar. Kuşlarla birlikte yukarı doğru uçar ancak kuşlar acıkınca Keykâvus'u çöle bırakırlar. Halkı Keykâvus'u bulup kurtarır Kâvus, herkese adaletli bir şekilde ihsanlarda bulunur.

Diğer taraftan Rüstem, Zâl'e cihan pehlivanı olduğuna dair bir berat yazar. Kendisi Turan serhaddine doğru yola çıkınca bundan Efrâsiyâb'ın haberi olur. Yine Efrâsiyâb ve Rüstem'in askerleri karşı karşıya gelir. Efrâsiyâb, Rüstem'in gücü karşısında dayanamaz ve firar eyler. Olanları Rüstem, Zâl ve Keykâvusa haber verir.

Bir zaman Rüstem kimse ile savaşmayıp eğlenmek ile meşgul olur. Bir gün ava çıkar. Bu sırada atı Rahş'ı (atının adının ilk defa burada zikreder) otlaması için salar. Ancak sonradan onu bulamaz. Meğer atını Semengân şehrinin başındaki beyin adamları kaçırmıştır. Rüstem uzun uzadıya atı Rahş'ı arar ve sonunda Semengân'a gelir. Semengân beyi Rüstem'i karşılar ve onu kızıyla evlendirir. Atı Rahş'ı da Rüstem'e buldurur.

Rüstem, Semergân beyine eşini emanet ederek oradan ayrılır. Bir de oradan ayrılırken bir çocukları olursa ona nişan vermelerini ister. Memleketine dönen Rüstem'in dokuz ay sonra bir oğlu olur ve adını Sührâb koyarlar.

3.17. Sührâb

Rüstem'in oğlu Sührâb büyük ve güçlü bir pehlivan olur. Babası hakkında sorular sormaya başladığında babasının güçlü bir pehlivan olan Zâl oğlu Rüstem olduğunu öğrenir. Efrâsiyâb bu durumu haber alır ve vezirini yanına çağırır. Vezire İran tarafına askerle gidilmesini Sührâb ile Rüstem'in savaşta karşı karşıya gelmesini tembih eder. Padişah Keykâvus, Rüstem ve derya gibi bir ordu savaşın içinde yer alır.

Sührâb savaş yerindeki birçok pehlivanı öldürünce Rüstem'e haber gider. Sührâb ile Rüstem Efrâsiyâb'ın tahayyül ettiği gibi akşamdan sabaha cenk ederler.

Ertesi gün Rüstem Sührâb'a "Senin yüzünden nice kanlar döküldü. Seninle tenha bir köşede görüşelim" deyince o da bunu kabul eder. Ancak tenhada karşılaştıklarında Rüstem oğlu Sührâb'ı oyuna getirip yüreğine hançeri vurur.

Rüstem kendi oğlu Sührâb'ı hançerleyince Sührab ölmeden evvel ona "Babam olan Rüstem seni bulacak ve intikamımı alacaktır." der. Bu sözleri duyan Rüstem o an Sührâb'ın oğlu olduğunu anlar ve feryat figan eyler ancak iş işten geçmiştir. Sührâb birkaç saat sonra ölür. Ölümünü duyan annesi kahrolur ki birkaç yıl sonra o da ölür. Rüstem, Sührâb'ı tabuta koyup Keykâvus'a götürür. Sührâb Zâbilistan'a gömülür.

Sührâb'ın ölümüyle bu tercüme de son bulur. Dünyanın geçiçiliğine dair beyitler döşenir.

4. METİN

(1b)

Bismillāhirrāḥmanirraḥīm[95]

1. Çü bismillāh ile āġāz ola iş
   Biter ger çoḳ ola ger az ola iş

2. Ḥaḳ'uñ ismi durur her gence miftāḥ
   Fütūḥ ebvābın açar dinse fettāḥ

3. Hezārān şükr ü minnet evvel āḫir
   Aña kim ol durur pinhān u ẓāhir

4. Yaradandur ʿademden bu cihānı
   Düridendür zemīn ü āsmānı

5. Zihī ṣāniʿ ki ḳādirdür ḳıdemden
   Cihān-ı cānı var itdi ʿademden

6. Eger dirseñ ṭabāyiʿ ger ʿanāṣır
   Anuñ maḫlūḳı durur evvel āḫir

7. Özi ḥaydur ḥayātı kendüzinden
   Yaratdı kāyinātı kendüzinden

8. Ḳamunuñ evveli vü āḫiri ol
   Dü-kevnüñ bāṭını vü ẓāhiri ol

[95] Rahman ve rahim olan Allah'ın adıyla (Kur'ân'ı Kerim: Fâtiha, 1)

9. Vezīri yoḳ şerīki yoḳ işinden
Degül āgāh kimesne cünbüşinden

10. Ne ecsām u ne aʿrāż u ne cevher
Ḳamusundan münezzehdür muḳarrer

11. Münezzehdür atadan hem oġuldan
Berīdür arddan öñden ṣaġ u ṣoldan

12. Nicesi bileler ol pāk ẕātı
Ne ḥaddi var ne resmi ne cihātı

13. Eger inṣāf ide özinden insān
Ḳalur öz nefsini bilmekde ḥayrān

Münācāt-ı Bārī Teʿālā[96]

14. Elā iy cümle maḫlūḳuñ ilāhı
Ki sensin pādişāhlar pādişāhı

15. Yoġ iken bizi var itdüñ ʿademden
Çoḳ iḥsān eyledüñ cūd u keremden

(2a)

16. Anuñ-çün sen yaratduñ cinn ü insi
Saña ḳulluġ-ıla ṭutalar ünsi

17. Sebeb bu idi īcād-ı cihāndan
Ġaraż bu idi bu kevn ü mekāndan

18. Ki ṭapuña senüñ bel baġlayalım

[96] Allahu Teâlâ'ya yakarış hakkındadır.

Daḫı derdüñle göñül ṭaġlayalım

19. Ne ḫidmet idebildük ne ʿibādet
Ne ḥükmüñe buçuḳ sāʿat iṭāʿat

20. Ne bildük kim neye geldük ne ḳılduḳ
Yüzümüz ḳara oldı şöyle ḳalduḳ

21. Siyehdür nāme-i aʿmālümüz pes
Bilimezüz ne ola ḥālümüz pes

22. Ḳınanursa günāha göre ʿāṣī
Senüñ kim bula ḳahruñdan ḫalāṣı

23. Raḥīmā raḥmetüñ çoḳ her cihetden
Ne eksük ola baḥr-ı maġfiretden

24. Ne kim bizden vücūda geldi ʿiṣyān
Umaruz yuya anı āb-ı ġufrān

25. Meded senden umaruz yā İlāhī
Ki sensin ʿafv iden cümle günāhı

26. Ḳalem çek bu ṣuçumuz defterine
ʿAṭālar ḳıl ḫaṭāmuzuñ yirine

27. Ṣuçumuz gerçi çoḳdur luṭfuñ işle
Resūl'üñ yüzi ṣuyına baġışla

Naʿt-ı Muḥammed Muṣṭafā ṣallahu ʿaleyhi vesellem[97]

28. Nebīler serveri Ḥaḳḳ'uñ ḥabībi
İki ʿālemde dertlüler ṭabībi

[97] Muhammed Mustafa'nın (s.a.v.) naatıdır.

29. Ḳudūmundan müşerref oldı miʿrāc
Ayaġı tozı ʿarşuñ farḳına tāc

30. Kerāmet anuñ ile buldı ādem
Niẓāmı anuñ ile ṭutdı ʿālem

31. Anuñ ḥaḳḳında didi Ḥaḳ *levlāk*[98]
Yaradılmazdı ʿarş u ferş ü eflāk

(2b)

32. Ezelden Ḥaḳ yaratdı nūrun anuñ
Anuñ nūrundan envārun cihānuñ

33. Ön añı ḳıldı mevcūdātı andan
Anı ḫalḳ itdi maḫlūḳātı andan

34. Maʿānī gevherine kān oldur
Ḥaḳāyıḳ dürrine ʿummān oldur

35. Egerçi bü'l-beşer Ādem gelüpdür
Velī Aḥmed ebū'l-ervāḥ olupdur

36. Ne ʿālem bellü var idi ne ādem
Ki ol cān ḥaḳḳ ile var idi ol dem

37. Vücūda gerçi öñce geldi ādem
Velī maʿnīde Aḥmed'dür muḳaddem

38. Çi ger āḫir zamān peyġamberidür
Dükeli öñ gelenler serveridür

[98] Levlāke levlāk lemā ḫalaḳtü'l-eflāk, "Sen olmasaydın felekleri yaratmazdım."

39. Cihānı küfr ü ẓulmetden ol açdı
Ḥaḳ'ı bāṭıldan ol ayırdı seçdi

40. *Ṣırāṭi'l-müstaḳīm*[99] andan bilindi
Bu cennāt-ı naʿīm andan bilindi

41. Anuñçün *raḥmeten li'l-ʿālemīn*dür[100]
Anuñçün ṣādıḳu'l-vaʿdü'l-emīndür

Fī beyān-ı miʿrāci'n-nebīyyi ʿaleyhisselām[101]

42. Meger kim bir gice ol peyk-i ḥażret
Resūle geldi dir iy kān-ı raḥmet

43. Cihānuñ baḫtısın isteme uyḫu
Bu gice vuṣlat iste uyḫuyı ḳo

44. Burāḳ-ı berḳ-seyre ḫoş süvār ol
Semāyı seyr idüp ḳudsī-şikār ol

45. Selām eyler saña ol Rabb-i ʿizzet
Diler ḥāṣıl ola ṭapuña ḳurbet

46. Olupdur maḳdemüñe ḥūr müştāḳ
Bezenmişdür senüñçün ḥūr u uçmaḳ

47. Rikābuñca şeref bulsun melekler
Ayaġuña yüzün ḳosun felekler

---

[99] "Allah'a ulaştıran yol" (Kur'ânı Kerim: Fâtiha 6)
[100] Vemā erselnāke illā raḥmeten li'l-ʿālemīn (Kur'ânı Kerim: Enbiyâ 107)
[101] Nebī a.s.'ın mirâcı hakkındadır.

(3a)

48. Gök ehli ṭapuñı görmege muḥtāc
Ki ideler mübārek bād-ı miʿrāc

49. İzüñ tozına yıldız açdı gözin
Diler ʿarş ayaġuna ura yüzin

50. Sevindi Musṭafā ol mā-cerādan
Süreyyādan yaña gitti serādan

51. Ḳadem ḳodı ʿarşdan aña rūya
Daḫı baḳmadı aña rū-be-rūya

52. İlerü geçdi ḥadd-i cism ü cāndan
ʿAlem yuḳaru dikdi lā-mekāndan

53. Ḳadem başdı çü mülk-i lā-mekāna
Özinden vardı irdi geçdi cāna

54. Olup ʿayne'l yaḳīnde *ḳurretü'l-ʿayn*[102]
İrüp oḳ gibi geçdi *ḳābe ḳavseyn*[103]

55. Cihet ḳalmadı aşaġa yuḳaru
Dinilmez orada aña rū-be-rū

56. Ne vaʿde itmiş idi Ḥaḳ özine
Vefā itdi anı hep kendüzine

57. Çü Ḥaḳ kendüzin itdi aña iẓhār

---

[102] "Göz bebeği, göz nuru" (Kur'ânı Kerim: Furkân 74, Kasas 9, Secde 17)
[103] Fe-kāne ḳābe ḳavseyni ev-ednā "Araları iki yay boyu kadar, hatta daha az kaldı."(Kur'ânı Kerim: Necm 9)

Büridi ḳapladı kendüyi envār

58. Dinilecek keleciler dinildi
Naṣībi ne ki var Ḥaḳ'dan ḳonıldı

59. Yazuḳlu ümmeti çün buldı ġufrān
Yine yirden yaña eyledi cevlān

60. Özi ġarḳ oldı Ḥaḳḳ'uñ niʿmetine
Getürdi hedye andan ümmetine

61. Ḥaḳ'uñ her dem taḥiyyātı selāmı
Anuñ aṣḥābına olsun tamāmī

62. Daḫı āline vü etbāʿına hem
Daḫı ezvācına eşbāʿına hem

Naʿt-ı Ebū Bekr-i Ṣıddīḳ raḍiya'llāhu ʿanh[104]

63. İmām-ı evliyā Bū Bekr-i ṣıddīḳ
Ḳamudan anda artuġ idi taṣdīḳ

(3b)

64. Şerīʿat cismine ol *ḳurretü'l-ʿayn*[105]
Refīḳidür Resūl'üñ *ṯāniye'ṯneyn*[106]

65. Resūl'e buñ deminde yār oldur
Nebīyle *iẕ-hümā fi'l-ġār* oldur

---

[104] Ebû Bekri Sıddîk'in(r.a.) naatıdır.
[105] "Göz bebeği, göz nuru" (Kur'ânı Kerim: Furkân 74, Kasas 9, Secde 17)
[106] Ṯāniye'ṯneyn iẕ-hümā fi'l-ġār, "O zaman onlar (Sevr dağının tepesindeki) mağaradaydılar." (Kur'ânı Kerim: Tevbe 40)

66. Resūl'üñ ümmetinüñ tācı oldur
Evel taṣdīḳ iden miʿrācı oldur

67. Cemīʿī ümmet īmānı ser-ā-ser
Çekilse ola Ṣıddīḳ'a ber-ā-ber

Naʿt-ı ʿÖmer Fārūḳ raḍiya'llāhu ʿanh[107]

68. ʿÖmer kim dīn anuñla buldu itmām
Anuñ devrinde buldı şevket İslām

69. Anuñla ẓāhir oldı her ṭaraf ḥaḳ
Anuñla buldı dīn bāzārı revnaḳ

70. Öz oġlına daḫı baḳmazdı aṣlā
Ḥudūd-ı şerʿi ḫoş eyledi icrā

71. İderdi ol Ḥaḳ'a şükr ü sipāsı
Ḫalīfeyken muraḳḳaʿdı libāsı

72. Nebīden ṣonra ger olsa peyem-ber
Nebī eydür ki ola idi ʿÖmer

Naʿt-ı ʿOṯmān-ı ẕi'nnūreyn raḍiya'llāhu ʿanh [108]

73. Emīrü'l mü'minīn üçünci ʿOṯmān
Ki cemʿ oldı anuñ ʿahdinde Ḳur'ān

74. Özi kim cāmiʿ-i Ḳur'ān idi ol
Ḥayā ıssı ʿaceb sulṭān idi ol

[107] Ömer Faruk'un (r.a.) naatıdır.
[108] İki kez nurlanmış Osman'ın (r.a.) naatıdır.

75. Sözi şīrīn idi yüzi münevver
Şanasın nūr idi cismi muṣavver

76. Bu ecri gör kim aña ḥāṣıl oldı
Şahādet birle Ḥaḳḳ'a vāṣıl oldı

77. Ne reng oynadı gör anuñla nādān
Ki boyandı anuñ ḳanıyla Ḳur'ān

Naʿt-ı ʿAlīyy-i velī raḍiya'llāhu ʿanh[109]

(4a)

78. Emīrü'l-mü'minīn dördinci Ḥayder
Vilāyet taḫtına ol idi ser-ver

79. Özi kim Tañrı'nuñ arslanı idi
Cigerden Muṣṭafā'nuñ cānı idi

80. Şecāʿat ister iseñ gel sözi kes
Didiler *lā-fetā illā ʿAlī*[110] bes

81. Aña keşf oldı esrār-ı İlāhī
Bilürdi cümle eşyāyı kemāhī

82. Nebī ʿilme medīnedür ḳapu ol
Bulur mı kimse şehre ḳapusuz yol

Tāriḫ-i Sulṭān Ġavrī Ḥākim-i Vilāyet-i Mıṣr Fī Sene 906[111]

83. Ṭoḳuz yüz altı yıl hicretde iy cān
İrişmişdi ki Ġavrī oldı sulṭān

[109] Allah'a teslim olmuş Ali'nin(r.a.) naatıdır.
[110] Lā-fetā illā ʿAlī, "Ali'den başka yiğit yoktur." (Hz. Ali için kullanılan bir söz.)
[111] Sultan Gavri'nin Mısır vilayetine hakim olduğu tarih 906'dır.

İftitāḥ-ı Kitāb[112]

Neṯr Sulṭān Ġavrī Mıṣr'da sulṭān olduḳda muḳaddemā 'Acem'de Firdevsī-i Ṭūsī Sulṭān Maḥmūd'a zebān-ı Fārisī üzre naẓm eyledügi meşhūr olan *Şehnāme*'yi Mıṣr'da seyyid nāmına bir şā'ire lisān-ı Türkī üzre tercüme itdürdügi *Şehnāme* ṭabaḳdan otuz cüz miḳdārı naẓmla ġāyet mufaṣṣal u muṭavvel olup seferde ve ḫaẓarda götürülmesi mümkin olmamaġla, işbu ḥaḳīr-i pür-taḳṣīr İbrāhim Ṭavīl muḳābeleci-i Bosna muṭāla'a idenlerüñ ḫayr du'āsı ümīḏiyle; sene bin on ṭoḳuz tāriḫinde livā-i Bosna'da ḳaṣaba-i maḥrūsa-i Banālūḳa'da iḥtiṣār üzre me'ālüni intiḫāb eyledügüm ṣūretdür 'aynıyla maḥallinde ba'żı ebyātı daḫı naḳl olındı. Egerçi *Tevārīḫ-i Ṭaberiyye* ve *Behçetü't-Tevārīḫ*'e ve Aḥmedī naẓm eyledügi *İskendernāme*'sine ve sāir muṭāla'a eyledügümüz **(4b)** tevāriḫin ba'żı yeri muġayyer u muḫāllifdür. Velīkin 'Acem'de ẕikr olunan Firdevs-i Ṭūsī'nüñ *Şehnāme*'si ṣaḥīḥdür deyü isti'māl olunup ḥālā 'amel ü i'tibār olınmaḳ üzre olınmaġla ġayrı tevārīḫinden bunda bir kelām dāḫil u maḥlūṭ olunmamışdur. Ve Kiyūmerṯ'den Keykāvus'a gelinceye degindür ġalibā hemān evvelki cildi olmaḳdur.

Evvel Kesī ki Pādişāhī-kerd der-Dünya Kiyūmerṯ-būd[113]

Kiyūmerṯ cihānda evvelā pādişāh olup oḳumaḳ u yazmaḳ ve ekmek ü biçmek ve nice ṣan'atlar ve hünerler evvelā dünyāda ol īcād eyledi ve nesebinde iḫtilāf olunup üç rivāyet erbāb-ı tevārīḫden naḳl olınmışdur.

Naẓm[114]

84. Ḫilāf oldı biraz anuñ nesebden
Ḫilāf olduysa oldı ol sebebden

85. Kimi Şīṯ ü kimi dimişler Ādem
Bu Ādem oġlıdur degil ol Ādem

[112] Kitabın başlangıcı.
[113] "Dünyada padişahlık yapan ilk insan Keyûmers idi"
[114] Şair, "nazm" ve "beyt" başlıklarını bazen iki mısranın ortasına bazen başına koymuştur. Biz birlik oluştulması için bu iki kelimeyi mısraların başına koyduk.

86. Didiler baʿżılar Nūḥ oġlıdur ol
Ḥaḳīḳat gözlesen budur yaḳīn yol

87. Budur dördinci oġlı Nūḥ'uñ iy cān
Bu söze özgesinden artuḳ inan

88. Didiler Nūḥ'uñ oġlı Sām oldur
Yaḳıncaḳ fehme bu maḳbūl yoldur

89. İrişdü ʿömri dirler biñ yaşına
Gezerdi ṭaġlar içre öz başına

Neṯr evvelki rivāyet Ādem ʿaleyhisselām oġlıdur. İkinci rivāyet Ādem oġlı olan Şīt'üñ ʿaleyhisselām oġlıdur. Üçünci rivāyet Nūḥ'uñ ʿaleyhisselām dördünci oġlı Sām'dur. Ve biñ yıl ʿömri oldı pādişāh daḫı olmadın **(5a)** ḫalāyıḳdan ḳaṭʿ-ı ʿalāḳa idüp ṭaġlarda vüḥūş ile üns ṭutup gezüp Allah Teʿālaya ṭāʿat u ʿibādet iderdi. Ve ġayrı libāsı olmayup ḳaplanlar derisinden libās u tāc giyüp ve yemişler yiyüp ot otlardı. Ve ṭūfān-ı Nūḥ'da bir ulu ṭaġda maġāraya girüp ve anda ḳalup soñra ilhām-ı Rabbānī ve ʿināyet-i Sübḥānī olmaġın Bābil iline inüp cihānda ḫalḳa pādişāh olup niçe şehrler ü ʿimāretler bünyād eyledi. Aṣl kendü içün iki ʿaẓīm şehr bünyād eylemişdür.

Beyt

90. Ol iki şehri işit iy ḫudāvend
Biri Iṣṭaḥra birisi Demāvend

Neṯr ḳış u yaz Iṣṭaḥra'da ṭurup nihāyet kāh kāh Demāvend daḫı eglenürdi ve dīvler perīler ü cinler ü şeyṭānlar bunuñ ḥükmüne maḥkūm olup zebūnı olmış idiler ve ġāyet ehl-i ʿilm ü ʿāḳil ṣaḥib-şecāʿat Siyāmek nāmına bir ḫūb oġlı var idi.

Naẓm

91. Var idi bir güzel oġlı o şāhuñ
Ki yüzi ṭalʿat idi mihr ü māhuñ

92. Anuñ adın Siyāmek virmiş idi
Cihānı anuñ ile görmiş idi

Neṯr müdām memleket ü ḥükūmet emrinde bunuñla tedbīr iderdi. Ve dünyāda düşmānı yoġ idi. Līkin bir Ehrimen dīv-i pelīd girü kendüzinden bir bed-ter zişt ü bī-dīn oġlı dīv ile Kiyūmerṯ ü Siyāmek'e ve sāir ādemi-zāde dost olmayup düşmānlıḳ idüp ve ʿiṣyān üzre olup iṭāʿat eylemeyüp rūz u şeb żarār u ziyān ḳaṣdında idiler. Öyle olsa günden güne fesād ü ʿadāveti ziyāde idüp kendüye tābiʿ olan **(5b)** dīvleri iżlāl eylemegin ʿasker cemʿ eyleyüp cenge āġāz eyledükde Kiyūmerṯ Siyāmek'i daḫı bī-nihāye leşker ile gönderüp muḳābil olup ol zamān cebe vü cevşen olmamaġla dīv Siyāmek'e geldükde berāber bunı şehīd idüp leşkeri münhezim olup ṭaġılup Kiyūmerṯ'e geldi. Kiyūmerṯ daḫı āh idüp ve düşmāndan intiḳām almaḳ içün Ḥaḳ Teʿāla ḥażretlerine nice yıl münācāt eyledi.

Beyt

93. Tażarruʿ idüben dergāh-ı Ḥaḳḳ'a
İrüşdürdi fiġān u āhı Ḥaḳḳ'a

Neṯr ve Cānib-i Ḥaḳ'dan melek gelüp selām getürüp " ʿAsker cemʿ eyleyüp dīv ile muḳābil ol diyu Ḥaḳ Teʿāla ḥażretleri fermān eyledi." didükde Siyāmek'üñ daḫı Hoşnek nāmına dedesi Kiyūmerṯ yanında bir yarar ṣāḥib-şecāʿat cevān oġlı olmaġla bunı ʿasker-i serdār idüp dīvler üzerine irsāl ḳılup vardıḳda; ol düşmānları olan babası Siyāmek'i ḳatl iden dīv-i pelīdi Hoşnek öldürüp ʿaskerin perākende vü perīşān eyledi. Ve az zamāndan ṣoñra Kiyūmerṯ vefāt idüp Hoşnek taḫta geçüp pādişāh oldı. **Naẓm**

94. Otuz yıl ḥükm idüben şāh oldı
Cihān ḥālin bilüp āgāh oldı

95. Zamānuñ bu durur her laḥẓa ḥāli
Ki her bir devlete virür zevāli

96. Cihān bir kimseyi güldürmedi hīç
Ki baġrın ḳan ile ṭoldurmadı hīç

97. Ḫiyeldür işi ser-tā-ser cihānuñ
Gözüñ aç mekrine aldanma anuñ

98. Kiyūmerṣ'e irüp emr-i İlāhī
Ḳodı Hoşnek başa tāc-ı şāhī

(6a)

Der-Beyān-ı be-taḫt-nişesten-i Hoşnek[115]

Hoşnek ġāyet ʿāḳil ü ʿādil pādişāh olup niçe ṣanʿatler icād idüp ṭaşdan odı çıḳarup bu Allāh Teʿāla'nuñ nūrıdur diyü evvelā oda ṭapmaḳ bundan ḳaldı. Ve kömür ile demüri yumşaḳ idüp andan dürlü dürlü āletler eylemek ve hayvānātı cins cins idüp biri birinden ayrup etlerin südlerin ve yaġların yimek ve derilerinden libās eylemek ve vuḥūşdan ve ġayrıdan her dürlü kürkler yapmaḳ ve atlarından ve kürklerinden ḫāṣiyyetlerin yazmaḳ Hoşnek'den ḳaldı.

Naẓm

99. Ḥükūmet eyledi ḳırḳ yıl tamāmī
Olur devrüñde rāḥat ḫāṣ u ʿāmı

100. İrişdi āḫire pes rūzgārı
Dükendi sāʿat u leyl ü nehārı

101. Çü āḫir eyledi devr-i zamānın
Zamānuñ bulmadı bir dem amānın

102. Zamāne virdügin ṣanma ki ḳalur
Eger bir ḥabbe olsa yine alur

103. Çün öldi gitdi ol şeh bu cihāndan

[115] Hoşnek'in tahta oturmasının beyanıdır.

Bir oġlı ḳaldı ay ṣūretlü andan

Pādişāh-ı Ṭahmūrş-ı Dīv-bend der zamān-ı İdris, a.s.[116]

Oġlı Ṭahmūrş-ı Dīvbend ġāyet ile ʿādil ü kāmil ehl-i reʿy ü ṣāḥib-tedbīr pādişāh olup ʿadl u dād idüp ol daḫı niçe ṣanʿatler iḥdāş eyledi. Ve vuḥūş u ṭuyūrdan ele getürüp ve besleyüp mūnis idüp ve bunlar ile ṣayd u şikār eylemek bundan ḳaldı.

Naẓm

104. Uçar ḳuşdan ki vardur tīz pervāz
Doġan gibi vü şāhīn gibi şehbāz

(6b)

105. Buları ögredüp ṣayd u şikāra
Getürür her zamān ṣaydı kenāra

Neşr ve zamānında dīvler cemʿ olup üzerine ʿaẓīm ʿasker çeküp ol daḫı mübālaġa leşker cemʿ idüp ve bunlar ile ceng eyleyüp ve üzerlerine ism-i aʿẓam oḳuyup ʿavn-ı Ḥaḳ'la ẓafer bulup niçesin helāk ve niçesin maḥbūs idüp ḥabsinde olanlar emān dileyüp ve ādemī-zāde evlā vü enfaʿ olacaḳ niçe ṣanʿatler ü işler ve her dürlü yazılar pādişāha taʿlīm ü tefhīm eylediler.

Naẓm

106. Pes andan şāha ʿarż itdi hünerler
Ki her biri deger laʿl ü güherler

107. Yazu yazmaġı şāhā resmi ile
Degül bir dürlü otuz ḳısmı ile

108. Ḳamusın eylediler şāha taʿlīm
Ḳatı ḫoş geldi kendüye bu tefhīm

[116] İdris a.s zamanında devleri bağlayan Tahmûrs'un padişahlığı

Neṣr şāh daḫı dünyā mālından yeg ḥaẓẓ idüp bunları bendden ḫalāṣ eyledi. Ve zamānında daḫı ʿaẓīm ḳaḥṭlıḳ olup ġanīler kendü bir kere yiyüp fuḳarāya muʿāvenet ü müẓāheret ideler deyü buyurup ve ġāyet vebā olup ḫalḳ ḳırılup herkes sevgilüsünüñ şeklini vü ṣūretini taṣvīr idüp ṣoñra anı ḳarşısına ḳoyup u öpüp ve aña ṭapup puta ṭapmaḳ andan ḳaldı velīkin kendü pādişāh puta ṭapmaḳda müberrā ve muʿarrā idi. **Naẓm**

109. Otuz yıl ḥükm eyledi cihānda
Olurlar il ü gün emn ü imānda

110. Cihānuñ bu durur ṣoñ ucı işi
Degül ḫoşnūd andan hīç kişi

111. Dükendi ʿömri çün ol ercümendüñ
Zamānı gitdi şāh-ı dīv-bendüñ

(7a)

112. Ecel çengāline oldı giriftār
Bıraḳdı tāc (u) taḫtı çār u nā-çār

113. Bir oġlı ḳaldı anuñ adı Cemşīd
Güzel ṣūretlü idi ṣanki ḫurşīd

Be-taḫt-nişesten-i Cemşīd der zamān-ı Nūḥ[117]

Cemşīd'üñ adı Cemʿ idi şīd güneşdür ġāyet güzel olmaġla ḫalḳ Cemşīd didiler. Yaʿni güneşdür cemʿ dimek olur ve ʿāḳil ü ʿādil olup ol daḫı nice işler ü ṣanʿatler iḫtirāʿ eyledi ve her dürlü ceng āletin düzdi ve at binmek ayru ve ayān ve demirden zırh ü cebe ve cevşen eylemek bundan ḳaldı ve bunların elli yıl muḳayyed oldı. **Beyt**

[117] Nuh(a.s.) zamanında Cemşîd'in tahta oturması

114. Tamāmī elli yıl bu işlere renc
Çeküben ṣūrete götürdi çoḳ genc

Neṯr ve ādemüñ mizācına göre nāfiʿ olan yaz u ḳış libās giymek ve ṭaʿām yimek ol tertīb eyledi. Ve insānı daḫı dört bölük eyledi: Bir bölügi pādişāhlar ḳapusında ḫidmete ḳābil ḫāṣ diyü taʿyīn eyledi. Ve ʿālem ehline ṭaġlarda maḳām idüp Ḥaḳḳ'a ʿibādet ü riyāżet eyleyeler diyü ikinci bölük eyledi. Ve üçünci bölügi cenge yararu intiḫāb idüp pādişāhlara ʿasker olmaḳ içün ʿavām üzerine sipāhī ve begler aġalar idüp tımār ve ʿulūfe taʿyīn eyledi. Ve dördünci bölügi zirāʿat u ḥırāsat içün reʿāyā ḳısmı ekinci taʿyīn idüp aṣlā biri biri ile ḳarışmayup her biri öz işine meşġūl olmaḳ içün tenbīh idüp elli yıl daḫı bu işlere muḳayyed oldı.

Beyt

115. Yine bir elli yıl müddet tamāmī
Yedi içdi devşürdi ḫāṣ u ʿāmı

(7b)

Neṯr ve ile ʿāleme çoḳ baḥşişler idüp dīv ü perī vü cinler ḥükmüne musaḫḫar olup bunlara dürlü dürlü bünyādlar binā ittürdi. Divārlar ve ḳubbeler ü kemerler ḳaṣr u ḥamāmlar ve ṭaġlar ḳazup delüp maġāralarda sīm ü zer sāir güher ü deryālarda incüler ṣadefden çıḳarmaḳ andan ḳaldı. Ve otlarda rāyiḥalar kāfur u ʿanber ve sūsen ü gül ü benefşe ve miskler gibi ol buldı. Ve gemüler binā idüp ve ṣuya ṣalup daḫı elli yıl muḳayyed oldı.

Beyt

116. Yine bir elli yıl müddet tamāmī
Bu işler üstine virdi niẓāmı

Neṯr bundan soñra sīm ü zerden ve envāʿ güherden kendü içün taḫt düzip ve üzerinde oturup dīv ü perīler ü cinler hevāda götürüp envāʿ sāzlar u surūd ile ʿıyş u ʿişret idüp istedügi yerde seyr iderdi. Ol güne ol zamān nevrūz denilüp ḥālā ʿAcem yıl başıdur diyü ʿaẓīm ṣoḥbetler iderler.

Naẓm

117. Hele Cemşīd'e bu iş ḥāṣıl oldı

Murādına cihānda vāṣıl oldı

118. Çü ol taḫta oturup oldı pīrūz
Ḳodılar ol günüñ adını nev-rūz

Neṯr bu iş üstüne üç yüz yıl tamām geçirüp bir gün ḫasta olmadı.

Ṣıfat-ı cām-ı Cemşīd[118]

Ve ne ḳadar ḥükemā var ise cemʿ idüp ḥikmetle ve ṣanʿatla bin cām düzerler feleklerde her ne ki var ise ve eflāk niçe devr ider. Ve māżi vü müstaḳbel ve yaʿnī geçmiş ü gelecek aḥvāller ve ḥālā dünyāda olan ḳıṣṣalar içinde żāhir ü **(8a)** maʿlūm idi. Ve istedügi zamānda daḫı içinde āb u bāde bulunup her ne ḳadar içerlerdi bellü olmazdı ve içinden içen ġuṣṣa görmeyüp müdām feraḥ üzere olurdı.

Beyt

119. Budur kim aña dirler cām-ı Cemşīd
Anuñla geçdi ḫoş eyyām-ı Cemşīd

Neṯr ve ḥükemā ṭılsımla daḫı buña bir ḫātem düẕip mūcibiyle ins ü cin ḥükm idüp yedi yüz yıl ʿömr sürüp bir gün ḫastalıḳ görmemekle ve dünyā buña musaḫḫar olmaġla bunı İblīs azdurup devletine maġrūr olup benden ġayrı ḫudāvend ʿālemde yoḳdur diyü Ḫālıḳ'a ʿiṣyān idüp ḫalḳı kendüye secde ideler diyü daʿvet eyledikde ḫalḳa ḫoş gelmeyüp ve ḳabūl itmeyüp anı dillemege başlayup ve devlet ü zamāne andan yüz döndürüp ve yıl ḳaḥṭ olup ḫalḳ andan nefret eylediler.

Naẓm

120. Ne ḫoş dimiş durur ʿāḳil olanlar
Cihānı tecrübe idüp bilenler

121. Ṣaḳın Ḥaḳḳ'uñ yolında olma azġun
Ki gelmeye başuña key yavuz gün

[118] Cemşid'in kadehinin sıfatı.

122. Kişi kim Tañrı şükrini unıda
Elinden Tañrı ne virdiyse gide

123. Çü Cemşīd'üñ ḳarañu oldı güni
Gözine bir görindi düni güni

124. Aña Ḍaḥḥāk'ı Ḥaḳ ḳıldı ḥavāle
Ki döge döge cānın mülkin ala

Musallaṭ şüden-i Ḍaḥḥāk ber-ser-i Cemşīd[119]

Rivāyetdür ki ʿArab içinde bir kerīmü'ẕ-ẕāt fürūsiyette muʿallim ulu serverlerden Mirdās adlu bir ʿāḳil ü dānā ve mānend-i Ḫātem-i Ṭāyy ehl-i seḫā ḥākim var idi. Deve ve at u ḳoyun u ṣıġır ve her **(8b)** dürlü ḥayvānatdan niçe biñe mālik işi güci fuḳarāya ve herkese inʿām u iḥsān idi. **Naẓm**

125. Bir oġlı var idi ol ehl-i dīnüñ
Çırāġıydı hemān rūy-ı zemīnüñ

126. Velīkin devleti başdan ırāḳdı
Saʿādetden naṣibi az ıraḳdı

127. Adı Ḍaḥḥāk idi ol nev-cevānuñ
Dilīr ü pehlivān idi cihānuñ

Neṯr muḳaddemā adı Buyūresb iken ṣoñra Ḍaḥḥāk diyü adına laḳab olmışdur. Pehlevice dilince puyuran on biñe dirler esb daḫı atdur taḳdirce on biñ sīm ü zer raḥt ile ata mālik olup ḳapusunda olmaġla adına Buyūresb daḫı dimişlerdür.

[119] Dahhâk'ın Cemşîd'in başına musallat olması.

Ḍaḥḥāk gice vü gündüz ṣayd u şikāra ve ʿıyş u nūşa meşġūl iken bir gün İblīs[120] bir pīr insān ṣūretinde kendüye gelüp medḥ ü ṣenālar idüp mülāyim sözler ile göñlin alup her neden sü'al eyledi ise cevāb virdi. Ve ikiden birden nuṣḥ u pend ṭarīḳıyle buña bāṭılı ḥaḳ u ḫaṭāyı ṣevāb gösterüp göñlini ve fikrini ḍelālete düşirdi. Bir gün daḫı pīr ayıtdı: "İy şāh size ḫalvetde niçe nuṣḥ u pend ü rāz-ı nihān söyleyecegim vardur." Pādişāh tenhā idüp söyle didükde ayıtdı: "Benüm saña söyliyecek sözlerüm saña yarar ve saña evlā vü enfaʿdur. İmdi ḫalḳdan kimesne dimeyüp ḳa(b)ūl idecegüni ʿahd u and eyle tā kim söyleyeyim." didi.

128. Yigit sāde-dil idi ḳıldı ṭaña
Ne kim ol didi bu and içdi aña

(9a)

Neṣr pādişāh daḫı sāde-dil olmaġla ʿahd u and idüp ḳabūl eyledi. İblīs ayıtdı: "Evvelā iki ḥākim olduġı memleketde ḥalel u ziyān çoḳdur. Ve babañ ʿömri uzundur bilürem anı ḳatl eyle, tā ki ḥazīne ve memleket saña tenhā ḳalup pādişāhlıḳ ve ʿıyş u ʿişret mükemmel idesin babañ dururken saña kim dirler." didi. Ḍaḥḥāk göñlinden bī-ḥużūr olup atasını ādem niçe öldürsün diyü cevāb eyledikde İblīs ayıtdı: "Ḫod söz ṭutmaḳ ʿahd u and eyledüñ bundan daḫı baña fāide yoḳdur girü saña ʿāyid ü rāciʿdür." didi.

Beyt

129. Bu işlerden baña ne ola ʿāyid
Saña rāciʿdürür cümle fevāyīd

Neṣr ve sözümi ṭutmazsañ soñra duyup pīşmān olasın ve eyledügüñ ʿahd u and ne cevāb idersin diyü iḳdām eyledikde Ḍaḥḥāk ayıtdı: "Bilmem nice öldüreyin." İblīs ayıtdı: "Ṣabāḥ vaḳtinde bāġ u bostāna ṭāʿat u ʿibādet itmek içün varacaḳ yolunda bir derin ḳūyı ḳazup ḫār u ḫāşāk ile üstün ört tā ki nice düşüp helāk ola." Hem eyle idüp içine düşüp helāk olup Ḍaḥḥāk daḫı taḫta geçüp pādişāh oldı. Girü İblīs bir ḫūb yigit ṣūretinde gelüp: "Üstād-ı ṭabbāḫım maṭbaḫda her dürlü niʿmet pişürmege ḳādirim." didi. **Naẓm**

130. Hüner-mend ādemem ṭabbāḫ üstād

[120] Metnin bu kısmında iki kere" bir gün İblis" yazılmıştır.

Hüner içre çıḳarmışam eyü ad

131. Mülūküñ ḫidmetinde olmışam çoḳ
Hünerde baña beñzer bir kişi yoḳ

(9b)

Neṡr pādişāh ḳabūl idüp eline maṭbaḫı teslīm eyledi. Ol daḫı insān görmedigi vü işitmedigi niʿmetler pişürüp yidürürdi. Pādişāh daḫı ḥaẓ idüp iste benden ne dilerseñ iste, didi. İblīs daḫı ayıtdı: "Maḥżā taḳarrüb ḥāṣıl eylemek içün iki omuzundan öpeyim." dedi.

Beyt

132. Dilerem iki omuzundan öpem
Ki göre ḥürmetümi ḫalḳ-ı ʿālem

Neṡr pādişāh daḫı ḳabūl idüp ve İblīs öpüp ġāyib olup omuzlarında iki yılan biter ve pādişāha ġāyet elem virürler. ʿĀlemde ne ḳadar hükemā var ise defʿ ü teskīnine çāre vü dermān bulmadılar. ʿĀḳıbet İblīs ṭabīb ṣūretinde gelüp her gün ikişer adam ḳatl ittürüp beyinlerni yılanlara virüp ẕaḥmeti defʿ olurdı. **Naẓm**

133. Gözetgil n'itdi ol İblīs-i melʿūn
Ki oynadı bunuñ gibi bir oyun

134. Diledi kim az ola nesl-i ādem
Boşala ādem oġlından bu ʿālem

Giriftār gerden-i Ḍaḥḥāk Cemşīd-rā vü dü-nīme gerden bārre[121]

Rivāyetdür ki Cemşīd devletine maġrūr olup ben Ḫudāyım deyü baña secde eyleñ diyü ḫalḳa ḥadden bīrūn cevr ü cefā eyledikde ḫalḳ ḳabūl eylemeyüp firār idüp Ḍaḥḥāk daḫı ḳavī bahādır pādişāh olup ẓuhūr eylemekle ḫalḳ ḳapusına gelüp Cemşīd'den şikāyet eylediklerinde Ḍaḥḥāk daḫı 'Arab'dan 'Acem'den

[121] Dahhâk'ın Cemşîd'i ikinci defa esir etmesi ve iki parçaya ayırması.

ʿaẓīm leşker cemʿ idüp Bābil'den yaña Cemşīd üzerine vardıḳda Cemşīd daḫı taḫtını bıraġup firār **(10a)** idüp ṭoḳuz yıl pinhān olup Ḍaḥḥāk memleketini ve taḫtını ve ḫazīnesni cümle żabṭ eyledi. Ṣoñra Cemşīd baḥr-ı Çīn'i geçüp gitmiş iken ardınca leşker gönderüp ṭutup getürüp Ḍaḥḥāk anı ser-ā-pā bıçaḳu ile dünīme eyledi.

Naẓm

135. Ḳanı Cemşīd ü ḳanı taḫtı anuñ
Bu ulu şehriyārıydı cihānuñ

136. Ḳanı şāhlıḳ ḳanı māl u ḫazīne
Birisi yardım itmedi özine

137. Yidi yüz yıl cihānda ʿömr sürdi
Eyü yavuz ne kim var ısa gördi

138. Uzun ʿömri nidersin isteyüben
Gidersin dünyeyi çün kim ḳoyuben

139. Çü Cemşīd'üñ başına geldi miḥnet
İrer Ḍaḥḥāk'a andan tāc u devlet

Nişesten-i Ḍaḥḥāk be-Cāy-ı Cemşīd der-zamān-ı Nūḥ[122]

Rivāyetdür ki çün Ḍaḥḥāk Cemşīd'üñ yirine oturup pādişāh oldı. Biñ yıl ʿömr sürdi. Velīkin ḫalḳla medār eylemeyüp İblīs'e uyup ʿālemden ʿadl u dādı götürdi. Ehlinden manṣıb alup nā-ehline virüp sihr ṣāḥibi cāẕular ve ḳanda varsa ehl-i şer ve devlete nā-sezā kimesneler zamānında yüz buldılar. Meger Cemşīd'üñ ġāyet iki ḫūb ḳızı var idi. Birinüñ adı Şehrināz ve birinüñ Ernevāz idi. Ḍaḥḥāk anları ḳatına ve ḥalvetine alup ziyāde ḥürmet ü ʿizzet eyledi. Ve omzunda olan yılanlar içün her gün iki ādem ḳatl idüp ṭabīb olan şeyṭān ve bu iki ḳız

[122]Nuh zamanında Dahhâk'ın Cemşîd'in tahtına oturması.

maḳtūllerüñ beyinlerin çıḳarup ol iki yılana yidürürlerdi. Rivāyetdür ki **(10b)** ol ilde dīn ü dünyā ile muḳayyed iki şehzāde var idi. Birine Ermāyil birine Kermāyil dirlerdi. Arada söyleşüp ve pādişāha ṭabbāḫ olup maṭbaḫa girüp işçiliḳ idüp ol maḳtūllerüñ birin āzād eyleyüp ve yigirmi otuz ādem olunca ṣaḳlayup ṣoñra gice ile ḫalāṣ idüp birisinüñ yanına ḳoyun beynin maḫlūṭ idüp ol yılanlara yidürürlerdi. Bunuñ üzerine bir ḳaç yıl geçdikden ṣoñra ḫalāṣ olanlar daḫı keçiler ve ḳoyunlar virüp anlar daḫı o baş ḳısmı niçe ādem ṭaġlarda cem‘ olup beslenürlerdi.

Naẓm

140. ‘İmāretler degül anlara me’vā
Ṭutarlar başlarına ṭaġ u ṣaḥrā

141. Keçileri vü camuslar ṣıġırlar
Südin içerler ü yaġın yıġarlar

Neṯr ve daḫı her kimüñ ḫūb ṣūretli oġlı ve ḳızı var ise sarāyna götürüp hevā-yı nefse uyup bunlar ile ṣoḥbet iderdi.

Naẓm

142. Sarāy içinde ṣaḳladur getürür
İder ṣoḥbet olaruñla oturur

143. Gözedür dāyimā nefsi murādın
Ne resmin ḳodı şāhlıġın ne adın

Ḫᵛāb-dīden-i Ḍaḥḥāk-ı nā-pāk[123]

Rivāyetdür ki çün ‘ömri āḫirine ḳırḳ yıl ḳaldı. Ol Ernevāz adlu olan ḳızı ile sarāyunda yaturken rüyāsında görür ki bir ḳaṣr-ı ‘ālīden üç kişi çıḳar. Ellerinde birer gürz vardur. Birisi ol gürz ile bunı muḥkem ḍarb ider. Ve bunlardan ḳaṣīr-ḳāmet olan **(11a)** birisi boynuna ve dest ü pāyına āhenden bend urup Demāvend ṭaġına alup ḥabs ider. Ḍaḥḥāk bunı göricek ḫᵛābdan beliñleyü lerzān üzere ḳıyāma gelür şöyle ki sarāyı ṣadāsından ṣarsılup cümle yanında ve sarāyında

[123] Kirli Dahhâk'ın rüya görmesi.

olan ḳızlar beliñler. Ol fitne-engīz Ernevāz olan ḳız aḥvālinden su'āl eyleyüp bu daḫı rü'yāsın didükde "Eyü ʿalāmet degildür yarın muʿabbirler taʿbīr itdürüp düşmāndan ḥaẕer üzre olmaḳ gerekdür." deyü cevāb ider. Ol daḫı yarın ḳanda muʿabbir ü müneccim var ise żamīre mālik ferāset ehli ādem var ise getürüp düş taḳrīr idüp ve bunlara ṣorup iḳdām eyledikde işbu müneccimlerüñ bir ulusı duʿā idüp ayıtdı: "İy pādişāh sen bir ādem öldürürsin anuñ oġlı Firīdūn nāmına bir kimesne ẓuhūr idüp babası ḳanın alup başuñı ve taḥtuñı alur görinür."

Naẓm

144. Firīdūn olısardur adı anuñ
Olısar şehriyārı bu cihānuñ

145. Olıcaḳ iş olısar çār u nāçār
Gerek sen göñlüñi giñ ṭut gerek ṭār

Neṯr "Ve daḫı anasından vücūda gelmemişdür vücūda geldikde anası çūbānlar yanında ṭaġda inek südiyle besleyüp ṣaklasa gerekdir buña çāre yoḳdur taḳdīr Allāh'uñdur." didüklerinde ol zamānda vücūda gelen memleketde oġlan ile ne kadar muḳayyed oldı rāst gelmedi.

Der-zamān-ı vilādet-i Firīdūn -güyed[124]

(11b)

146. Çü müddet irdi geldi ay-ıla gün
Vücūda geldi anadan Firīdūn

Neṯr Firīdūn'uñ babası Ṭahmūrṯ aṣlından nesebiyle Nūḥ'a (a.s.) irer bir pehlivān u ocaḳ u vüsʿati ve Nūḥ ile bile gemüye girmiş ādem idi. Firīdūn anasından dünyāya geldikde bir zamān yanında besleyüp girü çūbānlara ṭaġa virüp üç yıl süd ile beslerler. Ṣoñra ṭaġda maġārada bir riyāżet ehli pīre rāst gelüp on üç yıl beslenüp terbiye olunup on altı yaşında olduḳda şehre gelüp anasın bulup babasından su'āl eyledikde ne aṣl ādem olduġın anası daḫı taḳrīr ider. Ve sen ṭaġda maġārada ol pīr terbiyetinde iken müneccimler söziyle çūbānı ḳoyunuyla

[124] Ferîdun'un doğum zamanı hakkındadır.

Ḍaḥḥāk bulup ḳatl eyledi. Ve odamızı oda urup ve babañı daḫı bulup ḳatl idüp beynin yılanlar yedürdi.

Beyt

147. İdüp ṭuʿma yidi anı yılanlar
Ki beyni yer idi her günde anlar

Neṯr anası böyle ḫaber virdikde ol daḫı Hindistān ṭarafına firār eyledi. Ve Ḍaḥḥāk ayıtdı ki ẓulmlerine pīşmān olup beglerini ve memleket ulularını cemʿ idüp ʿadālet eylemek bunlara ʿahd u peymān eyleyüp ʿādil olduġuna bunlardan muḥżır ṭaleb eylediginde Gāve nāmına bir āhen-ger ilerü gelüp "Ne aṣl ʿādil ü ne gūne ʿadālet içün muḥẓır istersin. Benüm ʿālemde iki oġlum var idi geçenlerde yılanlaruña **(12a)** birisünüñ beynin yidürmişsin. Ve birisin daḫı ḳatl eylemek içün şimdi ādemlerüñ ṭutmuşlar. Ẓālimüñ öte ucısın." didükde ol daḫı oġlan iṭlāḳ eyledi.

Beyt

148. Pes anda Gāve oġlın bī-tekellüf
Alup gitdi vü çekmedi tevaḳḳuf

Neṯr ve Gāve demir çelik işledikde yanmamak içün biline baġladuġı deri pāresini bir süñi üzere bayraḳ idüp oġluyla ve sitem-dīdegān bir bölük ḫalḳ ile ve muḳaddemā kendü işçisi ḫalāṣ eyledügi ṭaġda olan bir bölük ḳavmiyleñ Firīdūn ṭarafına Hindistān aġzına varup Firīdūn'ı üç ḳarındāşıyla götürüp sāyir ḫalḳ daḫı cümle Ḍaḥḥāk'dan yüz döndürüp istiḳbāl idüp ʿaẓīm ʿasker olup Ḍaḥḥāk üzerine gelüp ceng idüp Ḍaḥḥāk'ı diri ṭutup ve taḫtını tācını vü ḥazinesini ve Ḍaḥḥāk ile hem-ṣoḥbet olan Cemşīd ḳızlarından ol Şehrināz'ı ve Ernevāz'ı alup kendüye hem-ṣoḥbet idüp kendüye bend idüp Demāvend ṭaġında bir maġārada ḥabs idüp divār çeküp iki dūşunda olan yılanlara ʿāḳıbet kendü ġıdā oldı.

Naẓm

149. Çün emr itdi Firīdūn ol yasaġa
İletdiler anı bend ile ṭaġa

150. Bıraḳdılar anı ol ġār içinde
Cehennem ehli gibi nār içinde

151. Henüz dirler diridir bu zamānda
Yılanlarla muʿaẕẕeb ṭurur anda

152. Zamānuñ böyle çoḳdur mekr ü ālī
Virür her devlet ardınca zevāli

(12b)

153. Çü Ḍaḥḥāk ider-idi ẓulm u ʿudvān
Elinden niʿmetini aldı Yezdān

Ber-taḫt-nişesten-i Firīdūn der zamān-ı Hūd a.s.[125]

Firīdūn taḫt-ı pādişāhīye oturduḳda Ḍaḥḥāk-ı nā-pāk eyledügi ẓulm u bidʿatleri cümle götürüp cihān ḫalḳına ʿadl u dād idüp ḫarāb olan yerleri maʿmūr ve bend içinde bulunan dutsaḳları azād eyledi. Ve vālidesi gelüp buluşdı. Çün bunuñ üzerine elli yıl geçdi. Ol Ḍaḥḥāk'da bulduġı Cemşīd ḳızları olan Şehrināz'dan ḫūb-ṣūret iki oġlı ve Ernevāz'dan bir oġlı olup her birisi bir server yaguz bir bala yigitler olduḳda pederleri bunları evermek ḳasd idüp Yemen şāhının bī-miṯl üç ḳızı olmaġla bunları dileyüp ʿaẓīm sūr u şādīyle aġır cihāz ile götürdi. Ve oġulları biri biriyle eyü dirlik iderler mi müneccimleri getürüp ṭāliʿlerin yoḳladıḳda ayıtdılar: "İy pādişāh-ı ʿālem aralarına ʿaẓīm fitne olup ulu iki oġlañ kiçi oġlañı öldürürler görinür hemān vaḳtiyle tedāriklerüñ göresin." didüklerinde.

Naẓm

154. Bunı fikr itdi ṣoñra ol cevān-baht
İde oġlanlara iḳlīmi ḳısmet

155. Ki biri birisinden ola ayru

[125] Hûd a.s. zamanında Ferîdûn'un tahta oturması

Iraḳ olsa bular ḳalmaya ḳayġu

Neṯr memleketini üç ḳısm idüp ulu oġlı Selm'e cümle Rūm u Maġrib memleketini virdi. İkinci oġlı olan Tūr'a Çīn u Māçīn ve Semerḳand'dan añaru **(13a)** Türk ü Tātār memleketini virdi ki aña Tūrān dirler. Vü üçünci oġlı İrec ġāyet kendünüñ maḳbūli olup ziyāde sevmekle Bābil ü Irāḳ tā Hind memleketine varınca kendü oturduġı Īrān memleketi didükleri taḫtıyla buña taʿyīn idüp kendü yanında ḳodı. Ve ol iki oġlana menşūrlar yazup ḫilʿatler virüp ʿaẓīm askerler ḳoşup ḥükūmet içün memleketlerine gönderdi. Līkin bunlar memleketlerine vardıḳda çendān begenmeyüp ayıtdılar: "Biz ulu olup ve Īrān taḫtı bize olmaḳ lāzım ve yol iken ve İrec kiçi olup daḫı oġlan iken pederümüz aña taʿyīn idüp bize ġadr oldı." deyü bir ḳaçyıldan ṣoñra İrec'i āl ile żiyāfetlerine götürüp ḳatl idüp babaları olan Firīdūn'a başını gönderdiler. Firīdūn ʿaẓīm bī-ḥużūr olup ve beddu'ā idüp maḳtūl olan İrec'üñ ḳızından bir oġlan vücūda gelüp ceddi olan Firīdūn aña Menūçehr ad ḳor ve yanında büyüdüp yigit olduḳda buña yedi yüz pehlivān ve on biñ ḳaravolcı ve otuz biñ ṣāḥib-i ʿilm ve üç yüz biñ daḫı er defteriyle ve yedi yüz fīl virüp böyle ʿaẓīm leşker ḳoşup Tūrān serḥaddine gönderüp buluşup ceng iderler eylediklerinde Selm'i Tūr'ı ḳatl idüp başların babaları olan Firīdūn'a gönderüp ceddi olan İrec'üñ intiḳāmın aldı. Firīdūn egerçi biraz şād olup **(13b)** līkin gerü oġulların acıyup aġlayup dirdi.

Beyt

156. Size ḥayf eyledi devr-i zamāne
Ki ḳıydı sizlerüñ gibi cevāne

Neṯr ve ḥāl-i ḥayātında Menūçehr pādişāh eyleyüp kendü ferāġat idüp soñra vefātī kerd.

Naẓm

157. Firīdūn çün gönüldi miḥnet ile
Menūçehr aġladı çoḳ ḥasret ile

158. Cihāne ḥākim oldı beş yüz yıl
Bıraḳdı gitdi ṣoñradan ne ḥāṣıl

159. Kişinüñ dünyede yoḳdur ḳarārı
Hemān bir adı ḳalur yādigārı

160. Eger Cemşīd olasın yā Firīdūn
Ecel cāmın içürür ṣoñra gerdūn

161. Geçüben taḫta giydi başa tācı
Giderdi bidʿat u bāc u ḫarācı

Nişesten-i Menūçehr be-Cāy-ı Firīdūn der zamān-ı Mūsī[126]

Menūçehr Firīdūn gibi ġayet ʿādil pādişāh olup dünyāyı ʿadl u dād ile maʿmūr eyledi. Ve İlāhı bir bilüp Firīdūn gibi ḥaḳ dīn üzre olup didi.

Beyt

162. Baña bu devleti Ḥaḳdan bilürem
Dün (ü) gün niʿmetüñ şükrin ḳıluram

Neṯr ve pādişāhlıġundan altmış yıl geçicek Mūsī ʿaleyhisselām ẓuhūr eyledi. Firīdūn ḳatında ḫidmet iden Sām bin Nerīmān ve sāyiri ve her ḳanda var ise ulu pehlivānlar gelüp ḫidmetine bel baġladılar. Ve herkese istiḥḳāḳınca zer ü sīm ve naṣib ü iḳlīm ve esb ü fāḫir libās iḥsān u inʿām idüp leyl ü nehār ʿıyş u nūşa meşġūl oldı.

(14a)

Ferẕend-ṭalebīden-i Sām ez-Ḫudā-yı Teʿālā[127]

Rivāyetdür ki Nerīmān oġlı Sām'uñ ʿizzeti vü devleti bī-ḥad olup yaşı kemāle irüp līkin oġlı olmamaġla müteʿellim olup yüregi ḥasret odına yanardı. Ve dün ü gün Allāh Teʿālā ḥażretlerine münācāt idüp oġul ṭaleb iderdi.

Beyt

[126] Hz.Musa zamanında Menûçehr'in Ferîdun'un tahtına geçmesi.
[127] Sam'ın Tanrı'dan çocuk istemesi.

163. Dün ü gün Tañrı'dan dilerdi ferẕend
Kim ola kendüzine üns ü dil-bend

Neṣr Ḥaḳ sübḥane vü Teʿāāl duʿāsın ḳabūl idüp bir ferẕend virdi. Līkin vücūda geldikde ser ü ebrūsunda olan mūları mānend-i berf-i sepīd olmaġla il ü ʿālemde ḫacīl ve ṭāliʿ-i nā-muvāfıḳından müteʿellim olup oġlandan daḫı bīzār olmaḳ lāzım gelmüşdür dirdi.

Beyt

164. Ṣaçı vü kirpügi vü ḳaşları aḳ
Bunuñ gibi oġul başına ṭopraḳ

Neṣr ʿāḳıbet ʿālem ḫalḳı ne dir diyü ḥicābından götürüp ḳundaġı içinde Elburz ṭaġına bıraḳdı ḳodı. Meger ol ṭaġuñ başı ʿayyuḳa çıḳup Sīmurġ yuvası anda olmaġla Sīmurġ yavrılarına şikār ṭalebinde iken ṭaġda ḳundaḳ içinde bir oġlan bulup götürür yavrularına götürdükde Cenāb-ı Ḥaḳdan yüregine merḥamet düşüp yavrularıyla niçe zamān besler. Büyücek oġlan olduḳda Sām'a rüyāsında bir ādem gelür aydır: "Ḥaḳ Teʿālā'dan bir oġul ṭaleb idüp virdikde begenmeyüp ṭaġa bıraḳmışsın. Velīkin **(14b)** taḳdīrde eceli olmayup Ḥaḳ sübḥane vü Teʿālā ḳuşlara besledüp ḥālā ḥayātdadur" ayıtdı.

Naẓm

165. Ṣaçı aḳdur deyü andan ḳaçarduñ
Sen öz ṣaçun ṣaḳaluñ gör aġarduñ

166. Çü Ḥaḳḳ'uñ ḳudretinden sen ḳaçarsın
Ḳaçan sen ḥaḳḳı bāṭıldan seçersin

167. Saña çirkin eger görindi oġlan
Gözet kim ḳuşlara besletdi Yezdān

Neṣr "Ve cihānuñ pehlivānı olsa gerekdür." didi. Sām iş bu rüyāsını müneccimlere muʿabbirlere taʿbīr itdirüp anlar daḫı ayıtdılar: "Dirüdir ve ḳuş besler." deyü taʿbīr ü taḳrīr eylemekle Sām ṭaġa varup oġlanı alıḳoyduġı yerde

eşerin bulmadıḳda Sīmurġ'uñ yuvası ṭarafına varup buña Sīmurġ oġlanı īṣāl u teslīm eyledi. Ve teslīm eylemezden evvel gidecek olduḳlarında oġlana kendü tüglerinden bir tel virüp ayıtdı: "Ḳaçan bir ḥāl başıña gelürse bu telden bir miḳdār ateşe yaḳ tā ki saña ben fi'l-ḥāl irüşüp derdüñe dermān eyleyim." deyü naṣīḥat eyleyüp vedāʿ eyledi. Sām daḫı oġlı Ẕāl'i odasına götürüp Menūçehr ḫaber alup kendü oġlı Nūder nāmına bir cevānı bunlar içün gönderüp anlar daḫı geldikde Menūçehr kendü bizzāt istiḳbāle çıḳup gördükde ayıtdı.

Naẓm

168. Yüzidür māh illā pür-mehābet
Boyıdur serv-i alā pür-ṣelābet

169. Ṣanasın Sām'dur yāḫud Nerīmān
Elinden bebr ü fīl ḳurtarımaz cān

Neṯr pādişāh anuñ öñünde fāḫir libās ve belinde kemer-i ẕer ve başına ẕerrīn külāh **(15a)** cevherle muraṣṣaʿ vażʿ idüp ziyāde ḥürmet eyleyüp muḳarriblerden eyledi.

Beyt

170. Ḳabā zerrīn küleh zerrīn kemer zer
Muraṣṣaʿ bunlar üzre laʿl ü cevher

Neṯr ve daḫı niçe sīm ü zer ve at u esbāb u ālāt bunlar virüp Kābilistān'ı ve Hindistān memleketini ve Sīstān u Zābilistān vilāyetini daḫı Sām u Zāl'e iḥsān idüp menşūr-ı şāhī yazup virdi. Memleketlerine vardıḳda ḳanda bir ʿāḳil ü dānā ẕü-fünūn u ʿādil ü ehl-i şecāʿat ʿilm ü ḥikmet ehli var ise Zāl yanına cemʿ idüp ġāyetde ʿāḳil ü dānā u ẕü-fünūn u ʿādil ü ehl-i şecāʿat pehlivān ḳoydı. Günlerden bir gün babası Sām Zābilistān'da ḳalup kendüzi ʿasker ile Kābilistān'a varup ol Kābilistān ḥākimi Mihrāb nāmına eben-an-ced ḥasīb ü nasīb bir ulu ḫān olup ġāyet güzel ḳızı olmaġla anı āyīneler üzre envāʿ-ı cihāz ile Zāl'e virüp ve Zāl anda ḳalup zamān ile ḫātūnı oġlı Rüstem'e ḥāmile olduḳda bir ṭarīḳ ile vażʿı haml eylemek mümkin olmayup muḳaddemā Sīmurġ virdügi yününden bir mikdār ateşe ḳoyup Sīmurġ'ı daḫı fi'l ḥāl gelüp naṣīḥat idüp bir üstād ṭabīb getürüp ḫātūnuñ şikemin ṣol yanından yarup Rüstem'i çıḳarup girü yarayı diküp

bitdirmişlerdür. Rüstem zamān ile büyüdükde ġāyet ʿāḳil ü dānā ve babasına vü dedesine şecāʿatde ġālib pehlivān olup ceddi Sām bunı ziyāret eylemege gelüp gördükde Ḫudā-i bī-zevāle duʿālar eyledi.

Beyt

(15b)

171. Göricek Rüstem'i Sām u Nerīmān
Elin ḳaldurdı ḳıldı şükr-i Yezdān

Neṯr girü dedesi Sām memleketine gitdikde babası olan Zāl'üñ bir ġāyet azġūn fīl varmış. Gice ile zincīrden ḳurtılup fīlbānı ve niçe ādemi helāk idüp niçe dīv erler yıḳdıḳdan ṣoñra Rüstem'i gürz ile çıḳup başına bir kez urup helāk idüp ṣabāḥ babası Zāl bunı mürd olmuş gördükde ḳuvvetini ve pehlivānlıġını görüp bilüp hezār taḥsīnler idüp Ḫāliḳ-i zemīn ü āsumāna şükürler idüp ayıtdı.

Beyt

172. Çü gitdi fīl arslānum ṣaġ olsun
Benüm ol Rüstem'üm cānum ṣaġ olsun

Neṯr Zāl oġlı Rüstem'üñ böyle zūr u ḳuvvetini gördükde Rüstem'e ḥikāyet idüp aydır: "Muḳaddemā Firīdūn şāh büyük ceddüñ Nerīmān'ı bir bāc u ḫarāc virmez ġāyetde ṣaʿb ḳalʿa fetḥine gönderüp

Naẓm

173. Bedenleri felek burcına irmiş
Bulutlar işigine baş urmuş

174. Ṭaġuñ üstünde bir yaluñ ḳayādur
Bir egrü yolı var ol da ṣapadur

Neṯr ol daḫı yıllarca muḥāṣara eyleyüp ḫalḳın zebūn idüp ḳalʿa alıcak zamānda taḳdīr-i İlāhī ile ḳalʿa ḫalḳı bunı şehīd idüp ve girü küçük ceddüñ olan Sām babası Nerīmān'uñ intiḳamın almaḳ içün varup ol daḫı yıllarca muḥāṣara idüp ẓafer bulmayup ḥacīl u maḥzūn dönüp gitmişdür. Ḥālā ʿisyān u ṭuġyān üzre ḳalʿa durur. Bu defʿa pehlivānlıġuñ cihāna şāyiʿ **(16a)** olmadın ecdāduñ intiḳāmın ʿavn-ı Ḥaḳḳ'la almaḳ gereksin ve ḳalʿa ḫalḳı ziyāde ṭuza muḥtāc olmaġla."

Rüstem babası Zāl'üñ tedbīriyle kervān şekline bunca pehlivānlar ile girüp nice yük ṭuz yükledüp varup ḳalʿaya aḫşamdan ḳoyulup ḫalḳın ḳırup mālın alıp ḳalʿayı oda urup ecdādı olan Sām ve Nerīmān'uñ intiḳamın aldıġın babası Zāl ve ceddi Sām ve pādişāh Menūçehr ḫaber aldıḳlarında ziyāde şādān olup şükr-i Yezdān eylediler.

Be-āḫir-resīden-i ʿömr-i Menūçehr der-zamān-ı ḥażret-i Mūsī ʿaleyhisselām [128]

Rivāyetdür ki çünki Menūçehr'üñ ʿömri āḫirine irüşdi. Oġlı Nūder'i yanına götürüp envāʿ-i pend ü nuṣḥ idüp ayıtdı:

Naẓm

175. Ḳurudı bāġ-ı ʿömrüm gitdi yaşum
İrişdi yüz yigirmi yıla yaşum

176. Niçe şehr ü niçe iḳlīm aldum
Ḫalāyıḳa neler taʿlīm ḳıldım

177. Cihāndan māl u genc aldım çeküp renc
Baña renc oldı ḳısmet uş saña genc

178. Düriş kim dīn-i Ḥaḳ'dan çıḳmayasın
Göñüller Ḥaḳ evidür yıḳmayasın

179. Ḥaḳ'uñ yolını gözle eyleme terk
Elinden geldügince Ḥaḳ'ı ṭut berk

180. Hevā-yı ḥaẓẓ-ı nefs ile iş itme
Fesād ehli sözin hergiz işitme

[128] Hz.Musa a.s. zamanında Menûçehr'in ömrünün sonunun gelmesi

181. Zamānuñda senüñ Mūsī geliser
Bu devrān içre peyġamber olıser

182. Ḥaḳ'ın kim çıḳmayasın buyruġından
Ne dirse çıḳma azından çoġından

(16b)

183. Sözi ḥaḳ dīni ḥaḳdur buyrıġı ḥaḳ
Nebīdür dīn-i ḥaḳ üstine muṭlāḳ

184. Gözedürdi diküp göz oġlı yüzin
Hemān bir āh idüben yumdı gözin

185. Cihānı ḳodı gitdi ḳaldı adı
Geçürdi eyilügle ḫoş murādı

Nişesten-i püser-i Menūçehr be-Cāy-ı Peder[129]

Rivāyetdür ki Nūder babası Menūçehr'üñ taḫtına oturduḳda yimek içmek ve uyumaḳ ve baḫıllıḳ ʿādet idünüp ve ġażab-nāk u sengīn-dil olup faḳīre ve ġınāya ḫışmla ve kibr ü ẓulm ile naẓar idüp ḫalḳ-ı ʿālem mużṭarib-ḥāl oldı.

Naẓm

186. Elinden memleket irişdi cāna
Şerinden şūr irdi bu cihāna

187. Ḳabūl itmez kimesneden naṣīḥat
Zevāle uġradı andan raʿiyyet

Neṣr böyle olduḳda babası Menūçehr ḥāl-i ḥayātında Nūder'i vilāyet-i Sām'a sipāriş eylemekle memleket ḫalḳı Sām'ı götürüp Nūder'e envāʿ-i nuṣḥ u pend eyledi.

[129] Menûçehr'in oğlunun, babasının tahtına oturması.

Naẓm

188. Ayaġ üstüne durdı ol zamān Sām
Şahuñ taḫtına ḳarşu ḳıldı ārām

189. Pes andan Nūder'e ḳıldı naṣīḥat
Ḫarāb olmış didi ḥāl-i raʿiyyet

190. Kimesne ẓulm ile mülki ṭutamaz
Raʿiyyet ẓulm ile rāḥat yatamaz

191. Ki şāhlıḳ olmaz illā virmeg ile
Beg olmaz kişi mālı dirmeg ile

Neṯr Nūder'e Sām'uñ işbu pendi teʿṯīr idüp Sām'a fāḫir libās virüp ve sāyir ulular biraz nevāziş idüp ḫāṭırların iḥsān u inʿām ile ḫoş eyledi.

(17a)

Beyt

192. Ulular anda ḫoşnūd oldı şāhdan
Bağışlar anlara tāc u külāhdan

Neṯr egerçi böyle ṣulḥ olınup bunlaruñ ḫāṭırların riʿāyet eyledi. Velīkin muḳayyed olmayup girü ẓulm u cevre āġāz eyledi.

Beyt

193. Egerçi ṣulḥ ḳıldı arada Sām
Velī ol ṣulḥ bulmadı ser-encām

Neṯr ḫalḳ-ı ʿālem żulmünden perākende vü perīşān olmaġa yüz ṭutdıġı şāyiʿ olduḳda muḳaddemā Menūçehr Firīdūn oġlı Tūr'ı Selm'i ḳatl eyledügi zamānda işbu Tūr oġlanlardan Peşeng nāmına Tūrān'da bir ʿādil pādişāh var idi. Babası ve ʿammüsi intiḳamın Menūçehr'den almaġa rūz u şeb fikr ü ḳaṣd iderdi. Līkin zamānında furṣat bulmayup şimdi demidür diyü ḥareket idüp

Naẓm

194. Bugün kim ḫoş elüme girdi furṣat
Gerekdür furṣatı bilmek ġanīmet

195. Deminde her kim ider fırṣatı fevt
Getürür ġuṣṣa aña merg ile mevt

Neṯr ve Efrāsiyāb nāmına ejderhā-miṯāl bir oġlı var idi. Buña ʿaẓīm-leşker ḳoşup Menūçehr oġlı Nūder'den intiḳam almaḳ içün ve ḫalḳı daḫı ẓulmünden ḫalāṣ idüp Īrān'ı fetḥ eylemek içün gönderdi.

Beyt

196. Göçüp leşker çü Ceyḥūn'a irişdi
Ṣadā-yı kūs gerdūna irişdi

Neṯr Nūder şāh daḫı Efrāsiyāb ʿaẓīm leşkerle geldügini ḫaber aldıḳda çerī cemʿ eylemege başladı. Ve bu ḥīnde Sām daḫı vefāt idüp Efrāsiyāb Sām'a **(17b)** Īrān'a ḳarīb gelüp vefātından ḫaber aldıḳda ziyāde şād olup ayıtdı.

Beyt

197. Çü gitdi Sām meydān oldı ḫālī
Ḥesāba almadı Rüstem'le Zāl'i

Neṯr Nūder şāh daḫı eyledügi żulm sebebiyle memleketle ve leşkerle öz degil idi.

Naẓm

198. Bu yaña Nūder'üñ daḫı tamāmī
Gelür yüz biñe ancaḳ ḫāṣ u ʿāmı

199. Gelür üç ol ḳadar Türk'üñ çerisi
Ki Īrān gelmedi Türk'üñ yarısı

200. Gözine almadı Īrānlu'yı Türk

Didiler niçe deriden çıḳar kürk

Neṯr Nūder leşker ile Efrāsiyāb'ı istiḳbāl idüp buluşup iki leşker o gün ʿaẓīm ceng idüp iki cānibden nice pehlivānlar ḫāke berāber olup ʿāḳıbet Nūder ile Efrāsiyāb leşkerde buluşup ceng eylediler.

Naẓm

201. Ḳażādan ceng içinde şāh Nūder
Olur Efrāsiyāb ile ber-ā-ber

202. Durup Efrāsiyāb u şāh-ı Īrān
Biribirinden ister dökeler ḳan

203. Biribirine ḍarb içürdi muḥkem
Ḳażādan oldılar līkin müsellem

Neṯr aḫşama dek bu iki pādişāh meydānda ʿaẓīm ceng eylediler. Līkin Nūder'üñ ṭāḳati ḳalmayup giceyi bahāne idüp iki cānibden ṭabl-ı asāyiş çalınup iki leşker ayrulup çādırları ṭarafna gitdiler.

Naẓm

204. İki leşker iki yaña dönerler
Varuban yirlü yirinde inerler

205. Görür ser-geştedür baḫtını Nūder
Ki Tūrān ṣāḥibinden ḳan yudar

(18a)

206. Bilür kim ṭuramaz Efrāsiyāb'a
Yüregi düşdi ḫavf u ıżṭırāba

Neṯr Nūder gördi Efrāsiyāb yarın ġālib olur. İki oġlı var idi birinüñ adı Güstehem ve birinüñ adı Ṭūs idi. Bunları yanına getürüp naṣīḥat idüp yarar ādemler ḳoşup o gice memleketlerine ḳaçırtdı.

Beyt

207. Vedāʿ idüp olar oldı revāna
Oturdı Nūder anda yana yana

Neṯr ṣabāḥ olduḳda aḫşama dek girü ceng olup iki cānibden niçe kimesneler ḫāke berāber olup ḳonaḳlarına gitdiler.

Girīḫten-i Nūder ez-Pīş-i Efrāsiyāb[130]

Yarın ne olacağın Nūder bilüp gice ile leşker ile firār eyledi.

Naẓm

208. Gice tā ṣubḥ olınca aldı yolı
Gider ṭurmaz gözedür ṣaġ u ṣolı

209. İrüp Efrāsiyāb ardından anuñ
Alur yolını ol şāh-ı cihānuñ

210. Görüp ol ḥāli Nūder oldı nā-çār
Dutuban anı itdiler giriftār

Neṯr ve ulu beglerinden biñ iki yüz ādem giriftār oldı. Ve sāyir leşkeri kimi ṭuʿme-i şimşīr oldı. Ve kimi ṭaġa ve derbendlere ḳaçdılar.

Beyt

211. Felek döndürdi yüz Īrānīler'den
Ḳażāya itdiler teslīm-i gerden

Neṯr Efrāsiyāb Nūder'i ḥabs idüp yanında ṭutardı. Ve Efrāsiyāb'uñ Aġrira nāmına bir ʿadle māil yarar ḳardaşı var idi. Ol biñ iki yüz Īrānīler'den giriftār olan begleri işbu ḳardaşı Efrāsiyāb'a **(18b)** öldürmek ḳomadı bir muḥkem ḳalʿaya ḥabse bunları götürdi. Bunları ḥabs eyledikde Aġrira'ya Zāl mektūb gönderüp niyāz eylemekle ve Aġrira'nuñ tedbīriyle Zāl bir mikdār leşker gönderüp ve Aġrira daḫı cümle ṭutsaḳları ḫalāṣ idüp ḳalʿaya bıraġup kendüzi ḳarındaşı Efrāsiyāb'a ḳaçar gibi olur. Efrāsiyāb'a geldikde Zāl'üñ leşkeri gelüp

[130] Nūder'in Efrāsiyāb'ın önünden kaçması.

ḳalʿa alup ṭutsaḳları ḳurtardı deyü cevāb eyledikde Efrāsiyāb ḫışma gelüp ḳarındaşı Aġrira'ya ḳatl kerd.

Beyt

212. Elini ḳılıcına urdı ol dem
Çalar ḳardaşını ḳılıcla muḥkem

Neṯr ve Nūder pādişāhı daḫı dīvāna çıḳarup kendü eliyle ḳatl eyledi. Zāl bu aḥvālleri istimāʿ eyledikde be-ġāyet bī-ḥużūr olup ʿaẓīm leşker Efrāsiyāb üzerine çeküp geldi. Muḳābil olıcaḳ zamānda Zāl ve pehlivānlar ayıtdılar: "Bize ve bu leşkerimize bir ḥasīb ü nesīb şāh gerekdir. Egerçi Nūder'üñ oġulları vardır. Velīkin pederleri gibi uġursuz olup anları ʿasker istemez." didiklerinde leşker de Firīdūn neslinden Ṭahmāsb oġlı seksan yaşında bir pīr adına Zev dirlerdi bulunup anı bayraḳ altına götürüp leşkere serdār ve memlekete pādişāh eylediler.

Be-taḫt-nişesten-i Zev ez-Nesl-i Firīdūn[131]

Zev egerçi pīr idi. Velīkin her işde yüzi vü **(19a)** gözi açuḳ ehl-i tedbīr ve ʿāḳīl ü dānā ve ʿādil pādişāh idi. Ve Efrāsiyāb yaḳīn buluşup iki leşkeri biribirine muḳābil sekiz ay miḳdārı oturup ʿaẓīm ḳaḥṭlıḳ olmaġla ceng itmeyüp ṣulḥ idüp iki cānibden ʿahidnāmeler yazılup yerlü yerine gitdiler.

Beyt

213. Göçüp Efrāsiyāb iline gitdi
Bu yaña şāh-ı Īrān anda ḳaldı

Neṯr Zev beş yıl miḳdārı zamān memleketde ʿadl u dād eyledi.

Beyt

214. Uyudı arḳasında mülk-i Īrān
Zamānında bir ev olmadı vīrān

Neṯr ṣoñra vefāt idüp oġlı Gürşāsb nāmına bir tāze oġlan yerine pādişāh olup ʿadl u dād eylemek üzre iken ol daḫı vefāt eyledi.

Beyt

[131] Ferîdun'un neslinden (olan) Zev'in tahta geçmesi.

215. O daḫı eyledi cānını teslīm
Yine uş pādişāhsız ḳaldı iḳlīm

Neṯr girü edyān u Īrān pādişāhsız ḳalmaġla Efrāsiyāb daḫı ʿahdı bozup ḥareket eyledi.

Beyt

216. Bunı Efrāsiyāb işitdi çün kim
Didi kim yine bizimdür ol iḳlīm

Neṯr Efrāsiyāb ʿaẓīm leşkerle Ceyḫun'ı geçüp Īrān'ı iḥrāb eylemege āheng eyledikde Īrān ḫalḳı girü Zābilistān'a Zāl'e varup Efrāsiyāb'uñ mübālaġa ʿaskerinden ve ẓulm u ġāretinden feryād idüp ayıtdılar:

Naẓm

217. Ne leşker kim anuñ sulṭānı yoḳdur
Hemān bir gövdedir kim cānı yoḳdur

(19b)

218. Geçüpdür āb-ı Ceyḥun'ı sipāhī
Ṣayılmaz ol ṣayılur murġ u māhī

219. Eger var ise çāreñ eyle ile
Veger ne gitdi Īrān ili yile

Neṯr Zāl daḫı bu feryādı işitdikde oġlı Rüstem'e ʿaẓīm leşker ḳoşup Efrāsiyāb üzerine irsāl idüp Īrān leşkerine geldikde ululları cemʿ idüp ayıtdı: Bize aṣl-ı nesl-i pādişāh gerekdür tā kim öñünde baş oynadup başımuz ola didi.

Naẓm

220. Bize evvel gerekdür bir eyü baş
Çeri anuñ öñinde ide ṣavaş

Neṯr begler ve memleket ḫalḳı Rüstem'e duʿālar idüp ayıtdılar:

Naẓm

221. Ki vardur bir kişi fehm issidür ḫūb
Nesebdendür Firīdūn şāha mensūb

222. Adına Keyḳubād oḳurlar anuñ
Meger ki ol ola şāhı cihānuñ

Neṯr Rüstem daḫı maʿḳūl u münāsib görüp nişānın ṣorup ve Elburz ṭaġında ḫaberin alup varup götürüp taḫt-ı şāhīye iclās eylediler.

Be-taḫt-nişesten-i Keyḳubād der-zamān-ı Ẕülkifl a.s.[132]

Keyḳubād gelüp ʿaskerine muḳābil olup taḫtına oturup ʿadl u dād idüp ve Efrāsiyāb üzerine yürüyüp muḳārin olup Rüstem-i Zāl ve sāyir pehlivānlar dögüşüb iki cānibden niçe kimseler ḫāke berāber olup ve Rüstem cengde Efrāsiyāb'a rāst gelüp anı atından yıḳup Tūrān ʿaskerinden niçe biñ ādem Efrāsiyāb **(20a)** üzerine aşup ḳurtarup bir ceng-i ʿaẓīm eylediler ki vaṣf olunmaz.

Naẓm

223. Ara yirde oḳ olmışdı ḫaberci
Ḫaberler virür illā cümle acı

224. ʿAceb işler ider peykān ḫaberde
Ḫaber kim ol virür ḳalur cigerde

Neṯr rivāyet iderler Tūrān beglerinden biñ iki yüz hemān ṣāḥib-i ʿalem kimesneler düşdüginden ġayrı ʿaskerlerine ʿaẓīm ḳırġun vāḳıaʿ olup münhezim oldılar.

Naẓm

225. Ḳıran ol deñlü Türkistān'a düşdi
Ki āfet leşker-i Tūrān'a düşdi

226. Ol ağır leşkere uġradı ṣınġun

[132] Zülkifl (a.s.) zamanında Keykubād'ın tahta oturması.

Kimesne görmedi ol deñlü ḳırġun

Neṯr ʿāḳıbet bir miḳdār leşker ile Efrāsiyāb ḳaçup ḳurtılup babası olan Peşeng şāha geldi. Babası ayıtdı: "İşüñ böyle ebter kim eyledi."

Beyt

227. Didi oġlına ol Pīşeng server
Senüñ kim itdi ḥālüñ böyle ebter

Neṯr Efrāsiyāb daḫı Keyḳubād pādişāh oldıġını ḥikāyet ve Rüstem-i Zāl'den ʿaẓīm şikāyet idüp erlikde babası Zāl'e ve dedeleri Sām u Nerīmān'a ġālibdir, didi.

Beyt

228. Bu deñlü olsa ger Sām u Nerīmān
Ḳomazlar idi Tūrān içre bir cān

Neṯr ve Efrāsiyāb'uñ babası Peşeng Keyḳubād'a nāme ile ḳāṣid gönderüp ṣulḥ idüp Keyḳubād taḫtına varup Rüstem'e hemān pehlivānluġın ve beglerine sāyir pehlivānlarına manṣıblar vilāyetler virüp ve leşkerine iḥsānlar idüp herkese ʿadl u dād eyledi.

Beyt

229. Gelüben taḫt-ı Iṣṭaḫra oturdı
Cihāndan bidʿat u ẓulmı götürdi

(20b)

Neṯr Keyḳubād cihānda yüz yıl ʿömr sürüp ʿāḳıbet dār-ı ʿuḳbāya rıḥlet idüp yirine oġlı Keykāvus pādişāh oldı.

Naẓm

230. Ḳodı Keykāvus'a tāc-la taḫtı
Nesi var ise gözünden bıraḫtı

231. Cihānuñ böyledür her laḥẓa kārı
Kimesneye ḳomaz ide ḳarārı

232. Bunuñ üstinedür gerdūn ḥāli
Virür her devlet ardınca zevāli

233. Niçe gün bir kişiye virse devlet
İrüşdürür hemān ardınca miḥnet

234. Cihān kim yüz çevürdi Keyḳubād'a
Elinde her ne varsa virdi bāda

Be-ḥükūmet-nişesten-i Keykāvus der-zamān-ı Dāvud a.s.[133]

Keykāvus babası Keyḳubād yirine pādişāh olup ʿadl u dād idüp ḫazīnesinüñ ve memleketinüñ ḥesābını vü defterini alup şād u ḥürrem olup ʿıyş u nūşa meşġūl olmaġın ʿAcem mülkiñi tā Maġrib ḥaddine degin żapṭ idüp ve Süleymān nebī a.s. Yemen ü Mıṣr u Ḥicāz u ʿArab u Bābil memleketlerini żapṭ idermiş. Ve bundan Keykāvus iş içün dīvler ṭaleb idüp ol daḫı virüp niçe bünyādlar bunlara binā itdirmişdür. ʿĀḳıbet Keykāvus böyle memleket ü devlet ü ʿizzet kimesnede var mıdır dirken bir Māzenderānī seyyāḥ sāzında memleket-i Māzenderān'ı medḥ idüp āb u hevāsını ve pādişāhınuñ şevket ü ʿaẓametini ġarīb vaṣf eyledi.

Naẓm

235. Biraz ögdi şeh-ı Māzenderānı
Duʿālar eyledi ögdükçe anı

(21a)

236. Girü ögdi anuñ āb u hevāsın
Yimişin niʿmetin ẕevḳ u ṣefāsın

Neṡr Keykāvus aña biñ cān-ile ʿāşıḳ u fetḥ ü tesḫīrine ṭālib ü rāġıb olup ḳaṣdına leşker cemʿ idüp varılsun üzerine buyurduḳda begleri ve uluları dīvler ü perīler mekānıdır diyü ne ḳadar bunı menʿ eylediler memnūʿ olmadı. Ve Rüstem-i Zāl'sız varup meger ol memleket dīv perī ve cāẕūlar yeri olup ve ol diyāruñ

[133] Dâvud a.s. zamanında Keykāvus'un hükümet etmesi.

pādişāhıyla bunlar ḫoş olmaġla bir dīvi ʿaskeriyle gönderüp cin cengde Kāvus'uñ ʿaskerinden kimin ḳırup ve kimin ṣaḥrada siḥriyle begleriyle ve sāyir ʿaskeriyle ḥabs idüp

Beyt

237. Olara eylediler bend ü zindān
Ḳodı on iki biñ dīvi nigehbān

Neṯr ʿāḳıbet Keykāvus ʿaskeriyle böyle ḥabsde ḳalmaġla Rüstem-i Zāl'e mektūb gönderüp ol daḫı gelüp Keykāvus'ı ʿaskeriyle ḥalāṣ eyleyüp Māzenderān'ı ʿaskerini ve pādişāhlarını ḳırup kendü bir tābiʿlerine pādişāhlıġı virüp Īrān'a şādān giderler. Ve Rüstemle vedāʿ idüp Zābilistān'da ḳoyup kendü Īrān'a giderken Hāmāverān u Berber vilāyetlerine ve pādişāhlarına uġrayup ceng eylediklerinde Keykāvus ġālib oldı.

Naẓm

238. Görür çün ṣāḥibi Hāmāverān'uñ
Bu işi yüregi döymedi anuñ

239. Didi biz olavuz hem ehl-i Berber
Olamazuz bularuñla berāber

(21b)

Neṯr ʿāḳıbet Keykāvus'a Hāmāverān şāhı ḥīle idüp ʿaẓīm cihāzıyla ve āyīni kābīniyle bir ḥūb-ṣūret ḳızın virüp bunı dāmād idinüp ḫargāhından Keykāvus dilber ile ḥaşr oldı.

Naẓm

240. Götürdi bürḳaʿ-ı ṭarfın yüzinden
Yüzin gördükde geçdi kendüzinden

241. O ḥüsne ḳatı ḫayrān oldı Kāvus
Bu resme dir degül cennetde ṭāvus

242. Buyurdı ideler ḫargāhı ḫalvet
Bulur ol māh ile ol şāh vuṣlat

Neṯr ṣoñra şāh-ı Hāmāverān Keykāvus begleriyle oturduġı yer ḳal‘asına ẓiyāfete da‘vet eyledikde babası ḥīlesinden nigār Keykāvus’ı āgāh idüp her ne ḳadar söylediyse istimā‘ eylemeyüp varup gice ile bunları sarḫoş idüp cümlesin ḥabs eyledi.

Beyt

243. Eline bend ü boynuna selāsil
Ayaġına ḳodılar bend-i müşkil

Neṯr ve nigār daḫı aḥvāl içün babasından ġāyet bī-ḥużūr olup Kāvus ile ḥabs iḫtiyār idüp tesellī iderdi.

Naẓm

244. Tesellī virdi göñline nigārı
Nigār-ile geçürdi rūzgārı

245. Fedā ol ‘avrata yüz cān ile ten
Ne ‘avratdur ki yigdür yüz biñ erden

Neṯr ve Hāmāverān şāhı yarın Īrān leşkerini ṭaġıdup ‘aẓīm ṣınġun olup memleketlerine vardıḳlarında

Beyt

246. Ḫaber Efrāsiyāb’a irdi andan
Ki Keykāvus götürüldi cihāndan

(22a)

Neṯr Tūrān şāhı Efrāsiyāb grü bu aḥvālden ḫaberdār olduḳda ‘aẓīm leşker cem‘ eyleyüp Īrān ġāretine geldi. Ve Rüstem ü Zāl’e Keykāvus ḫaber gönderüp ḫaberdār olduḳda ol daḫı ‘aẓīm ‘askerle varup Hāmāverān u Berber leşkeriyle ceng idüp bizzāt pādişāhlarını dutup Keykāvus’ı istiḫlāṣ eyleyüp nigārıyla bile Īrān’a yürüdiler. Ve Keykāvus Hāmāverān u Berber şāhınuñ ṣuçların ‘avf idüp

Hāmāverān şāhından elli biñ ādem leşker geldi. Ve Berber şāhınuñ elli biñ ve ḥişardan otuz biñ ve ḳayṣer-i Rūmdan daḫı bī-ḥesāb leşker geldi.

Naẓm

247. Bu yaña Rūm ilinden daḫı ḳayṣer
Viribidi şeh-i Kāvus'a leşker

248. Çerisi oldı üç kez yüz biñ ādem
Dirildi ṭapusına ḫalḳ-ı ʿālem

Neṯr ʿazm idüp Efrāsiyāb'a gelüp muḳābil olup ʿaẓīm cenge bünyād eylediler diller ile vaṣf olunmaz. ʿĀḳıbet Efrāsiyāb maġlūb olup ʿaskeri münhezim olup ve ḳarār idemeyüp firāra yüz ṭutdı.

Naẓm

249. Bu ḥāli görüben ol şāh-ı Tūrān
Dirīġa dir işüm oldı perīşān

250. Durursam baş u cānum gider elden
Ḳaçarsam işidem teşnīʿ ilden

251. Pes ayruḳ ḳalmadı ʿöẕr ü bahāne
Ḳaçuban oldı Tūrān'a revāne

252. Gelüp Kāvus şeh Īrān'a girdi
Ḳaçanlaruñ ḳamu raḥtını dirdi

Neṯr ol Hāmāverān u Ḳayṣer ü Rūm'u Berber ʿaskerini ki yardımıña gelmişler idi. **(22b)** Keykāvus anlara ʿaẓīm riʿāyet idüp ve icāzet virüp vilāyetlerine gönderdi.

Beyt

253. Yine illerine ṣaldı oları
Duʿālar eyleyüben gitdi varı

Neṯr ve Rüstem'e sāyir pehlivānlarına daḫı iḥsānlar idüp ve inʿāmlar ḳılup icāzet virüp memleketlerine gitdiler. Ve Keykāvus taḫtına gelüp ʿıyş u nūşa meşġūl ve devletine maġrūr olup göge çıḳmaḳ istedi.

Beyt

254. Pes dün ü gün oldı fikre meşġūl
Ki nice bula göge çıḳmaġa yol

Neṯr memleketde ḳanda bir ehl-i nücūm u ʿilm ü ḥikmete mālik kimesne var ise cemʿ idüp göge çıḳmaġa bunlardan çāre vü dermān sū'āl eyledikde ayıtdılar: "Buña ġayrı çāre yoḳdur velīkin ṭaġda āşiyānelerinde birḳaç ʿuḳāb yavrusını cemʿ idüp bir ḳaç gün besleyüp anlar büyüdüklerinde ġāyet aç idüp ve bir ṣandıḳ şeklinde dört cānibe revzenler bir taḫt yapup içine girüp ve taḫtı ʿuḳāblar üzerine berk idüp ve köşelerinden şişeler üzerinde et bağlayup tā yuḳaru ete baḳup uçup yetişmeyeler." Hem eyle idüp göge nice zamān uçup yiryüzi görünmez olup ʿuḳāblar daḫı uçmaḳdan ve açlıḳdan ʿāciz ü zebūn olup ṭāḳatleri ṭāḳ olduḳda bunı bir memleket ṣaḥrāsında indürüp otlar otlayup biñ derd ü elem ile ḫalḳı bunı bulup **(23a)** girü taḫtına götürüp iclās eylediler. Ve herkese mertebesince riʿāyet ü iḥsān ü inʿām idüp Rüstem-i Zāl'e cihān pehlivānlığınuñ berātın yazup virdi. Ve kendü taḫtında ḳalup Rüstem-i Zāl'e bir niçe pehlivān ile ve bir miḳdār ʿasker ile o ṭarīḳiyle Tūrān serḥadine varup Efrāsiyāb'uñ şikārgāhlarına geldikde Efrāsiyāb ḫaber alup ve pehlivānlarıyla ve bir mikdār ʿaskeriyle muḳābil gelüp ʿaẓīm ceng idüp ʿāḳıbet niçe kimesneler ḳırılup Efrāsiyāb Rüstem'üñ cengine ṭāḳat götürmeyüp firār eyledi.

Naẓm

255. Hemān yol ṭutuben Efrāsiyāb ḫān
Ḳaçup Rüstem'den ḳurtardı o dem cān

256. O Tūrān leşkere uġradı ṣınġun
Yine Efrāsiyāb oldı diger-gūn

257. Yine divşürdi Īrānlu ġanīmet
Yine Ḥaḳ virdi kendülere furṣat

Neṯr Rüstem-i Zāl Keykāvus'a vāḳı'-i ḥāli 'arż idüp ḫaberdār olduḳda 'aẓīm ḥaẓ eyleyüp şükr-i Yezdān eyledi. Ve bunları daḫı bir miḳdār zamān geçdikden ṣoñra ḫidmet-i şahā gelüp niçe müddet 'ıyş u nūş itdikden ṣoñra girü Rüstem'üñ göñli tenhā ol cānibden ṣayd u şikār eylemege yalıñuz raḫşına binüp varup bir ḳaç gün ṣayd u şikār eyledikden ṣoñra raḫşın ota ṣalup ve kendü daḫı bir miḳdār ḫāba vardıḳda meger Semengān adlu bir 'aẓīm şehrüñ ḥākimi olan kimesnenüñ ādemleri raḫşlarına rāst geldikde **(23b)** atun getürüp Rüstem-i Zāl'e bīdār olduḳda o yaña bu yaña atını cüst u cū eyledikde bulmayup piyāde izine düşüp Semengān'a varup ol Semengān begi buña 'aẓīm ri'āyet idüp ve kendü ḳızunı āyīnleri üzre virüp

Naẓm

258. O gice ṣubḥa degin ol iki cān
Oluban cāme-ḫᵛāb içinde 'uryān

259. İki başdan irişdiler murāda
Ṣabāḥ olınca yatdılar orada

Neṯr ve atını buldurup bir miḳdār zamān bunuñla 'ıyş u nūş idüp ṣoñra 'avratı babasında ḳalup ve buña güherden bir bāzū-bend virüp evlād olursa ṣoñra nişān içün viresin deyü vaṣiyyet idüp ve vedā'laşup memleketine gider. Ṭoḳuz ay geçdikde bir oġlı vücūda gelüp adını Sührāb ḳodılar. Ve yigit olup vālidesine pederinden sū'āl eyledikde ol daḫı birbir ḫaber virüp ayıtdı.

Naẓm

260. Atañ adına dirler Rüstem-i Zāl
Elif ḳaddini ḫaṣmınuñ ḳılur dāl

261. Atañ Zāl oġludır Zāl atası Sām
Nerīmān oġlı bilür ḫāṣ ile 'ām

Neṯr ol muraṣṣaʿ bāzū-bend daḫı virüp babası vaṣiyyet eyledügi üzere bāzūsına baġlar. Ve bir miḳdār zamāndan ṣoñra ʿaẓīm pehlivān olur. Efrāsiyāb bu aḥvāle muṭṭaliʿ olduḳda ḫufyeten bir vezīr ile meşveret idüp ve bunlan ʿaẓīm ʿasker ḳoşup Īrān ṭarafına bunları cenge gönderüp **(24a)** vezīrine tenbīh ider: "Oġlanı babası olan Rüstem'den āgāh itmeyüp anuñla dögüştüresin. Ola ki babasını öldüre girü anuñ tedārikin ṣoñra āsān görürüz." diyü maḥkūm ısmarlar. Vezīr daḫı bunuñ leşkeriyle varup Īrān'a girüp ġārete mübāşeret eylediklerinde pādişāh Keykāvus Rüstem-i Zāl ile ve deryā-miṯāl ʿaẓīm leşkeriyle gelüp muḳābil olduḳda Sührāb meydāna girüp niçe be-nām pehlivānlar ḳatl eyledükden ṣoñra ʿāḳıbet Rüstem'den bir ṭarīḳ ile ḫaber almayup ve bunı bilmeyüp ṣabāḥdan aḫşama dek babası Rüstem'e meydānda buluşup ceng idüp biri birine ol gün ẓafer bulmaz. Yarındası buluşup babası Rüstem meydānda ayıtdı: "Senüñ sebebüñle nice ḳanlar oldı ve daḫı olacaḳdır. Gel tenhāda senüñle görüşelim." deyü ol daḫı ḳabūl idüp görüşdüklerinde Rüstem başup gögsüne oturup ḫancer uracaḳ zamānda babası Rüstem maḥżā elinden cān ḳurtarmaḳ içün ayıtdı: "Pehlivānlaruñ āyīni vü şarṭı budur ḫısmın evvel başdıḳda baş kesmezler ikinci defʿada ḳatl iderler." Ol daḫı aldanup ol demde öldürmeyüp ıṭlāḳ idüp yarın girü Rüstem anı başup amān virmeyüp yüregine ḫançer urdı.

Beyt

262. Ḳażā ol deñlü baġladı dilini
Ki ṣormadı atasını ilini

Neṯr Sührāb daḫı ayıtdı: "Dün sen didigüñ pehlivānlar ḳavline muḫālif beni **(24b)** aldayup ḳatl eyledüñ. Babam olan Rüstem-i Zāl ḳanımı cihānda saña ḳomaz." didikde Rüstem daḫı ol muḳaddemā vālidesine virdügi bāzū-bendi nişān içün anı ḳolında bulup taḥḳīḳ oġlı olduġına ve muṭṭaliʿ olduḳda üzerine düşüp feryād itdi.

Naẓm

263. El urdı yaḳasını eyledi çāk
İki eliyle döger başına ḫāk

264. Fiġān u nāle idüb āh ḳıldı
Yüzi üstüne yarāzun yaḳıldı

Neṯr Rüstem didikleri baban benim didikde Sührāb daḫı Tūrān leşkeriyçün ve bu aḥvālden vālidesin ḫaberdār eylemek için niyāz idüp ve ḥelālleşüp bir ḳaç sāʿatten ṣoñra vefāt idüp Rüstem oġlı Sührāb'ı ṭabuta ḳoyup Keykāvus'a götürüp Kāvus daḫı acıyup ve Rüstem Tūrān leşkerini Keykāvus'dan ricā idüp ol daḫı ḳabūl idüp ḥaẕersiz illerine gönderüp gitdiler. Ve andan ʿaẓīm mātem ile ṭabuta Zābilistān'a ceddi Zāl'e götürüp meyyitini seyr idüp ʿaẓīm mātem çeküp Zābilistān'a defn eylediler. Sührāb'uñ anası daḫı ḫaber aldıḳda ʿaẓīm mātem eyledi.

Naẓm

265. Yüzin yırtup ṣaçını yolar idi
Ölümin günde biñ kez diler idi

266. Oġuldan ṣoñra bir yıl oldı diri
Vaṭan itdi göçüben ḳara yiri

267. Yazılan çün ḳażā'-i āsmānī
Kim ola menʿ ide olmaḳdan anı

268. Ecel cāmını her kişi içipser
Fenā dārına kim ḳondı göçiser

(25a)

269. Cihānuñ yoḳ durur āḫir ṣebātı
Memāt ile ḳılınmışdur ḥayātı

270. Ecel cāmın içer her cān ser-encām
O şerbetten ṭatar her ḥāṣıla ʿām

271. Ne zer aṣṣı ider kişiye ne zūr
Bilürsen bir ʻamel ḳalur biri gūr

272. Çün olur āḫir-i menzil saña gūr
Yaraġın ol evüñ daḫı bir gör alīfe

273. Tamām oldı çü Sührāb'uñ kelāmı
Nebīnüñ rūḥına gönder selāmı

274. Ṣenā eyle revān-ı enbiyāya
Duʻālar eyle ol Muṣṭafāya

275. Daḫı aṣḥābına hem tābiʻīne
Ki onlardan niẓām irişdi dīne

276. Olardan irdi bu dīne hidāyet
Olaruñ ile buldı dīn ġāyet

277. Olaruñ ile dīn irdi kemāle
Bulardan ümmete irdi nevāle

278. Merḥamet ḥaḳ ola ol ṣāliḥa
Rūḥum içün oḳuya bir fātiḥa

Ḳad vekaʿal-ferāġu ʿan yedi’l-ḥaḳīr Ḥüseyin bin Beşīr

vaḳtü’-işrāḳ fi’l-yevmi’s s̱üleṣāi’s-

s̱āliṣ ve’l-ʿışrīn min şehri

ẕi’lḳaʿdeti’l-lāṭife

fi ḳalʿa-i Ġradaşkī

sene 1030

5.SONUÇ

Üzerinde çalıştığımız ve bir başka nüshasına rastlanmayan manzum-mensur Şehnâme Tercümesi, sade bir dille yazılmış kısa ve öz bir metindir. Okuyucusunu sıkmayan ve yormayan bu eser, kişiyi her ne kadar Şehnâme'den ve muhtevasından haberdar etse de Doğunun uzun Şehnâme geleneğini sürdürmez. İbrahim Tavil'in kaynak olarak kullandığı eserler (*İskendernâme, Behcetü't Tevârîh*, *Târîh-i Taberî*) ve Firdevsî'nin *Şehnâme*'si çok daha uzun, ayrıntılı ve edebi anlamda doyurucudur.

Yapılan tercüme, İbrahim Tavil'in de belirttiği gibi Şehnâme'nin ilk kısımlarından oluşmaktadır. İlk insan olarak bilinen Kiyûmers'ten başlayan hikaye Sührâb ile son bulur. Yazar, özellikle kahramanların ölümüne dikkat çekmeye çalışmış ve bu doğrultuda kahramanların ölümünün ardından mutlaka dünyanın geçiciliğine dair beyit düzmüştür.

İbrahim Tavil, sade bir halk Türkçesini tercih etmiş olmakla beraber; eserde bazı kelimeler sürekli aynı şekilde yanlış yazılmış olup, bazı kelimeler ise zaman zaman farklı bir imla ile yazılmıştır. Cümleler özellikle bir yargıya bağlanıp bitirilmemiş, zarf-fiil eki (–ıp,-ip,-up,-üp) ve vu, vü bağlaçları ile sürekli uzatılmıştır. Bu da zaman zaman anlam karmaşasına yol açmıştır.

Tercümede bir başka dikkat çekici nokta ise İbrahim Tavil'in, tercümesini gerçekleştirirken özetleme ve sadeleşme yoluna gitmiş hatta birçok kahramanı tercümesine dahil etmemiş olmasına rağmen klasik bir mesnevi geleneği ile eserine başlamış olmasıdır. Yazar münacaat, naat ve sebeb-i telif gibi bölümleri ihmal etmemiş, dört halifeyi de unutmamıştır. Tercümeyi sonlandırırken yine bu hususa dikkat etmiş ve dua ile noktalamıştır.

İsmi hiçbir kaynakta zikredilmeyen ve tahminimizce bir başka eseri de olmayan İbrahim Tavil Bursavî, şehnâmecilik geleneği içerisinde kendisine bir yer açmaya çalışmıştır. Umarız ki bu tez ile İbrahim Tavil de bu geleneği sürdüren bir mütercim olarak kaynaklarda yerini alır.

KAYNAKÇA

- ✓ ÇİFTÇİOĞLU, İsmail; "*Karamanlı Dönemi Şehnâme Yazarları ve Eserleri Üzerine"* http://www.aku.edu.tr/aku/dosyayonetimi/sosyalbilens/dergi/IV2/4-%2857-66%29.pdf
- ✓ DEĞİRMENCİ, Tülün; *İktidar Oyunları ve Resimli Kitaplar, "Sultanın Kitabı: Şehnâme-i Türkî*" Kitap yayınevi, 2012
- ✓ Ebû Cafer Muhammed bin Cerir'üt-Taberî; *Tarih-i Taberî*, Tercüme: M.Faruk GÜRTUNCA, Sağlam yayınevi
- ✓ EMECAN, Feridun; *"Banaluka*", Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi, c.5, 1992
- ✓ FAYDA, Mustafa; "*Taberî, Muhammed b.Cerîr"*, Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi, c.39
- ✓ GÖKYAY, Orhan Şaik*; Destursuz Bağa Girenler, "Şehnâme ve Türkçe Tercümeleri*, Dergah yay.
- ✓ GÜLTEKİN, Hasan; *Firdevsî, Şeh-nâme, Şeh-nâmecilik ve Meşâhîr-i İslâm'da Firdevsî maddesi*, International Journal of Social Science, Volume 6 Issue 3, March 2013
- ✓ KANAR, Mehmet; *"Firdevsî"* Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi, c.13
- ✓ KANAR, Mehmet; "*Şâhnâme*" Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi c.38
- ✓ KARTAL, Ahmet ; *Doğunun Uzun Hikayesi*, Doğu Kütüphanesi yay., 2013
- ✓ KUT, Günay; "Ahmedî" Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi, c.2
- ✓ KÜLTÜRAL, Zuhal; *Şerîfî, Şehnâme Tercümesi* I, Giriş-Metin (Doktora Tezi) İstanbul, 1994
- ✓ KÜLTÜRAL, Zuhal; *"Şehnâme Türkçe Tercümeleri*" Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi, c.38
- ✓ KÜLTÜRAL, ZUHAL; BEYRELİ, Latif; ; *Şerîfî, Şehnâme Tercümesi*, Türk Dil Kurumu, Ankara, 1999, c.I, II, III, IV

- ✓ KOWALSKİ, Tadeeusz; *Les Turcs dans le Şahname*, Çeviren: Harun GÜNGÖR, Rocznık Orıentalistyczny tom, XV, 84-97
- ✓ LUGAL, Necati; (Önsöz: Kenan AKYÜZ), *Şâhnâme I,* Şark-İslam Klasikleri:10, Maarif Vekâleti
- ✓ MURATAZAVÎ, Minûçehr*; Timur ve Moğol Devirlerindeki "Şâh-nâme" Taklitçileri*, Çev. Selami TURAN, Aliye YILMAZ, Turkish Studies, Volume 4/7 Fall 2009
- ✓ NUR, Rıza; *Türk Bilig Revüsü, İran-Turan Cenkleri,* Haz. Mehmet SOĞUKÖMEROĞULLARI, Ankara 2012, Grafiker yay.
- ✓ ÖZ, Yusuf; "*Şeh-nâme Tercümeleri ve Sözlükleri*", Name-i Aşina, III, Ankara,2002
- ✓ PAKALIN, Mehmet Zeki; *Osmanlı Tarih Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü II,* M.E.B. Kitapları, Milli Eğitim Basımevi, İstanbul, 1983
- ✓ PALA, İskender*; Ansiklopedik Divan Şiiri Sözlüğü*, Kapı yay. 2007
- ✓ SCHMİDT, Jan*; Firdevsî'nin Şehnâmesi'nin Osmanlılar Tarafından Alımlanması*, Çev.Hatice AYNUR, Nazımdan Nesire Edebi Türler, 25 Nisan 2008 Bildiriler, Turkuaz yay. İstanbul, 2009
- ✓ SERTOĞLU, Mithat; *Şeh-nâmenüvîsler, Vak'anüvîsler ile Diğer Mühim Osmanlı Müverrihleri ve Eserleri I-IV*", Yeni Tarih Dergisi, 1960
- ✓ ŞAHYAR, Ataullah; "*Mukabele",* Türk Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi, c.31
- ✓ ŞENTÜRK, Ahmet Attila; KARTAL, Ahmet; *Eski Türk Edebiyatı Tarihi*, Dergah yay.
- ✓ ŞİŞMAN, Bekir; KUZUBAŞ, Muhammed*; Şehnâme'nin Türk Kültür ve Edebiyatına Etkileri*, Ötüken yay. 2007
- ✓ Şükrullah Efendi; *Behcetü't-Tevârîh,* Hazırlayan: Hasan ALMAZ, Mostor yay., İstanbul, 2013
- ✓ YERDELEN, Cevat; *Divan Edebiyatı Kaynaklarından Şehname,* http://www.turkiyatjournal.com/Makaleler/1633828773_11.pdf
- ✓ TARLAN, Ali Nihat; *İran Edebiyatı*, Remzi Kitapevi, İstanbul

KAHRAMANLAR DİZİNİ

A

Aġrira 88

B

Buyūresb 70

C

Cemşīd ..15, 31, 67, 68, 69, 70, 72, 73, 76, 77, 79

Ḍ

Ḍaḥḥāk ..15, 26, 70, 71, 72, 73, 74, 76, 77

E

Efrāsiyāb15, 29, 86, 87, 88, 89, 90, 91, 92, 95, 96, 97, 99
Ehrimen 39, 64
Ermāyil 74
Ernevāz.....73, 74, 76, 77

F

Firīdūn ...15, 45, 75, 76, 77, 78, 79, 82, 89, 91

G

Gāve 27, 76
Gürşāsb..... 89
Güstehem..... 48, 87

H

Hoşnek 15, 40, 64, 65

İ

İrec 33, 45, 78

K

Kermāyil 74
Keyhüsrev 4
Keykâvus 4, 49, 50, 51, 52
Keyḳubād..... 15, 91, 92, 93
Kiyūmerṣ..... 15, 36, 62, 64, 65

M

Menūçehr 15, 45, 78, 79, 81, 83, 84, 85, 86
Mihrāb 81
Mirdas.....70

N

Nerīmān 28, 79, 81, 82, 92, 98
Nūder 15, 28, 81, 83, 84, 85, 86, 87, 88, 89

P

Peşeng..... 48, 49, 85, 92

R

Raḥşın 98
Rüstem 4, 30, 34, 47, 49, 50, 51, 52, 81, 82, 83, 86, 90, 91, 92, 93, 94, 95, 97, 98, 99, 100

S

Sām. 15, 28, 36, 63, 79, 80, 81, 82, 84, 85, 86, 92, 98
Selm..... 33, 34, 45, 78, 85
Simurġ 80, 81
Siyāmek 64
Sührāb..... 98, 99, 100, 101

Ş

Şehrināz 73, 76, 77

Ṭ

Ṭahmāsb 89
Ṭahmūrş..... 15, 66, 75
Ṭūs 87

T

Tūra Çīn u Māçīn 33, 78

Z

Zāl.....81
Zev..... 15, 48, 49, 89

TRANSKRİPSİYON CETVELİ

ا,ء	a,e, ’	ص	ṣ
آ	Ā, ā	ض	ḍ,ż
ب	b	ط	ṭ
پ	p	ظ	ẓ
ت	t	ع	ʿ
ث	s̱	غ	ġ
ج	c	ف	f
چ	ç	ق	ḳ
ح	ḥ	ك	k
خ	ḫ	گ	g, ñ,k
د	d	ل	l
ذ	d̲,z̲	م	m
ر	r	ن	n
ز	z	و	v(o,ö,u,ü,ū)
ژ	j	ه	h(a,e)
س	s	لا	lā
ش	ṣ	ى	y(ı,i, ī)

TIPKIBASIM

از لدن حی برتدی نورن انك — انك نورندن انوارن جهانك
اوك انی قلدی موسی دانی اندن — انی خلق ایتدی مخلوقاتی اندن
معانی کوهرینه کان اولدر — حقایق درینه عمان اولدر
اکرچه بو البشر ادم کلوبدر — ولی احمد اب الارواح اولوبدر
نه عالم بلاو واردی نه ادم — که اول جان حقدر واردی اولدم
وجوده کرچه ارکچه کلهی ادم — ولی عینك احمد در مقدم
چه کر اخر زمان پیغمبریدر — دوکلی اوك کلنلر سرورید
جهانی نکمز و ظلمتدن اول ایدی — حقی بالطلدن اول ایردی سیدی
صراط المستقیم اندن بلندی — بو جنات نعیم اندن بلندی
انی کچدی رحمة للعالمین در — انکچی مصادق الی عد الاین در

فی بیان معراج النبی علیه السلام

ماکر کیم بر کیجه اول پیك سخرت — رسوله کلدی دیرای کان رحمت
جهانك بختی سن استمه اویخو — بو کیجه وصلت استه اویخی یو
براق برق سیره عرش سوار اول — سمای سیر ایدب قدسی شکار اول
سلام ایار سکا اول رب عزت — دیار حاصل الملطایی که قربت
اولوبدر مقدمی که حی رحمتان — بز نمشدر سنکچی سحر و احمان
رکابیکه شرف بولسن ملکلر — ایاغی که یوزن قوسن فلکلر

کوك اهلی طاپوکی کوریلکه محتاج — که ایدن لر مبارك باد معراج
ایزك توزینه بلز اجدی کوزن — دیار عرش الغینه اوره یوزن
سوندی مصطفا اول اجرادن — ثریادن یکا کتدی ثرادن
قدم قوی عرشدن اکار رویه — دانی بقمادی اکار و برویه
ایلار و کچدی حزن و جسم و جاندن — عالم یوقار و دیکدی لامکاندن
قدم باصدی چو ملك لامکانه — اوزندن واردی ایردی کچدی جانه
اولوب عین الیقین ده قرة العین — ابر بلوق کبی کچدی قاب قوسین
جهت قلمادی اشاغی یخار و — دینلمز اوراده اکار و برو
نه وعده انمش ایدی حق اوزینه — وفا ایتدی انی هب کندوزینه
چو حق کندوزن اندی کا اظهار — بو روی قبله کندوبی انوار
دینلمجك کلمجیلر دینلدی — نصیبی نکه وار حقدن قی نلدی
بز قلوانتی چون بولدی غفران — نیه دن بکا ایلدی حولان
اوزی غرق اولدی حقك نعمتینه — کتوردی هدیه اندن امتینه
حقك هوم نجیاتی نیلمی — انك اصحابنه اولسن تمامی
دانی الیه و اتباعنه هم — دانی از واجنه اشیاعنه هم

نعت ابو بکر صدیق رضی الله عنه

امام اولیا بو بکر صدیق — قوی دن انك ارتی عدل تصدیق

لا تغيره الاشهر على مكانه وانت متحيره الله تعالى

شریعت جسمنه اول قرة العین — رفیقی در رسولك ثانی اثنین
رسوله بوك دمنك یاراولدر — بنیله اذ هما فی الغار اولدر
رسولك امتینك ثانیسی اولدر — اول تصدیق ایدن صراجی اولدر
جمیعی امت ایمانی سراسر — چکلسه اولا صدیقه برابر

نعت عمر فاروق رضی الله عنه

عمر کیم دین انکله بولدی اتمام — انك دورنده بولدی شوکت اسلام
انکله ظاهر اولدی هر طرف حق — انکله بولدی دین بازاری رونق
اوزاو غلبه دانخی بقمزدی اصلا — حدود شرعی حوش ایلدی اجرا
ایدردی اول حقه شکر و سپاسی — حلیفیلکن مرقم دی لباسی
بنیدر صکره کر اولسه پیمبر — بنی ایدر که اولا ایدی عمر

نعت عثمان ذی النورین رضی الله عنه

امیر المؤمنین اوچنجی عثمان — که جمع اولدی انك عهدنده قرآن
اوزیکیم جامع قرآن ایدی اول — حیا اتسی عجب سلطان ایدی اول
سوزی شیرین ایدی یوزی منور — صناسی فزر ایدی جسمی مصور
بو اجری کوریکیم کاحاصل اولدی — شهادت برله حقه واصل اولدی
نه رنك اوینادی کوراتکله نادان — که بو یاندی انك قانیله قرآن

نعت علی ولی رضی الله عنه

امیر

امیر المؤمنین درد بخی حیدر — ولایت تخته اول ایدی سرور
اوزیکیم تاکرینك ارسلانی ایدی — جاکردن مصطفانك جانی ایدی
شجاعت استریسك کل سوزی کس — دیدیلر لا فتا الا علی یس
اکا کشف اولدی اسرار الهی — بیلوردی جمله اشیانی کماهی
بنی عمله مدینه درقی اول — بولوردی کیمسه شهره قاپوزیلا

تاریخ سلطان غوری حاکم ولایت مصر فی ٩٠٦ سنه

لطوز یوز التی یل هجرتنی اچدان — ایرشمشدی که غوری اولدی سلطان

افتتاح کتاب

نثر سلطان غوری مصرده سلطان اولدقده مولانا عجمی فردوسی طوسی
سلطان محمودی زبان فارسی اوزره نظم ایلدوکی شهنامه اولان شاه نامه
مصرده سیدنا منه بر شاعر لسان ترکی اوزره ترجمه اتدردکی شهنامه
لطفندن اوتوز جزء مقداری نظمله غایت مفصل و مطول اولوب سوزده خلیده
کتورلسی لکن اولمغله ابشی حقیر بر تقصیر ابراهیم طوبی مقابله جی بو سنه
مطالعه ایدیلرك خیر دعاسی ایچون بلاسنه بیك اون طقوز تاریخنده لواء
بو نه ده قصبه محروسه بنا الوقه ده احتصار اوزره مثالی انتخاب ایلدم
صورتده عینیله محلنده بعضی ابیاتی دخی نقل اولندی ۞ اکرچه تاریخ طبری
و مجمع التواریخ و احمدی نظم ایلدوکی اسکندر نامه سنه و سایر مطالعه ایلدوکمز

Ibrahim Tawil Muqabeleci 1019 = 1610 Bangalore

تواریخین بعضی بری مغایر و مخالفدر • ولیکن عجمده ذکر اولنان
فردوسی طوسینک شهنامه سی صحیح در دیو استعمال اولنوب حالا عمل و اعتبار
اولنمق اوزره اولمغله غیری تواریخلرینی بو بنده بر کلام داخل و محلی ط
اولنمامشدر • و کیومرث دن بکا وسه کلمجه یه دکین در غالبا همان
اولکی حالی اولمقدر اول کسی که پادشاهی کرد در دنیا کیومرث بود
کیومرث جهانک اولا پادشاهی اولوب اوقتی دیازمق و کلمک بیچاره و
نیجه صنعتلر و هنرلر اولادینی ده اول ایجاد ایلدی • و نسبنده اختلاف
اولنوب اوچ روایت ارباب تواریخ دن نقل اولنمشدر نظم

خلاف اولمغله بر زمان نسبنده خلاف اولمایسه اولمغه اول بسبنده
کیمی شیث و کیمی دیمشلر ادم بو ادم اوغلی در دکل اول ادم
دیدیلر بعضیلر نوح اوغلیدر اول حقیقت کوز لسک بو در رقیق بولدی
بو رد در دیمجی اوغلی نوح ایدی اول کوزه اوزکه سندن ازلی اینان
دیدیلر نوح ایدی اوغلی سام اولدی بیتحاق فهمه بو مقولی اولدی
ایرشدی عمری دیرلر بیک یاشنه کزردی طغیانلر ایچنده اوزیشنه

نثر اولکی روایت ادم علیه السلام اوغلی در • ایکنجی روایت ادم اوغلی
اولان شیث علیه السلام اوغلیدر • اوچنجی روایت نوح علیه السلام
در دیمجی اوغلی سام در • و بیک یاشه عمری اولمغه پادشاه دانجی اولمادین

خلق قدر

خلق بدن قطع علاقه ایدوب طاغلره وحوشلر ایله انس طوتوب کزوب الله
تعالی یه طاعت و عبادت ایدردی • و فیری لباسه اولیجق قیاقلر در ایشدی
لباسی و تاج کیوب و بیشار بیوب اوتاردی • و اهل فال نوح ده بر اولو
طاغ ده مغاره کیروب و انک قلبی مصکره الهام ربانی و عنایت سبحانی
اولمغین • بابل ایلنده اینوب جهانک خلقه پادشاه اولوب بنجه شهرلر و عمارتلر
بنیاد ایلدی اصل کندو ایچون ایکی عظیم شهر بنیاد ایلمشدر بیت
اول ایکی شهری ایشتدی خداوند بری اصطخر بری سی دماوند
نثر قیش و یاز اصطخرده طورب نهایت کاه دماوندی دخی کلمکدی
و دیولر پریلر و جنیلر و شیطانلر بونک حکمنه محکوم اولوب زبونی
اولمش ایدیلر غایت اهل علم و فاضل و صاحب شجاعت سیاک نامنه بر خوب اوغلی وار ایدی
وار ایدی بر کوزل اوغلی و شاهک نظم که یوزی طلعتدی مهر و ماهک
انک ادینی سیامک ویرمشدی جهانی انک شیله کورمشدی
نثر مدام مملکت و حکومت امرنی بو نکله تدبیر ایدردی • و دنیاده دشمنی
یوغیدی • ایکی بو اوغلی دیو بیلمیدی کیرو کندو زندن کربلدی تو زنشت و بو دین
اوغلی یو ایدکیوب بر نه وسیاکمه وسایر ادمی زاده دوست اولیجق • تمامانو
ایدوب عصیان اوزره اولوب اطاعت ایلمیوب روز و شب ضرر و زیان قصدنده
ایدیلر • ایله اولسه کندوی کوشدشلر و هر وقتی زیاده ایدوب کیرو یتالمق اولمز

دیولری اضلال ایلیکین • عساکر جمع ایلیوب جنگه آغاز ایلدکده کیومرث
سیامکی داخی دنیا لشکر ایله کوندردی مقابل اولوب اول زمان جمله وحوش
اولمغله • دیو سیامکه کمک برای بنی نشهید ایدن لشکر و مدهوش اولوب
لما غلوب کیومرثه کلدی • کیومرث داخی اهل ایدوب دشمانلرن انتقام
الیچون • حق تعالی حضرتلرینه نیجه یلمنا جات ایلدی **بیت**

تضرع ایدوب درگاه حقه ایرشدی فغان واهی حقه

نثر وجانب حقدن ملک کلوب سلام کتوردی عسکر جمع ایلیوب دیو ایله مقابل
اولدی بوحق تعالی حضرتلری فرمان ایلدی دیدکه • سیامک دخی هوشنک
نامنده دده سی کیومرث یانندن بر سار صاحب شجاعت جوان اغلی اولمغله
بونی عساکر سردار ایدوب دیولر اوزرنه ارسال قیلدی • وارد قلدی • اول وقتده
دشمانلری الن بابای سیامکی قتل ایدوب دیو بلیدی هوشنک اولدی عسکرن
برکندی پریشان ایلدی • واز زمانده ضیاکر کیومرث وفات ایدوب هوشنک تخت نشین کردی
اوتوز یل حکم ایدوب شاه اولدی **نظم**

جهان حالی بیان ایلدی اشعار اولدی
زمانک بوم در هر لحظه حالی که هر بر دولته ویرر زوالی
جهانده بر کیمسه کیم مردی هیچ که بقدر قابلیت ملکدن هیچ
خیال دراشتی سر تا سر جهانک کوزلک اچ مکر نه اللهم انک
کیومرثه ایرب امر الاهی قدری هوشنک باشنه تاج شاهی

دربیان به تخت نشستن هوشنک هوشنک غایت عاقل و عادل
پادشاه اولوب نیجه صنعتلر ایجاد ایدوب و طاقلر اودی جیقاریب و الله تعالی
نور بردی دیو اولاد اوده طبعی بوندن قالدی • وکمی ایله دموری یمشاق ایدی
اندن درلو درلو التار ایلک وحیوانلی جنس جنس ایدیب بری بوندن ایرو
اتارن وسنی دلارن ویلغارن یملک • ودریارندن لباس ایلک و روحشدن
وغیریدن هر درلو کوزکلر یاپمق • واتارندن وکوزکلرندن حاصیتلر
یازمق • هوشنک دن قالدی **نظم**

حکومت ایلدی قرق یل تمامی اولور دورکن راحت خاص و عامی
ایرشدی اخره پس روزکاری دوکندی ساعت ولیل و نهاری
جواخر ایلدی دور زمانن زمانک بولمدی بر دم امانن
زمانه ویردوکی ضمانکه قالور اکر بر جنه اوسه بینه الور
چون اولدی کتدی اول اشه بی جهانک براغلی قالدی ای صورتلو اوزنک

پادشاه طهمورث دیوبند در زمان ادریس ع م اغلی طهمورث
دیوبند غایت ایله عادل و کامل اهل رای و صاحب تدبیر پادشاه اولوب عدل
وداد ایدوب اول دخی نیجه صنعتلر احداث ایلدی • وحوش و طیورنک الکه کوروب
وبسیاری موسی ایدوب و بونلر ایله صید و شکار ایلک بوندن قالدی **نظم**

اوچرقوشدن که وار در تیز پرواز دخی دیکی و شاهین کبی شهباز

بولاری اوکردب صید وشکاره کتوردی هر زمان بصیدی کناره

نثر وزانلنه دیولر جمع اولوب اوزرینه عظیم عسکر جکوب اولادمی
مبالغه لشکر جمع ایدوب دیونلر ایله جنك ایلیوب واوزرلرینه اسم اعظم
اوقیوب عون حقله ظفر بولوب بنجه سن هلاك وبنجه سی بحبس ایدوب حبسنده
اولانلر امان دیلیوب وادمی زاده اولی وانفع اولاجاق بنجه مصنعتلر
وایشلر وهنرلر یازیلر پادشاهه تعلیم وتفهیم ایلدیلر نظم

پس اندن شاهه عرض اتدی هنرلر کدهبریدی دکولمز وکهرلر
یازو یازمانی شاهه تعلیم ایلدیلر دکلبردرلر اوتوز قسمی ایکلر
قوس ایلدیلر شاهه تعلیم قیچوش کلدی کندویه بی تفهیم

نثر شاه دخی دنیانك اندن یك حظ ایدوب بنلری بندن خلاص ایلدی
وزانلنه دخی مخصوص قطعه اولوب غبارلر کوندلر کوکتیوب بفضل ایه معاونت
ومظاهرت ایدوب اردیوب بی غایت وبا اولوب خلق قریلیوب هرکس
سن کلوسنك شکلنی وصورتنی تصویر ایدوب هرکس انی قارشو سنه قویوب
واویوب وکاطیوب بدیه طمع اتدی قلدی ویاکز کلدی وبو نیه طمعدن بیتر اوسه انی
اوتوزیل حکم ایلدی جهاندن نظم اولورلر ایلو کون امن امانده

جهانك بودر رسمی اوجی اینی دکلمشدر اندن بهیچ کیشی
دوکلدی عرض جون اول اجمنك زانی کلدی شاه دیو بندك

اجل

اجل چنکالنه اولدی کرفتار براندی تاج تختی جار وناچار
براوغلی قالدی اندك ادی جمشید کوزل صورتلو ایدی صنعتکر رشید

بدتخت نشستن جمشید در زمان نوع ۴

جمشیدك ادی جم ایدی
بشید کوشتلر غایت کوزل اوغلنه خلق جمشیدی دیدیلر یعنی کوشتلر جم
دیمك اولور وعاقل وعادل اولوب اولادمی بنجه ایشلر وصنعتلر
اختراع ایلدی وهردرلو جنك آلتی دوزدی وآت بیمك وایر واویلك
ودمردن زره وجبه وجوشن ایلمك بونی قلدی وبنی آدمی الی بیل مقید اولدی
تمامی الی بیل بو ایشلره رنج بیت چکوب صورتنه کتوردی جوهر کنج

نثر وادمك مزاجنه کوره نافع اولان یازو قیش لباسی کیمك وطعام یمك
اول ترتیب ایلدی وانسانی دخی درت بلوك ایلدی بر بلوکی پادشاهلر قاپوسنده
خدمتده قابل خاص دیو تعیین ایلدی وعلم اهلنه طلغارده مقام ایدوب خدمت
عبادتده وریاضتده ایلیلر دیو ایکنجی بلوك ایلدی واوچنجی بلوکی جنکیلر اوزره
انتخاب ایدوب پادشاهلر عسکر اولمق ایچون عالم اوزرینه جهاد وبکارلغه آلدی
تیمار وعلوفه تعیین ایلدی ودردنجی بلوکی زراعت وحراست ایچون
رعایا قسمی اکنجی تعیین ایدوب اصلاحی عیری ایله قرشیسی هر بری اوزرینه مشغول
اولمق ایچون تنبیه ایدوب الی بیل دخی بو ایشلره مقید اولدی بیت

بنه بر الی بیل مدت تمامی یدی ایچون دیشردی خاص عامی

نثر وایله عالمه چوق بحشتار ایدرب بو دیری وجیتار حکمنه مسخر
اولوب بو ناره درلو درلو بنالر بنا ایتدردی • دیوارلر وقبه‌لر و
کمرلر وقصرلر حمامار وطاقار فازوی دلوب مونارده بسیم وزر وسایر
کهر ودرلرده ایچی لاصدن بیچیقار متی ایتدرر قالدی • واوناردہ ایچیلر
کافور وعنبر وسرو وکل بنفشه ومسکار کبی اول اولدی • وکل لر بنا ایدن
وصوبه صالوب دخی الحی بیل مفقید اولدی بیت

ینه بر الحی بیل ممدت تمامی بو ایشارا اوستنه ویردی نظامی

نثر بو ندن صکره بسم وزردن وانواع کهردن کمر ایچی بخت دوز
واوزرنده اوتوروب دیو وپریار وجیتار هواده کتوروب انواع ساز ایله سرور ایدر
عیش وعشرت ایدر ایشتر وکی برده مسر ایلدی • اول کونه اول زمان نوروز
دنیاده جالا عجم بیل باشلندی وبو عظیم صحبتار ایدرلر نظم

هله جمشید بو ایش حاصل اولدی مراد ینه جهانده واصل اولدی
چون اول اخته اوتوروب اولدی بیروز قوی یارلر اول کونک ادینی نوروز

نثر بو ایش اوستنه وچوق ایل تمام کچوروب برکون جمشید اولدی صفت
جام جمشید ونه قدر حکما وارسه جمع ایدوب حکمنه وصنعتنه بو جام
دوزرلر فلکمارده هر نیکه وارسه واقاوارنجه دوریلدی • وماضی ومستقبل
وحال یعنی کچمش وکلجک احوالی اکر • وحالا دنیاده اولان قصه‌لر ایچنده ظاهر
ملعوم

معلوم ایدی • واستدوکی زمانده دخی ایچنده اب وباده بولنوب هر نقدر
ایچرلر وبالتی اولمزدی • وایچنده ایچی نقصسز وسرور مدام فرح اوزره
اولوردی بیت بو درکیم اکاه درلر جام جم دیدیلر اکلمه کلدی جوش ایلیم جمشید
نثر وحکما طلسماده دخی کلبرخاتم دوزب موجبیله انس وجنه حاکم
ایدوب بیلدی یوز بیل عمر سوردیلر کون جستانی کوردکلرده ودنیانک مسخر
اولمغلری دخی ابلیس ازدوروب دلنه نزول اولوب • بنده غیری خداوند عالمه
یوقدر دیو خالقه عصیان ایدوب خلقی قدریه سجده ایلدیلر دیو دعوت ایلدیلر •
خلقه جوش کلیوب وقوی ایتمیوب انی دلکمه باغلیوب • ودولت وزمانه
اللنه نوزده وندرب ویل قطعا اولوب خلق اللنده نفرت ایلدیلر نظم

نه جوش دیمشدر عاقل اولانلر جهانی بخریه ایدوب بلنلر
صفاین حقدن یولنده اوله اوغلی که کلیه باشی که کی باوز کی بن
کتی کیم تاکری شکرینی اونیلر اللنده تاکه نه ویردیسه یکلر
چو جمشیدک قرالو اللنده کوتی کوزینه کوردیلر دونی کی نی
کاصحابی کی حق قالدی حواله که دوکه دوکه جانی ملک اله

مسلط اولدی ضحاک بر سر جمشید روایتده درکه بر کون ایچنده
بر کریم الذات فرشته معلم اولوب سرور اولدی مرد اسلام اولوب عاقل ودانا
وماننده خاتم علی اهل سخا حاکم واریلدی • دوه وات وقیتی دوه خروس

در اوچی اتاندن بنجه بیله مالك ایشی کوچ قرابه معرکه افلام واحسان ایدی
برانغلی واریدی اول اهل دینك **نظم** جرانغی ایدی همادی زمینك
ولیکن دولتی باشدن ایراقدی سعادتدن نصیبی ازقدی
ادی ضحاك ایدی اول نوجوانك دلاور پهلوانیدی جهانك
نثر مولدی ادی بیوریسب ایکی صاکی ضحاك دیو ادینی لقب اولمشدر
پهلویجه دلیجه بیوران اول بیله دیرلر اسیت دخی ات دیو قوتدر
اول بیك سیم وزر جمله اتنه ملك اولوب قورسنك اولمله ادینه بیوراسب
دخی بیشاوردر ضحاك بنجه دکوندز صیدو شکاره وعیش ونشه
مشغول ایکن بر کون ابلیس بر کمز ایلیس بر پیر انسان صورتنده کلوب
کلوب مدح وثنا ایدوب ملایم سوزلر ایله کلمکلر الدی بهزدن سؤال
ایلدیسه جواب ویردی وایکیدن بردن نصیحت وپند طریقنه بکا باطل
حق وخطا صواب کوستردب کوکلنی وفکرنی ضلالته دوشوردی
برکون دخی پیر ایدی ای شاه سیز مخلوقدن بنجه نصیحت وپند دوازنهادن
سن بلیه جکم وارمدر پاشت تنها ایدوب سویله دیرکل ایدی بنم سکا
سن بلیجك سوزلرم سکا یاراوسکا اولی وانفع در امدی خلقدن
کیمسنه دیمیوب قبول ایدن جکمی نصیحت وانلر ایله تایکم سن بلیه بم دیدی
بکت ساده دل ایدی قلاوز طاکا نه یکم اول دیدی بوانلر بجه ایدی اکا

نثر پادشاه دخی ساده دل اولمله عهد وانلر ایله قبول ایلدی ابلیس ایدی
اولا ایکی حاکم اولدی دخی مملکتی حلال وزیان جوقدر وبابك عمری
اوزن دریلورم انی قتل ایله تاکه خزینه ومملکت سکا تنها قالی پادشاه ایدی
وعیش وعشرت مکمل ایدی بابك دوردکی سکا یکم دیرلر دیدی
ضحاك کوکلنی بیخور اولوب اناسی ادم بنجه اولدرسون دیو جواب
ایلدکی ابلیس ایتدی خود سوز لمی نصیحت عهد وانلر ایلدك یوزن دخی
بکا قایل بولمقدر کیرو سکا عاید وراجع درر دیدی **بیت**
بو ایشلردن بکانه اولا عاید سکا راجع درر جمله فی اید
نثر وسوز محطر تمز سك صاکن دوبی بیشمان اولمسن وایلکلك
عهد وانلر نه جواب ایدرسیز دیو اقلیم ایلدکی ضحاك ایتدی بلم بنجه
اولدوردیك ابلیس ایتدی صباح وقتنده باغ وبستانه طاعت وعبادت
ایتمك ایچون زوار ایچی یولنی بردیرسن قوی قازوب خاردخاشاکی ایله
اوستنی اورت تاکه ایچنه دوشوب هلاك اولسون هم ایله ایدر ایچنه درشوب
هلاك اولوب ضحاك دخی تخت کچوب پادشاه اولدی کیرو ابلیس بر جوی
یکت صوزندن کلوب اوستاد طباخ مطبخنده هودر اولنجه بشر یکت فادرم دیدی
هزمندادم طباخ اوستاد **نظم** هذا ایچی چیقرمیشیم ایی اد
ماوکلك خلقنك اولمشم چوق هرده باکا باکزر بر کشی یوق

نثر پادشاه قول ایزد الله مطیعی تسلیم ایلدی • اول دخی انسان کورمدکی
وایشتمدکی کفتار ایشورب بیلدردی • پادشاه دخی حظ ایزد دوستنه
یزدن نه دیار سك استه دیدی • ابلیس دخی ایتدی بحضا تقرب
حاصل ایلمك ایچون ایکی اومور زنه اویه یم دیدی بیت

دیلارم ایکی اومور زنه اویم که کوره جرمتوی خلق عالم

نثر پادشاه دخی بقبل ایزد ابلیس اویوب غایب اولوب اومور زلرنه
ایکی یلاون بتردی پادشاهم غایت الم ویرر اعالمك نه قدر کما اولاسه
دفع وتسکینه چاره ودرمان بولمدیلر عاقبت ابلیس طبیب صورتنه کلوب
هرکون ایکیشر ادم قتل ایتدرب بیناری یلانك ویرب دخی دفع اولوردی
کوز تکلیفنه اول ابلیس ملعون نظم که اومادی بونك ایکی براودن
دیلار یکیم از اولاد نسل ادم بی شاله ادم اهلنه زیبی عالم

کرفتار کردن ضحاك جمشیدرا ودو نیمه کردن باره

روایت درکه جمشید دولتنه مغرور اولوب بن خلایم دیو یکا سجده ایلمك
خلقه حد دن بیرون جور وجفا ایلدکه • خلق قول ابلیسه فرار ایلدی
ضحاك دخی قوی بهادر پادشاه اولوب خلقه اورایلمکله • خلق پیوسته کلوب
جمشیددن شکایت ایلمکه کلدیلر • ضحاك دخی عزیز عجم زعظیم لشکر جمع ایلدی
بابلدن یکا جمشیدا وزرینه وارد قلدی • جمشید دخی تختنی راقوب فرار

ایزد طفوزیل پنهان اولوب ضحاك مملکتنی وتختی وخزینه سنی جمله
ضبط ایلدی • صکره جمشید بحر چینی یکی بکتمش ایکن • اردنجه لشکر
کوندرب طوتوب کتوردب ضحاك انی سرایه بچیتوب ایله دو نیمه ایلدی •
فنی جمشید وفانی تختی انك نظم براولوشهریار دیو جهانك

فنی شهلی فنی مال وخزینه بریسی بردم ایتمدی از زینه
یدی یوز یل جهانی عمر سوردی ایو یاوز نیکم وار ایسه کوردی
اوزن عمری تیدرس ایستوب کیدرس دنیه دخی نیکم قویوب
چو جمشید بکا نینه کلدی محنت ایدر ضحاك که اندن تاج ودولت

نشستن ضحاك بجای جمشید در زمان نوح ع م

روایتدرکه چون ضحاك جمشیدك برینا وتوردب پادشاه اولدی بیرك یل عمر سوردی •
ویکین خلقه بدرا ایلیوب • ابلیسه اویوب عالمك عدل ودادی کوتردی •
اهلندن منصبلو بنا اهلنه ویرب سحر صاحبی جادولر وقتلنه وارسه
اهل سترو دولتنه ناسزا ایمسنلر زاتنه یوز ویرلدیلر • مکر جمشیدك
غایت ایکی جوب قزی وارایدی • برینك ادی شهرناز وبرینك ارزو ایدی
ضحاك انلری قاتنه وحلیتنه لوب زیاده حرمت وعزت ایلدی • وامور زن
اولان بلانلری انجق هرکون ایکی ادم قتل ایدرب طبیب لانه شیطان وورایکی
قزی مقتولك ادی بیناری بن چقرب اول ایکی بلانه بیرور ارلردی • روایتدرکه

اول ایله دین و دنیا ایله مقید ایکی شهزاده وار ایدی بیرینه اوایله
و برینه کیم ایله دیر لردی • اراده سوزلیشوب و پادشاهم طماع اولوب
مطبخه کیروب اشجیلوب ایدب اول مقتول اترک برین ازاد ایلیوب دیارکی
اوتوزادم اولنجه صقلیوب صکره کیجه ایله خلاص ایدوب و بر یسنک بینه
قویون بینی مخلوط ایدوب اول اطلاس بیر دوردلردی • بونک اوزرینه
برنجی یل کجل کلدکده خلاص اولنان دانمی کچیلر وقویونلر وب
انکردنمی اوبانی شمی بنجه ادم طغارده جمع اولوب بسلنورلردی •
عمارتلردکل انلاره ماوی نظم طی تارکر باشلرینه طاغ و صحرا
کچیلری وجامی سلر صغرلر سوی دیر ایچرلر و یاغی یاغرلر
نثر ودخی هر کیمک جوب صورتلو اصغلی وقیزی وار ایسه سرایه
کتوروب هوای نفسنه اویوب بونلر ایله صحبت ایدردی نظم
سرای ایچنده صقلاره رکتوردر ایدر صحبت اولادکله اوتوردر
کوزاد ردایما نفسی مرادین نه دیمس قوردی شاهلغی نه دیدی
خواب دیدن ضحاک ناپاک روایتدر که چون عمری اخرینه
قوقیل قالدی اول ارنواز ادلو اولانز قویله سرایه ایلی یاتورکن رؤیاسنده
کوررکه • بر قصر عالیده اوچ کشی چیقار • الرنده بر رکرز وار در •
بر یسی اول کرزایله بونی محکم ضرب ایدر • وبونلردن قصر قاعت الانز
بر یسی

بر یسی بوینه و دست و پاینه اهندرب بندلر اوروب دماوند طاغنه
الوب حبس ایدر • ضحاک بونی کوریجاق خوابدن بلکلیوب لرزان
اوزره قیامکلورشو یلکه سرایی صدا سندن صارسیلوب • جمله یاندن
وسرایدن اولانز قیزلر بلنمالر • اولاغنه انکیز ارنواز اولانز قیز
احوالدن سؤال ایلیوب بودخی رؤیاسن دیرلک • ایی عادت دکلدر
یارین معبرلره تعبیر ایتدروب دشماندن حذر اوزره اولمق کرکدر دیو
جواب ایدر • اول دخی یارین قتل معبر و منجم و اریسه و ضمیر مالک
فراست اهلی ادم و اریسه کتوروب دوش تعبیر ایدوب بونلر صوروب
اقدام ایلدکلر • اشبو منجملر ایدر اولی بو دعا ایدوب ایتدیلر • ای پادشاه
سن برادم اولدرسن انک ایلی فریدون نامنه بر کیمسنه ظهور ایدوب
باباسی قانن الوب • باشکی تختکی الورکی دیوور نظم
فریدون اولیسه رادی انک اولیسه شهریاری بو جهانک
اولاجاق ایش اولیسه چارو ناچار کرک سن کوکلرکی کیدک طی ذکر ایلمار
نثر ودخی اناسندن وجوده کلمشدر وجوده کلدکی اناسی چی یانلر
یانلنه طاغلر اینک سوی دیر بسلیوب صقلسم کرکدر بکا چاره بوقدر تقدیر
الهکلردیکلرنی اول ازدانن وجوده کلن اقلیمن یاز قدر مقید اولدی

در زمان ولادت فریدون کوید

چو مدت ایردی کلمای ایله کون وجوده کلمای اتادن فریدون
نثر فریدون بابالری طهمورث اصلندن نسله نوح دم ایدر بر
پهلوان و اوجاق و وسعتی و نوح ایله بیله کوبه کیرمش ادم ایدی • او
فریدون اتاسندن دنیایه کلمکدن • بر زمان یاتدن بسلیوب کیر و جان
طاغه ویرب اوچ پس سی دیاره بسالر • صکن طاغده مغاره ده
بر ریاضت اهلی پیره راست کلوب • اون اوچ پس ایسلنوب تربیه اولنوب
اون التی یاشنه اولدقده • شهره کلوب اتاسی بولوب باباسندن
سؤال ایلمکده • نه اصل ادم اولدوقنی اتاسی دخی تقریر ایلدی • وسن
طاغه مغاره ده اولیپ تربیتنه ایکن • ضحاک اوزرینه چوبانی قیلیب
ضحاک بولوب قتل ایلدی • واوده منزی اوده اورب و بابانک دخی
بولوب قتل ایدوب بنی بلاسنلر بدر دی بیت
ایدوب طهمه بدی انی بلنلر که بنی بر ایدی هر کونلر انلر
نثر اتاسی بویله خبر ویردکن اول دخی هندستان طرفنه فرار ایلدی •
وضحاک ایدوکی ظلملرینه پشیمان اولوب بکلرنی و مملکت اولوارنی
جمع ایدوب عدالت ایلمک بونلره عهد و پیمان ایلیوب • عادل اولدوقنه بونلردن
محضر طلب ایلمکدن • کاوه نامنه بر اهنکر بار ایدوکلوب نه اصل عادل و نه کونه
عدالت ایچون محضر استرسن • بنم عالمده ایکی اوغلم وار ایدی کچنلرده بلنلر که

برسنک بنی بدر رشتسن • و بر سن دخی قتل ایلمک ایچون شمدی
ادملرک طلبی تمنا و طلب ایلمک دلاتدا وجه سن دیدکن اول دخی اوغلن اطلاق ایلدی
بس انلر کاوه اوغلنی بی تکلف بیت الوب کتدی و چکسمدی توقف
نثر و کاوه دخی حیلی اشلمکن • یانماس ایچون زیله بغلار وفی دری پاره سنی
برسلو اوزره بیراق ایدوب • اول قبیله وستم دیده کان بر بولک خلقیله •
و متول اکنزو اشجیسی خلاص ایلدوکی طائفه اولان بر بولک قومیله
فریدون طرفنه هندستان اغزینه وارب • فریدونی اوچ قرنداشیله
کوتوب سیاحلی دخی جمله ضحاکدن یوز دونوب استقبال ایدوب •
عظیم عسکر اولوب ضحاک اوزرینه کلوب جنک ایدوب ضحاکی دیری طوتوب
و تختنی باصنی و حزینه سنی و ضحاک ایله هم صحبت اولان جمشید قرنداشنی
اول شهر نازی و ارنوازی الوب کندویه هم صحبت ایدوب و کندویی بند
ایدوب • دماوند طاغنده بر مغاره ده حبس ایدوب دیوار ایچکه بند ایلیوب
دوشنده اولان یلناس عاقبت کندو غدالاولدی نظم
چون امر ایتدی فریدون اول ایاغه ایلدی یلرانی بند ایله طاغه
برقدیلرانی اول غار ایچنده جهنم اهلی کبی نار ایچنده
هنوز دیرلر دیرلر یوز ماندن یلنلر اله موذب طوررانده
زمانک بهیله چوقدر مکر و الی ویرر هر دولتی ارد بخت زالی

چو ضحاک این دیدی ظلم و عدوان الذی افتنی الذی یزدان

بر تخت نشستن فریدون در زمان هود عم

فریدون
تخت پادشاهی به اوتورد قلب ضحاک ناپاک ایلدوکی ظالم و بدکردار
جمله کوتورب جهان خلقنه عدل و داد ایدوب خراب اولان یرلری
عمور و بندلر اخیلنه بولنان دوتساقلری آزاد ایلدی و والده سی
کاوب بولوشدی چون بونک اوزرینه الکی بیل کچدی اول ضحاک
بولدی که جمشید قیوتری اولان شهر نازدن خوف صورتنه ایکی اوغلی
وار نوازدن برا وغلی اولوب هر دیسی برسرف یکرز بر بالا یکنابر
اولاقلی بدر دیو بونلری اورمک قصدی ایدوب بو شاهی نک بنی منلر
اوچ قیزی اولمله بونلرچ یلیب عظیم سوروشادیلمه اغوجهاریله
کوتوردی واوغلی اکری بری بیله ایدوب برلک ایدوب تخماری کوتوب
طالعاریدی بو قلاقلی ایتدیلر ای پادشاه عالم ارالرنده عظیم فتنه اولوب
اولی ایکی اغلک کچی اوغلی اولدرلر کرکدر بو زمانه وقتنه تدارکلرک کوره سن
دیدیلر نظم بو فکر اتدی صکی اولجوی بخت این اغلنلر اقلیم شهرت
که بیری بیر بسندن اولا ایرو ایراق اولسه یکلر قالمایه تبعو
نثر مملکتنی اوچ قسم ایدوب اولوغ اغلی سلمه جمله روم و مغرب مملکتنی
ویردی ایکنجی اغلی اولان توره چین و ماچین و سرقند و تکارو

ترک

ترک و تاتار مملکتنی ویردی که کاتوران دیرلر واوچنجی اغلی
ایرج غایت کندرنک مقتی اولوب زیاده سوکلی بابلی و ایرانی تلهمند
مملکتنه وارثه کندی اوتوردی ایران مملکتی دیدکلری تخیلنه بی شاه
تهمین ایدوب کندو یاننده قوردی واول ایکی اغلنه منشی ایله یازدی
خلعتلر ویروب عظیم عسکرلر قوشوب حکومت ایچون مملکتلرینه کوندردی
لیکن بو نار مملکتلرینه وارد قلب چندان تمکین ایتدیلر بنا اولوب
وایران تختی بزه اولمق لازم دیو ایکن واوچ کچی اولوب دخی
اغلان ایکن پدرمز کاتوران ایدوب بیزه غلبه اولدی دیو قرج
یلدرصاکن ایرجی ایله ضیافتلرینه کتوروب قتل ایدوب بابالری اولان
فریدونه باشنی کوندردیلر فریدون عظیم بیحضور اولوب دیدی ایکی
ایدوب مقتی اولان ایرجک قتلنه برابر اغلان وصیه مکلوب جمله
اولان فریدون کاکا منوچهر اوتوردی ویانده بیوک یکنی اولان بی
یری بوزیه پهلوان واون بیک قراولجی وارتوزیک صاحب علم
واوچیوز بیک داخی اردنتر ایله ویرمیوز فیل ویروب بی پایان عظیم
لشکر قوشوب توران سرحدنه کوندروب بولوشوب جنک ایدر ایکن کاتوران
سلمی و توری قتل ایدوب بابالری اولان فریدونه کوندردی
جنک اولان ایرجک انتقاسی الذی فریدون اکرچه بر زشاد اولوب

لیکن کیرو اوغلاری ایچون باغلاو بوب یردی **بیت**
سیز مخیف ایلدی دور زمانه که قدری سز لرک بکی جوانه
نثر وحال حیاتنده منوچهری پادشاه ایلیوب کمزو فراغت ایله صبر و وفا کوردی
فریدون چون کوتلری بخشید **نظم** منوچهر اغلاری چوق حرمتله
جهانده حاکم اولدی بیش زیل برقدری کمزی صاکن دینه حاصل
کتیاک دینک بوقدر قراری هماندر برادر و قالور یادکاری
اکر جمشید اولاسن یا فریدون اجل جاسن ایچون رصاکن کمزدون
کچوب تخته کیدری باشه تاجی کیدر ریدهت و باج و خراجی
نشستن منوچهر بجای فریدون در زمان موسی ع م
منوچهر فریدون بکی غایت عادل پادشاه اولوب دنیایی عدل و داد ایله
معمور ایلدی • واللهی بر یلوب فریدون بکی حق دین اوزره اولوب مرتبه
بکایوب ولی خدادن بیلورم **بیت** دون کون لمعاتک شاکردی بیلورم
نثر و پادشاه هلغندن التمش یل کچیجک موسی علیه السلام ظهور ایلدی
و فریدون قتل صحرمت ایلدی • سام بن نریمان و سایری و هر قبله
و ارسیه اولوب هلوانلر کلوب خدمتنه بل اغلدیلر • و هر کسه
استحقاقنجه زر و سیم • و منصب و اقلیم • و اسپ و فاخر لباس
احسان و انعام ایدوب لیل و نهار عیش و نوشه مشغول اولدی •

فرزند

فرزند طهمورث سام از خدای تعالی روایتدر که زمان اغلی
سامک عزتی و دولتی بی حد اولوب و پادشاهی کمال ایدوب لیکن اغلی اولمغله
متألم اولوب یوز کی حسرت اودینه بنا ردی • و دون و کوندز الله تعالی
حضرتلرنه مناجات ایدوب اغلی طلب ایدردی **بیت**
دون و کوندز تلریدی دیلردی فرزند کیم الی کندو زینه انس و دلبند
نثر حق سبحانه و تعالی دعاسن قبول ایدوب بر فرزند ویردی •
لیکن وجوده کلدکده سر و ابرو سنده اولان نمولری مانند پر دیسید
اولغله • ایل و عالمدن خجل • و طالع نامراد قدر متألم اولوب
اوغلندن دائمی بیزار اولوب لازم کلمشدر دیردی **بیت**
صحی و کرپوکی و قاشلری ای بیلک کبی اوغلی باشنه طپراق
نثر عاقبت عالم خلقه نه دیردیو جاندن کتوروب قوندلغی ایچنده
البرز طاغنه براقوب قوردی • مکر اول طاغده بلمشی عنقا چیقوب
سیمرغ بی اسی اندن اولغله • سیمرغ یاوروسنه شکار طلبنده ایکن
طاغده قوندلاق ایچنده بر اغلی کورنوب کمزو ریاور و بلرینه کتوردکده
جانب خدادن بو دکه مرحمت دوشوب یاوروسی انجه زاری بسلر •
بیلک اغلی اولدقده سامه روبه سندن برادم کلوب ایلدی حق تعالی
بر اغلی طلب ایدوب • و بردکی بکمیوب طاغه براقش سن • و لیکن

تقدیر ده اجلدا ولیوب حق سبحانه و تعالی قوشلن بسلدی لا جیلان دیدی
صحی اق در دیو اندن چاردك نظم سن اوز سایی صقالی کوراغوردك
چوختك قدر تندن سن بخوس چاردس حقی باطلدن بحرس
سکا کچن اکر کورنده ان فلان کوز تیکم قوشلن بسلدی یزدان
نثر و جهانك پهلوانی اولسه کرکدر دیدی سام ایشوردی باسنی
بنهان و معتبرلره تعبیر ایتدی و رب انلر دانی ایتدیلر دیدیلر دوش
بسلردیو تعبیر و تقریر ایتمکله سام طاغم و ارب ان غلامی ایلقدر دی
برده اثرن بولمدقدن سیمرغ یاسی راغنه و ارب بوکا سیمرغی ان فلانی
ایصال و تسلیم ایلدی و تسلیم ایلمزدن اول کیدن بك اولدقلرنی
ان غلامه کندو یکانه بتلاو یرب ایتدی چخان بر حال ایشکه کاوره
بو تلاردن بر مقدار اتشه یاق تا که سکا بو فی الحال ایریشوب بدرد که
درمان ایلیم دیو نصیحت ایلیوب وداع ایلدی سام دانی ان غلامی زالی
او دهنه کتوروب منوچهر خبر الوب کندو ان غلامی نوذر نامنه برجوانی قوللر
ایچون کوندردی انلر دخی کلدکلری منوچهر کنزو یالنات استقبال ایچیقوب کوردکلری ایشی
بوزیدر ماه الایرمهابت نظم بویدر سرو الایر صلابت
صناس سام دریاخی نریمان الندن بیر وفیل قوزنا ریمز جان
نثر پادشاه انك کلنه فاخر لباس و بلنه کرخ زر و باشنه ذرین کلاه

جوهر

جوهر مرصع وضع ایدوب زیاده حرمت ایلیوب مقرر اردن ایلدی بیت
قبا زرین کله زرین کمر زر مرصع بوتلر او زره لعل و جوهر
نثر و دخی نیجه سیم و زر و اوات و اسباب و الات بونلر ویرکابلستانه
رهنه و سند مملکتنی و سیستان و زابلستان ولایتنی دخی سام و زاله
احسان ایدوب منشور شاهی یازوب ویردی مملکتلرینه وارندقدن صکره عاقل
و دانا ذو فنون هادل و اهل شجاعت علم و حکمت اهلی و اریسه زال یانه
جمع ایدوب غایتلر عاقل و دانا و ذو فنون هادل و اهل شجاعت پهلوان
قویدی کونلردن برکون بابا سی سام زابلستانده قالوب کندوزی
عسکر ایله کابلستانه وارب اول کابلستان حاکمی مهراب نامنه اباسی جد
حسب و نسب براولوخان اولوب غایت کوزل قزی ارلغله انی ایستاری اوزره
انواع جهاز ایله زاله ویرب وزال اندن قالوب زال ایله خانی دخی رستمه
حامله اولدقلری بر طریق ایله وضع حمل ایلمك ممکن اولیوب مقدما سیمرغ
ویردوکی یوندن بر مقدار اتشه قویوب سیمرغ دانی فی الحال کلوب
نصیحت ایدوب براوستاد طبیب کتوردب خاتونك اشکی صلب یاندردی یاردب
رستمی چیقاردب کیرو یاره دیکوب تبدیر مشار در ورستم زمانیله
بیوکدکن غایت عاقل و دانا و باکلنه وده شجاعتده غایت پهلوان اولوب
جزی سام بوندن زیارت ایلمکله کاوب کوردکی خطا ایدی زاله دخی انلری بیت

اخلص عزيمتك في طلبك وصحح معاملتك مع الله وعداه واصبر تصل ان شاء الله

كوريجك رستمي سام ونريمان ان قلدردي قلدي شكر يزدان
نثر كيرودده سام مملكتنه كتدكده • باباسي اولان زالك برغايت اغر
فيلي وارمش كيجه ياتله زنجيردن قورتيلوب • فيل يالني وينجه ادمي
هلاك ايدوب بنجه ديوارلر يقدقدن صكره • رستم كرزايله جيقوب باشنه
بركز اورب هلاك ايدوب • صباح باباسي زال بونى دوالش كوردكده
قوتني وپهلوانلغني كوروب بيلوب • هزار تحسين ايدوب خالق زمين واسمان
شكرلر ايليوب ايتدي بيت چو كردي فيل ارسلانم صاغ اولسون
بنم اول رستم جانم صاغ اولسون نثر زال افلي رستمك بو يله
زورني وقوتني كوردكده • رستم حكايت ايدوب ايردمقدا فريدون شاه
بيوك جلدك زيماني برباج وخراج ويرمز غايتده صيت قلعه فتحه كوندرب
بدنلري فلك برجينه ايرمش نظم بكتلر ايشكينه باشن اورمش
طاغك اوستنده بريالك قيادر براكري يولني اراولان صيادر
نثر اول فخي بيلرم محاصره ايليوب خلقي زبون ايدوب قلعه الاجاق
زماننده تدبير الاهي ايله قلعه خلقي بونى تشهير ايدوب • وكيروكي جلدك
اولان سام باباسي نريمانك انتقامني الني ايچون وارب • اول فخي بيلرم
محاصره ايدوب ظفر بولماي بيچاره محزون دونوب كتمشلر • حالا
عصيان وطغيان اوزره قلعه دورر • بو دفعه پهلوانلغك جهانه شايع

اولمغين

اولمدين • اجدادك انتقامني دخي حقله الني كرك سن • وقلعه خلقي
زياده طوزه محتاج اولمغله • رستم باباسنه الك تدبيريله كروان شكلنده
بونجه پهلوانلر ايله كيروب بنجه يلك طوزي كلوب وارب قلعه احتمالنده
قويولب خلقه قيرب مال الوب قلعه يي اوده اورب اجدادي اولان
سام ونريمانك انتقامني الدوغني باباسي زال وجدي سام وپادشاه منوچهر
خبر الدقلرنده زياده شادان اولوب فكر يزدان ايلديلر باخر سيدن
عمر منوچهر در زمان حضرت موسى عليه السلام روايتدركه
چونكه منوچهرك عمري اخرينه ايرشدي • اغلي نوه ري باننه
كوتروب انواع پند ونصيحت ايدوب ايدي نظم

ورود باغ عمرم كتدي باشم ايرشدي بوز يكرمي يله ياشم
بنجه شهر وبنجه اقليم الدوم خلايقه نالر تسليم قلدم
جهاندن مال وكنج الدم چكوب رنج بكا رنج اولدي قسمت اوتي سكا كنج
دورش كيم دين حقدن جقماسن كوكلاك حق اويدن يقماسن
حقك يولني كوزله ايله ترك الدن كلدكجه حقي طوت برك
هواي حظ نفسه ايتمه فساد اهل سوزين هركز ايشتمه
زمانك سنك سي كلميسه بو دوران ايچره يغمبر اولميسه
صفايي كيم چيقاسن بو يرغندن نه ديرسه چقه ازلدن بو غندن

سوزی حق دینی حقه ربو بری نجی بنی دردین حق اوستینه مطلق
کوزه دردی دیکوب کوزان قلی اوزرین جهان براه ایدوب یومیک کوزین
جهانی قودی کتری قلاری ادی کچوردی ایلو کیله حوش مرادی

نشستن پسر منوچهر بجای پدر دو ایتدرکه نوح رباباسی منوچهرک تختنه اوتوردقده بیمک ایچمک واوتومک وبخیلاق عادتی ایدی وغضبناک ومنکبر دل اولوب فقیر وغنی بر خشملو وکبر وظلمله نظر ایدی خلق عالم مضطرب حال اولدی

نظم

الندن مملکت ایرشدی جانه شر ندن شر ایردی بو جهانه
قبول ایتمز کیمسه دن نصیحت زوالله اهردی اندن رعیت

نثر بو یلده اولقدر باباسی منوچهر حال حیاتنده نوذری ولایت سامه سپارش ایلمکله مملکت خلقی ساقی کتوروب نوذره انواع نصح وپند ایلدی ایاغی اوستینه دوردی اوزمان سام **نظم** شهلر تختینه قرشو قلاری ارام

بس اندن نوذره قلاری نصیحت خراب اولمش دیکی حال رعیت
کیمسه ظلمله ملکی طوتامماز رعیت ظلمله راحت یتامماز
که شاهلی اولمز الاوین ملکیله بک اولمز کیشی مالی دیر ملکیله

نثر نوذره سالمک اشو پندی تاثیر ایدوب سام فاخر لباس ویرب وسایر اولولره برز نوازش ایدوب خاطرلرن احسان وانعام ایلیوب ایلدی

بیت

بیت اولولرانک خشنود اولدی شهلرک باغشلرانلر تاج وکمر قدرک

نثر اکرچه بو یله صلح اولنوب ایلرک خاطرلرن رعایت ایلدی ولیکن مقید اولمایوب کبر وظلم وجوره اغاز ایلدی **بیت**

اکرچه صلح قلدی اراده سام ولی اول صلح بوندن سرانجام

نثر خلق عالم ظلمندن پراکنده وپریشان اولمغه بوزطوندی وشایع اولدقده حق تعالی منوچهری فریدون زاق قلی توری وسلمی قتل ایلدوکی زمانده اشبو تورانلی قلنلرندن پشنک نامنه تورانلی بر عادل پادشاه واریدی باباسی وعمی سیجی انتقامن منوچهردن المغه روز وشب فکر وقصد ایدردی ولیکن زمانده فرصت بولمیوب شمدی دمیردی بو مرکب ایلدی بوکونکیم حوش الوم کردی فرصت **نظم** کوکلدر فرصتی بلمک غنیمت

دمنده هرکیم ایدر فرصتی فوت کتور رغصه کا سرکله موت

نثر وافراسیاب نامنه ازدرها مثال بر اوغلی واریدی بکا عظیم الشکر وشوکت منوچهر افغلی نوذردن انتقام المق ایچون وخلقی دخی ظلمندن خلاص ایدوب ایرانی فتح ایلمک ایچون کوندردی **بیت**

کچوب لشکر جوچیچی نه ایرشدی صدای کرس کردونه ایرشدی

نثر نوذر شاه دخی افراسیاب عظیم لشکرنه کلدوکی خبر الدقده جرمی جمع ایلمکله لشکرلری وبو حین ده سام دخی وفات ایدوب افراسیاب سام

اذا اراد الله بالعبد خيرا فال الله خيرا

ایرانه قریب کلوب و فاتدن جز الدقدن زیاده شاد اولوب ایتدی بیت

چو کتدی سام میدان اولدی حالی حسابه المدی رستمله زالی

نثر نوذر شاه دانی ایلدوکی ظلم بسیله مملکتله و لشکرله اوزدکلاینی

بونکا نوذرک دانی تمامی نظم کلور یوز میله ایکی حاص و عامی

کلور اوچ اولدی زرکلر بیچرسی که ایران کلمدی ترکلک یاریسی

کوزینه المدی ایرانلوی ترک دیدیلر بنجه دوردن چیقر کورک

نثر نوذر لشکر ایله افراسیابک استقبال ایدوب بولوشوب ایکی لشکر اوکوز

عظیم جنک ایدوب ایکی جانبدن بنجه پهلوانلر خاکه برابر اولوب

عاقبت نوذر ایله افراسیاب لشکرده بولوشوب جنک ایلدیلر نظم

قضادن جنک ایچنده شاه نوذر اولور افراسیابله برابر

دوروب افراسیاب و شاه ایران بری پرندن استرد و کارتدان

بری پرینه ضرب ایچوردی حکم قضادن اولدیلر لیکن مسلم

نثر احشام دک بو ایکی پادشاه میدانلر عظیم جنک ایلدیلر

لیکن نوذرک طاقتی قلمیوب کیجه نی بهانه ایدوب ایکی جانبدن طبل

اسایش چالنوب ایکی لشکر ایریلوب جادرلری طرفنه کتدیلر نظم

ایکی لشکر ایکی یکاه دونرلر واروب یرلرینه ایندیلر

کوررسز کشته دریجستی نوذر که توران صاحبندن قان یوذر

بیلورکم

بیلورکم طورانز افراسیابه یورکی دوشدی خوف و اضطرابه

نثر نوذر کوردی افراسیاب یارین غالب اولور ایکی اوغلی واریدی

بریک ادی کشتهم و بریک طوس ایدی بونلری یانه کتوردی نصیحت

ایدوب یرار ادملر قوشوب اوکیجه مملکتارینه تاجر تدی بیت

وداع ایدوب اولار اولدی روانه اوتوردی نوذر اندن یانه یانه

نثر صباح اولدقده احشامه دک کیروجنک اولوب ایکی جانبدن بنجه

کیمسنار خاکه برابر اولوب قوناقلرینه کتدیلر کریجش نوذر

پیش افراسیاب یارین نه اولاجاغنی نوذر بیلمیوب کیجه ایله لشکرله فرار ایلدی

کیجه تا صبح اولنجه الدی یولی نظم کیدر طورمز کوزه دوصاغ و صولی

ایرب افراسیاب ارندن انک الور یولونی اول شاه جهانک

کوررز اول حالی نوذر اولدی بیچاره دوتوب انی ایتدیلر کرفتار

نثر و اولوب کلرندن بیک ایکیوز ادم کرفتار اولدی و سایر

لشکری کیمی طعمهٔ شمشیر اولدی و کیمی طاغه و درینکلره قچدیلر بیت

فلک دوندردی یوز ایرانلردن قضایه ایتدیلر تسلیم کردن

نثر افراسیاب نوذری حبس ایدوب یانندن طوتاردی و افراسیابک

اغریره ناصه برعدله میل برار قرداشی وار ایدی اول ایکی یاکینی

ایرانلردن کرفتار اولان بکلری اشتی قرداشی افراسیابه

اولدرمک قوماردی بر محکم قلعه جیسه بونلری کتوردی بونلری حفظ ایلدکدن
اغریس یه زال مکتوب کوندرب نیاز ایلمکله واغریس نک تدبیر نیکله
زال بر مقدار لشکر کوندرب واغریس دخی جمله طوسا قالری خدمتی
ایدب قلعه یی اغی یب کندوزی قرنداشی افراسیابه تحکم کیاولور
افراسیابه کلدکدن زالک لشکری کلوب قلعه یی الوب طوسا قالری
قورناردی دیو جواب ایلدکدن افراسیاب خشم کلوب قرنداشی اغریس قتل کرد
الینی قیلجینه اوردی اولدم بیت چاره قرداشی قیلجمله محاکم
نثر وندر پادشاهی دخی دیوانه چیقردب کندو الیله قتل ایلدی
زال بو احوالکری استماع ایلدکده بغایت بیحضور اولوب عظیم
لشکر افراسیاب اوزرینه چکوب کلدی مقابل اولاجق زمانده
زال و پهلوانلر ایتدیلر بزه و بو لشکر مزه بر حسیب و نسیب شاه
کرکدر اکرچه نوه رک اقالری واردر ولیکن پدرلری
کبی اغورسز اولوب انلری عسکر استمز دیدکلرنده لشکرده
فریدون نسلندن طهماسب اوغلی سکسان یاشنده بر پیر ادینه
زودیرلردی بولنوب انی بیراق الندن کتوردب لشکر سردار
و مملکت پادشاه ایلدیلر بر تخت نشین زور
ارنسل فریدون زو اکرچه پیر ایدی ولیکن هر ایشده یوزی
وکوزی

وکوزی لیوق اهل تدبیر و عاقل و دانا و عادل پادشاه ایدی وسی
افراسیاب یقین بولوشوب ایکی لشکر بری بیرینه مقابل اسکندری مقدار
اوتوردب عظیم قتال اولمغله جنک ایتمیوب صلح ایدوب ایکی
جانبدن عهدنامه لر یازیلوب بر لوبرینه کتدیلر بیت
کچوب افراسیاب ایلینه کتدی بو یکا شاه ایران انی قالدی
نثر زو بش یل مقداری زمان مملکتده عدل و داد ایلدی بیت
اولدی ارقاسنده ملک ایران زمانده بر اولمادی بر ان
نثر صکره وفات ایدوب اقالری کرشاسب نامنه بر تازه اوغلی وار
یرینه پادشاه اولوب عدل و داد ایلمک اوزره ایکن اولدخی وفات ایلدی
اودخی ایلدی جانینی تسلیم بیت نه اوش پادشاهسز قالدی اقلیم
نثر کیرو اویان دایران پادشاهسز قالمغله افراسیاب دخی
عهدی بوزوب حرکت ایلدی بیت
بونی افراسیاب ایشتدی چی نیکیم دیدیکیم نه بزم دیار اقلیم
نثر افراسیاب عظیم لشکر له یتمیش بی چوب ایرانی حراب ایلمکه
اهنک ایلدکده ایران خلقی کیرو ذابلسانه زاله وار وب
افراسیابک مبالغه عسکرندن و ظلم و غارتندن فریاد ایدوب ایتدیلر
نه لشکر کیم انک سلطانی یوقدر نظم همه ملک ده درکیم جانی یوقدر

کچوب دراب جمعی بنی سپاهی صایلمز اول صایلار مرغ ایلاهی
اکر وار یسه چارک ایلاه ایلاه وکرنه کتدی ایران ایلی بیلاه

نثر زال دخی بو فریادی ایشدکده اهالی رستم عظیم لشکر قوشوب
افراسیاب اوزرینه ارسال ایدوب ایران لشکرنه کمال کلدکده اولولری
جمع ایدوب ایلدی بزه بر اصل نسل پادشاه کرکدر تاکیم اوکنده
باش اوینادوب باشمز اولادیدی

نظم

بیزه اول کرکدر بر ایو باش چری انک اوکنده ایلا صاوار

نثر بکلر و مملکت خلقی رستم دستانی ایدیایتدیلر

نظم

که وارد دیر کشی فهم ایتدی درخوب نسبل بندر فریدون شاهه منسوب
ادینه کیقباد اوقورلر انک ماکر که اول اولا شاهی جهانک

نثر رستم دخی معقول و مناسب کوروب لشکرلر صوروب البرز طاغنده
خبرین الوب دار کتوروب تخت شاهی بر اجلاس ایلدیلر

بیان تخت نشستن کیقباد در زمان ذو الکفلاء م

کیقباد کلوب عسکرینه مقابل اولوب تختنه اوتوروب عدل و داد ایدوب و افراسیاب
اوزرینه یوریوب مقاتل اولوب رستم زال و سایر پهلوانلر دخی کشوب
ایکی جانبدن پنجه کیسلر خاکه برابر اولوب و رستم جنکی افراسیابه
راست کلوب انی اتدن یقوب توران عسکرندن پنجه بیک ادم افراسیاب

اوزرینه

اوزرینه اوشوب قورتاروب برجنک عظیم ایلدیلر که وصف الهنر
ادا بوده اوق اولمشدی خبر جی

نظم

خبرلر ویرر الا جمله ایچی عجب ایشلر ایدر بیکان خبرده
خبر کیم اول امیر رفالو رجا کرده

نثر روایت ایدر لر توران بکلرندن بیک ایکی بو زدهمان صاحب علم
کیمسلر دوشدیلر کندز غیری عسکرلرینه عظیم قرغون واقع اولوب منهزم اولدیلر
توران اولکلر ترکستانه دوشدیلر

نظم

که اوت لشکری تورانه دوشدی اول اغر لشکر اوغرادی صنغون
کیمسنه کورمدی اول ده کلو قرغون

نثر عاقبت بر منزلدار لشکر ایله افراسیاب قاچوب قورتیلوب
باباسی اولان پشنک شاهه کلدی باباسی ایتدی ایشتدیم بو یله ایتر کیم ایلدی
دیدی ان فاینه اول پشنک سروز

بیت

سنک کیم ایتدی حالک بو یله ایتر

نثر افراسیاب دخی کیقباد پادشاه اولدغنی حکایت و رستم زالدن فهم
شکایت ایدوب ارلکلر باکلمای زاله و دده لری سام و نریمانه غالب دیدی
بود کلو اولسه کرسام و نریمان

بیت

قوم زال ایدی توران ایچره جولان

نثر و افراسیاب باباسی پشنک کیقباده نامه یله قاصد کوندروب صلح
ایدوب کیقباد تختنه وارد رستم جهان پهلوانلغنه و بکلرینه و سایر عجم
پهلوانلرینه منصبلر و لایتلر ویروب و لشکرینه احسانلر ایدوب هر کیم عدل و داد
کلوب تخت اصطخره اوتوردی

بیت

جهاندن بدعت و ظلمی کوتردی

نثر کیقباد جهاندن یوز دیل عمر سوردی عاقبت دار عقبایه رحلت
ایدوب یرینه اوغلی کیکاوس پادشاه اولدی نظم

قوردی کیکاوسه تاجله تختی سنی وارلیسه کوزندن برختی
جهاندن بویله درهم لحظه کاری کیمسنه قیلمازایدی قراری
بونک اوستنه درکردون حالی ویرر دهر دولت ارد بخه زوالی
یتنه کون برکشی یه ویرسه دولت ایرشور درهمان ارد بخه محنت
جهان کیم یوز چویردی کیقباده الندن هرنه وارسه ویردی باده

بحکومت نشستن کیکاوس در زمان داردعم کیکاوس
بابا سی کیقباد یرینه پادشاه اولوب عدل و داد ایدوب خزینه سنک و
مملکتنک حسابنی و دفترینی الوب شاد و خرم اولوب عیش و نوشه مشغول
اولغایدی عجم ملکنی تامور جلرنه دکین ضبط ایدوب و سلیمان نبی عم
یمن و مصر و حجاز و عرب و بابل مملکتلرینی ضبط ایدرمش دیو نقل
کیکاوس ایتش ایچون دیولر طلب ایدوب اولادنی ویرب بنچه بنیادلر
بونلره بنا ایتدرمشدر عاقبت کیکاوس بویله مملکتی دولت و عزت
ایله ده وارمیدر دیو کنز برمازندرانی سیاح سازنده مملکت مازندرانی
مدح ایدوب بی هوایی و پادشاهنک شوکت و عظمتنی غریب وصف ایلدی نظم

برزاولدی شه مازندرانی دعا ایلدی اولدی کچه انی

کیرو

کیرو اولدی انک ابر و هوا سن بیمشین نعمتن ذوق و صفا سن

نثر کیکاوس انک ایلک جانبنه عاشق و فتح و تسخیر بنه طالب اولوب
اولوب قصد بنه لشکر جمع ایدوب و ارلسنی اوزرینه یورد قلمه کلدی
و اولولری دیولر و پریلر مکانیدر دیو نقل ایدرلر منع ایلدیلر نمزعی
اولمدی و رستم زال سز و ارب مملکت دیو یری جاذور
یری اولوب و اول دیارک پادشاهیله بونلر حرب اولمغله بر دیو
عسکریله کوندرب حین جنکده کاوسک عسکرندن کیمی قیروب
و کیمی صحراده سی یله بکلریله و سایر عسکریله حبس ایدوب بیت

اولاره ایلدیلر بند و زندان قوردی اون ایکی یل دیو نکهبان

نثر عاقبت کیکاوس عسکریله بویله حبسده قالمغله رستم زاله
مکتوب کوندرب اولدنی کلوب کیکاوسی عسکریله حاضر ایلیوب
مازندران عسکرنی و پادشاهلرینی قیروب کمند و برتا بولرینه پادشاهنی
و یرب ایرانه شادان کیدرلر و رستم وداع ایدوب زابلستانه
قویوب کمند و ایرانه کیدرکن هاماوران و بربر ولایتلرینه و هاماوره
اوغرایوب جنک ایلدکلرنده کیکاوس غالب اولدی نظم

کوردیلر صاحب هاماورانک بو ایشی بودرکی دیدیلر انک
دیدیلر بزاولاوز هم اهل ایدی اولاماز بو لاشکله برابر

نثر عاقبت کیکاوسه هاماوران شاهی جمله ایرب عظیم جهاز یله
وایتی وکابینله برحوب صورت قزین ویرب یتی داماد ایدینوب
حرکاهنده کیکاوس دلبر ایله حنزاولدی نظم

کوتردی برقمی طرفنی یوزندن یوزن کوردکی چیقدی کندوزندن
اوحسنه فاتی حیران اولدی کاوس بوریه دیردکی جنتک طاوس
بیوردی ایده لر حرکاهی خلوت بولدراول ماه ایله اول شاه وصلت

نثر صاکن شاه هاماوران کیکاوسی بکاریله وتوردی بن قلعه
ضیافته دعوت ایلدکن بابا سی جمله نزنکار کیکاوسی کاه ایدر
هرنقدر سویلدیسه استماع ایلمیوب وارب کیجه ایله یوناره سرخوشی
ایدوب جمله سن حبس ایلدی بیت الینه بند وبولنده سلسل
ایاغینه قوید یاربند مشکل نثر ونکاردانی بو احوال ایچون
بلبلندن غایت بیحضور اولوب کاوس ایله حبس اختیار ایدوب تسلی ایدر
تسلی ویردی کوکلینه نکاری نظم نکاریله کچوردی روزکاری

قل اول عورته یوز جانیله تن نه عورتدرکه یکدر یوزبیک ارکن

نثر وهاماوران شاهی یارین ایران لشکرنی طاغزب عظیم
صنغون اولوب همه کتارینه وارد قالرنلر بیت

خبر افراسیابه ایردی اندن که کیکاوس کوتردی جهاندن

نثر

نثر توران شاهی افراسیاب کبر وبولحوالدن جزدار اولارقدن عظیم
لشکر جمع ایلیوب ایران غارتنه کلدی ورستم وزاله کیکاوسی خبر
کوندروب جنود دار اولارقدن اولادمی عظیم عسکرله وارب هاماوران
ویربر لشکرینه جنک ایدوب بالذات پالتنام برمی دورتوب کیکاوسی
استخلاص ایلیوب نکاری ایله ایرانه نورودیلر وکیکاوس هاماوران
ویربر شاهندن رسی جرانی عفو ایدوب هاماوران شاهندن الی بیک ادم
ویربر شاهندن الی بیک ومصردن اوتوز بیک وقیصر رومدن دخی بی حساب
بویاکاردوم یلندن دالنی قیصر نظم ویربیری سنه کاوسه لشکر

جریسی اولدی اوچ کونوز بیک ادم درلدی طابی سینه خلق عالم

نثر عزم ایدوب افراسیاب کلدی جنکه اول عظیم جنک بنیاد ایلمیاریله
دیللر ایله وصف ایلمز ماقبت افراسیاب مغلوب اولوب عسکری منهزم
اولوب وقرار ایلیوب فراره یوز طوتدی نظم

بوحالی کوروب اول شاه توران درینادیر ایتمز اولدی پریشان

دورسم باشی وجانم کیدر الدن قچارسم ایشلدم تشنیع الدن

پس ایرق قلدی عذر وبهانه قچی بر اولدی توزانه روانه

کلوب کاوس تنه ایرانه کیردی قچنلر رک قرحتی بردی

نثر اول هاماوران وقیصر وروم ویربر عسکری یاردم کلمشلر ایدی

کیکاوس اناسه عظیم رعایت ایدوب واجازت ویروب لایقلرینه کوندردی
بنه ایلچیلرینه صالدی اولاری بیت دعالر ایلیوب کندی واردی
نثر ورستمه وسایر پهلوانلرینه داخی احسانلر ایدوب وانلرا قتلری
اجازت ویروب مملکتلرینه کندیلر وکیکاوس تختنه کلوب عیش ونوشه
مشغول اولدی ودولتنه مغرور اولوب کوکه چمق استاری بیت
بس دون وکون اولدی قلن مشغول که نیجه بلا کوکه چمقایلو
نثر مملکتنه قنده براهل نجوم وعالم وحکمه مالک کیمسنه وارسه
جمع ایدوب کوکه چمقایونلردن چاره ودرمان سؤال ایلدکن
ایتدیلر بو کاغزی چاره یوقدر ولیکن طاغلر اشیانه لرنده
برج عقاب یاورسی جمع ایدوب برقاچ کون بسلیوب انلر
بیودکلرنده غایت اچ ایدوب وبرصندق شکلنده درت جانبه
روزنلر برتخت یاپوب ایچنه کیروب وتختی عقابلر اوزرینه برک
ایدوب وکوشه لرنده شیشلر اوزرنده ات بغلیوب تا قارو
اته باقوب اوچوب یتشمیلر هم ایله ایدوب کوکه نیجه زمان
اوچوب یریوزی کوردکدن اولوب عقابلر دخی اوچمقدن وطوقدن
عاجز وزبون اولوب طاقتلری طاق اولدقده یوزنجه مملکت
صحراسنده ایندوروب وتلاوتلیوب بیک درد والم ایله خلقی یوزنی دولوب
کرد

کیروتختنه کتوروب اجلاس ایلدیلر وهر کسه مرتبه سنجه رعایت واحسان
وانعام ایدوب رستم زاله جهان پهلوانلغنک براتنی یازوب ویردی
وکندو تختنه قالدی رستم زال برینجه پهلوان ایله وبرمقدار
عسکرله اولمغیله توران سرحدینه واریب افراسیاب دشمارکاهلرینه
کلمکلک افراسیاب خبر الوب پهلوانلریله وبرمقدار عسکریله
مقابله کلوب عظیم جنک ایدوب عاقبت نیجه کیمسنه لر
قیریلوب افراسیاب رستمک جنکنه طاقت کتوره میوب فرار ایلدی نظم
همان یل طوتن افراسیاب جان قاچوب رستم دن قورتاردی اودم جان
اوتوران لشکر اوغرادی صنعوز بنه افراسیاب اولدی دیکر کون
بنه دیو شوردی ایرانلر غنیمت بنه حی ویردی کمدی ولی فرصت
نثر رستم زال کیکاوسه واقع حالی عرض ایدوب خبردار اولدقده
عظیم خط ایلیوب شکر یزدان ایلدی وبونلردخی برمقدار زمان
کچکدکدنصکره خدمت شاهه کلوب نیجه مدت عیش ونوشه تدبیر کردکدن صکره
رستمک کوکلی تنها اولجانبنه صید ونشکار ایلمکه یاتکوز
رخشنه بنوب وارب برقاچ کون صید ونشکار ایلدکدنصکره رخش
اوته صالمش وکندودخی برمقدار دخی ایله واردقده مکر سمنکان ادلو
برعظیم لشکرک حاکمی اولان کیمسنه نک اداملری رخشارنه راست کلدکده

التصبر من الله والتوفيق من الله فتوكل عليه تعالى

انی کوزوب رستم زال ایله اولاقل • اویکا بو یکا اتنی جست وجو ایلدکدن
بولیاموب • پیاده ایزینه دوشوب سمنکانه وارب اول سمنکان بکی
بوکا عظیم رعایت ایلدوب • وکندو قیزی دخی اینانوب اوزن ویرب نظم
ارکیچه صبحه دکین اول ایکی جان • اولدی جام خواب ایچنده عریان
ایکی باشدن ایرشدیلر مراده • صباح اولنجه یاتدیلر اوراده
نثر واتنی بولدوروب بر مقدار زمان بو کمله عیش ونوش ایدوب
صاکن عورتی باکمانلر قاتوب • ویکا کوهده بر باز وبندویرب
اولادا اولورسه صاکن نشان ایچون • دیو وصیت ایدوب
وداعلشوب مملکتنه کیدر • طوزای کچدکده براوغلی وجوده
کلوب ادینی سهراب قویدیلر • ویکت اولوب والده سنه پدرندن
سؤال ایلدکده اولدخی بر برخروبرب ایتدی نظم
اتاك ادینه دیرلر رستم زال • الف قدینی خصمینك قیلور دال
اتاك زال اوغلیدر زال اتاسی سام • نریمان اوغلی بیلور خاص وعام
نثر اول مرتبه باز وبندی دخی ویرب باباسی وصیت ایلدکی اوزره
باز وسنه باغلادی • وبر مقدار زمان نصاکن عظیم پهلوان اولدی •
افراسیاب بو حاله مطلع اولدقده • خفیه بر وزیر ایله مشورت ایدوب
وبو ناس عظیم عسکر قوشوب • ایران طرفنه یوناری جنکه کوندردی •

وزیرینه

وزیرینه تنبیه ایدر • اوغلانی باباسی اولان رستمدن کاه ایتیوب
انکله دوکشدوره سن • اولاکه باباسنی اولدوره کیروانك
تدارکی صاکن اسان کورور زدیو محکم اصمارلر • وزیر دخی بونك
لشکریله وارب ایرانه کرب غارته مباشرت ایلدکلرنده • پادشاه
کیکاوس رستم زال ایله • ودر یامثال عظیم لشکریله کلوب مقابل اولاقل
سهراب میدانه کرب بنجه بنام پهلوانلر قتل ایلدکدن صاکن •
عاقبت رستم دن برطریق ایله خبر المیوب وبوی بیلیوب • صباح دن
احشامه دك باباسی رستم میدانه بولوشوب جنك ایدوب بری برینه
اولکمز ظفر بولیماز • یارنداسی بولوشوب باباسی رستم میدانه ایتدی •
سنك بسیکله بنجه قانلر اولدی • ودخی اولاجاقدر کل تهماده سنکله
کوره شلم دیو اولدخی قوللر ایدر • کورشدکلرنده رستم یصوب کوکسنه
اوتوروب جنجر اورابجی زانله • باباسی رستم محضا الله دیو جان قورتردی
ایچون ایتدی • پهلوانلرك ایچنی وشرطی بو رخصمن اول باصدقه
باشی کسمزلر • ایکیسنی فهم ده قتل ایدرلر اول دخی الله انوب اول دمده
اولدی مرتبه اطلاق ایدوب • یارین کره رستم ایله باصوب ایدی بو رکنده حزن زده
قضا اولدکلر بغلادی • دیدی نبی بیت کلمص رادی اتا سینی البنی
نثر سهراب دخی ایتدی دون سن دیدکلرك پهلوانلر قتلنه مخالف بنی

اذا عزمت فتوكل على الله كفاك

الله ایوب قتل ایلدك • یا بام اولان رستم زال قانی جهاندن ساکا قوی ازدیکدن
رستم دخی اول مقتل والدسنه وبرد وکی باز وبندی نشان ایچون • مانی
قولندن بولوب تحقیق اغلی اولدیغنه قطع اولدقدن اوزرینه دوشوب فریاد ایلدی
الاوردی یاقاسنی ایلدی چاك نظم ایکی ایلدی دوکر باشنه خاك
فغان وناله ایدب آه قیلدی یوزی اوستنه یر اوزن یقیلدی
نثر رستم دیدکلری بابام بنم دیدکن سهراب دخی توران لشکریچون
وبو احوالدن والدسی خبردار ایلمك ایچون نیاز ایدوب • وحلاوت شوب
برقاچ ساعت نصکن وفات ایدوب رستم اغلی سهرابی جایدنه
قوب کیکاوسه کتوروب کاوس دخی اجیوب • ورستم توران لشکرنی
کیکاوسدن رجا ایدوب اول دخی قبول ایدوب حزرسز ایلکرینه کوندروب
کندیلر • واندن عظیم ماتم ایله طابوقه زابلستانه جنازه کتوروب
متنی سر ایدوب عظیم ماتم جکودن زابلستاندن دفن ایلدیلر • سهراب اتاسی
دخی جز الدقدن عظیم ماتم ایلدی نظم

یوزین یرتوب صحینی بولریدی اولوس کوتن بیك کز دیلریدی
افلاندن صکن برسل اولدی دیری ولی اندن کیتوبن قاره یری
یازیلوجی قضاء اسمانی کیم اولامنع ایلیه اولمقدن انی
اجل جاسنی هر کشی ایچسه فنا دارینه کیم قوندی کچسه

جهاندك

جهاندك یوقدر راغب ثباتی مماتیله قیلمشدر حیاتی
اجل جاسی ایچرهجان سرنجام اوشر بدن طاترهخاصه عام
نه زراعتی ایدر کشی به نه زور بیلورن برعمل قالور بری کور
چون اولور راغب نزل سکا کور براغی اول اولك اولك دخی بر کور
تمام اولدی سهراب کلدی بنیك روحنه کوندر سلامی
ثنا ایله روان انبیایه دعا الر ایله ال مصطفایه
دخی اصحابنه هم تابعینه که انلردن نظام ایرشدی دینه
اولاردن ایردی بو دینه هدایت اولار وکیله بولدی دین غایت

اولار وکیله دین ایردی کماله
بولاردن امت ایردی نوالی

وعن نبی اولاد اولاد صالحه
دعوا لجمیع اقتبار فاتحه

قد نفع الله فی هذه الخمس بیوم الثلاثاء
وقت الاشراق والعشرین من شهر
ذی القعدة الاطیفة
فی قلعة غرادشق
سنة ۱۰۳۰

Masejn Mosis
g 1031=1621
m Lengavi
ghrādiskt

ÖZ GEÇMİŞ

Merve Köksal, 1989 yılında İzmit'te doğdu. İzmit Mimar Sinan Lisesi'nden 2007 yılında mezun oldu. Ardından Kocaeli Üniversitesi'nde Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü'nde lisans eğitimi aldı. 2011 yılında bu üniversiteden mezun olup aynı yıl Yıldız Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalı Türk Edebiyatı Yüksek Lisans Programı'nda öğrenim görmeye başladı. 2013 yılında Tekirdağ Ergün Korkmaz Mesleki ve Teknik Anadolu Lisesi'ne Türk Dili ve Edebiyatı öğretmeni olarak atandı. Halen Tekirdağ'da Gündoğdu Mesleki ve Teknik Anadolu Lisesi'nde bu görevini sürdürmektedir.